

משרד הכלכלה והתעשייה
הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

דו"ח תקופתי מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל 2020

[תמונת מצב לפני התחלת
משבר הקורונה]

www.sba.org.il

דו"ח תקופתי מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל 2020

[תמונת מצב לפני התחלת משבר הקורונה]

עורך: ד"ר ניר בן אהרון, מנהל יחידת המחקר, המדיניות והקשרים הבין-לאומיים, הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים.
דוא"ל: Nir.benaharon@economy.gov.il, טלפון 074-7502428

תודה לאביגיל לוי, לליאור זיסמן, לרונית ניסנבויים מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שסיפקו לנו את הנתונים הסטטיסטיים וסייעו לנו בעיבודיהם. אנו מודים גם לאיחוד האירופי ולארגון ה-OECD על המחקר ועל הסקירות שביצעו על עסקים קטנים ובינוניים בישראל וכן על הסיוע שהגישו לנו בהבהרת נתונים סטטיסטיים משווים.

דבר מנכ"ל משרד הכלכלה והתעשייה

יותר מחצי מיליון עסקים קטנים ובינוניים בישראל מהווים את עיקר המגזר העסקי, מייצרים יותר ממחצית מהתוצר העסקי ומעסיקים כ-60% מכלל המועסקים מהמגזר העסקי. עסקים קטנים ובינוניים חזקים הם הבסיס לצמיחה וליציבות הכלכלה הישראלית, ולכן משרד הכלכלה משקיע רבות בחיזוק העסקים הקטנים והבינוניים.

אני מברך על דו"ח זה של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, המראה שגם שנת 2019 הייתה שנת צמיחה לעסקים הקטנים והבינוניים. מגזר העסקים הקטנים והבינוניים תרם רבות לכלכלת המדינה בשנים האחרונות. מגזר זה מתבסס על פעילות רבה של יזמים ועסקים זעירים, שמוכנים לקחת סיכון, להקים ולנהל פעילויות עסקיות ולהעסיק עובדים. בשנים האחרונות אנו גם עושים מאמצים רבים לשלב אוכלוסיות מגוונות ולסייע להן לפתוח עסקים ולנהל אותם. השנה הדו"ח כולל גם פרק נפרד המציג מחקר שביצעה הסוכנות על הקשיים והצרכים של חרדים שמקימים ומנהלים עסקים ומופיעות בו המלצות על דרכי פעולה כיצד ניתן לסייע לחרדים שמעוניינים להקים עסקים.

עסקים קטנים ובינוניים תלויים בסביבה המקומית שבה הם פועלים, ולכן המשרד פועל רבות כדי לעודד פעילויות משותפות עם השלטון המקומי לעידוד עסקים קטנים ובינוניים.

דו"ח זה משקף תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל ואת האתגרים והמחסומים המרכזיים העומדים בפניהם. הדו"ח מציג, בין השאר, את הפעולות המרכזיות שהסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים נוקטת על מנת לשפר, לייעל ולתקן את הטעון תיקון ולקדם את האינטרסים של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בפני גורמי הממשל והכנסת.

אני מברך את הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים על פרסום הדו"ח השנתי ועל עבודתה לקידום מגזר העסקים הקטנים והבינוניים.

שי רינסקי

דבר מנהל הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מסייעת לעסקים קטנים ובינוניים, עד גודל של 100 עובדים לעסק, באמצעות מרכזי מעוף שהקימה ובאמצעות התוכניות והקרנות השונות שהיא מפעילה. כמו כן הסוכנות פועלת לשיפור האווירה העסקית במדינה ולהקלה על נטל הברוקרטיה והרגולציה הרובץ על העסקים. בשנתיים האחרונות המשכנו להרחיב את ההיקף והמגוון של כלי הסיוע שאנחנו מפעילים לטובת העסקים. הסוכנות מפעילה תוכניות להגדלת הפריין והחדשנות של העסקים וכן מעודדת אותם להטמיע טכנולוגיות חדשות ולשפר את יכולותיהם הדיגיטליות. בשנה האחרונה הקמנו מאיצים עסקיים ברשויות מקומיות רבות. כמו כן סייענו לרשויות המקומיות להיות ידידותיות יותר לעסקים הפועלים בהן באמצעות עידוד פרויקטים של רכש מקומי, ייעוץ והדרכות לעובדי הרשויות, סיוע למתחמי עסקים ועוד. בשנתיים האחרונות גם פיתחנו מערכי למידה ממוחשבת כדי לאפשר למנהלים ולבעלי עסקים ללמוד כיצד אפשר לנהל טוב יותר את העסק שלהם בקצב הנוח להם ללא צורך לעזוב פיזית את העסק וגם לנהל אותו מהבית.

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים סייעה בשנתיים האחרונות לעסקים קטנים ובינוניים באמצעות מענקי השתתפות בפעילויות שלהם במטרה לשפר פריין וחדשנות ולהטמיע טכנולוגיות דיגיטליות. לדוגמה, השנה השקנו תוכנית שמסייעת לעסקים תעשייתיים קטנים ובינוניים בכל הארץ להטמיע ציוד ומכשור דיגיטליים. פעולות אלו מסייעות לעסקים לגדול ולכלכלה הישראלית לצמוח.

דו"ח זה מוגש לעסקים בישראל, לקובעי מדיניות ולגורמי מחקר ככלי מסייע לקבלת החלטות ולקביעת מדיניות. אני מקווה שהמידע הרב ישמש אתכם בעבודתכם ויתרום לצמיחתו של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל.

רן קייתי

תקציר מנהלים

לפרסום זה שלושה חלקים. החלק הראשון, חלק א, כולל סקירה על המדיניות של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, הפעילויות שלה בשנים 2018 ו-2019 ויעדי הפעילות לשנת 2020. חלק ב כולל נתונים וניתוחים על עסקים קטנים ובינוניים בישראל ובהשוואות בין-לאומיות מהיבטים שונים: מספר העסקים, תעסוקה, תוצר, מחזור פעילות, רווחיות, פריון העבודה, מאפייני היזמות ורמת הדינמיות במגזר העסקי. חלק זה כולל גם פרק ובו תיאור חסמים והזדמנויות עתידיות למגזר העסקים הקטנים והבינוניים. החלק השני, חלק ב, מסתיים בפרק ובו נתונים על מימון ואשראי לעסקים קטנים ובינוניים. בחלק השלישי, חלק ג, מוצגים שני מדדים שבנתה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים: מדד המדרג את מידת הידידותיות של רשויות מקומיות לעסקים ומדד המדרג את מידת הידידותיות של הבנקים לעסקים קטנים ובינוניים. נוסף על כך, חלק זה כולל גם פרק המתאר מחקר שביצעה הסוכנות על הצרכים של יזמים במגזר החרדי.

נתונים על פעילות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים (להלן: הסוכנות) מבצעת מגוון פעולות שנועדו לסייע באופן ישיר לעסקים ולשפר את הסביבה העסקית שבה הם פועלים. הסוכנות מפעילה מערכת של מרכזי פיתוח עסקיים הנקראת מעוף וכוללת 44 מרכזים של **מעוף** הפזורים ברחבי הארץ. מרכזים אלה ביצעו במהלך השנים 2018 ו-2019 49,312 מיפויים; מהם 42,451 ליזמים ועסקים זעירים, 3,017 לעסקים קטנים ו-3,844 לעסקים בינוניים. כמו כן מרכזי מעוף העבירו בשנים אלו כ-51,000 שעות הדרכה במגוון נושאים. בשנת 2019 קיימו 44 סדנאות בנושא רכש ציבורי, והם מרכזים 11 קהילות ארציות של עסקים ומפעילים 22 מאיצים טכנולוגיים ומגוון של כלי סיוע נוספים.

הקרן להלוואות בערבות מדינה, שהסוכנות מפעילה יחד עם החשב הכללי במשרד האוצר, אישרה במהלך השנים 2018 ו-2019 8,336 הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים בסכום כולל של 3.932 מיליארד ש"ח. **תוכנית SAWA** למיקרו-מימון של יזמות מהמגזר הערבי, שהסוכנות מפעילה יחד עם קרן קורת, נתנה במהלך השנים 2018 ו-2019 2,933 הלוואות בסכום כולל של כ-23.5 מיליון ש"ח. נוסף על כך, שתי קרנות **פרייבט אקוויטי** לעסקים בצמיחה, אשר הוקמו בשיתוף אגף התקציבים באוצר, ביצעו השקעות במהלך השנים 2018 ו-2019 בהיקף של כ-295 מיליון ש"ח במגזר העסקים הבינוניים. **קרן הסיוע לעסקים במצוקה** אישרה בשנים 2018 ו-2019 סיוע בהיקף של 11.25 מיליון ש"ח לשלושה מפעלים במצוקה אשר מעסיקים כ-142 עובדים באזורי עדיפות לאומית.

לשם **שיפור הסביבה העסקית** בישראל הכינה הסוכנות בשנה החולפת חוות דעת על כ-60 הצעות חוק, שעלו לדין בוועדת שרים לענייני חקיקה ובוועדת הכנסת. בהצעות חוק אלו הסוכנות התריעה על תחומים שיכולים לפגוע פגיעה באופן לא מידתי בעסקים קטנים ונתנה המלצות לשיפור. מתוך חוות הדעת שהכינה הסוכנות, התקבלה עמדת הסוכנות ב-43 מקרים. הסוכנות השתתפה גם בעשרות דיונים יזומים עם נציגים של משרדי הממשלה ובוועדות הכנסת במטרה לשפר את הרגולציה הציבורית ולצמצם את פגיעתה בעסקים קטנים. כמו כן הסוכנות הייתה מעורבת בהליכי חקיקה של חוקים בעלי השפעה על עסקים קטנים, כגון חוק רישוי עסקים, חוק שירותי תשלום, חוק שירותי תיירות ועוד. הסוכנות גם פתחה מערך הדרכה מקוון, שמאפשר לה להנגיש ידע למגזרים שונים.

תרומת העסקים הקטנים והבינוניים לכלכלה

מספר העסקים הכולל במגזר העסקי בישראל עמד על 574 אלף עסקים; 99.5% מהם עסקים קטנים ובינוניים עד גודל של 100 שכירים לעסק. העסקים הקטנים והבינוניים אחראים ל-1.92 מיליון משרות, לרבות העסקה עצמית של עצמאים, המהווה 60% מהמשרות במגזר העסקי. כמו כן הם מייצרים כ-54% מהתוצר במגזר העסקי.

בחלוקה על פי קבוצות גודל מספר העסקים **הזעירים**, המעסיקים 1-4 שכירים, עומד על כ-189 אלף עסקים, והם מעסיקים כ-11% מהמשרות במגזר העסקי ותורמים 11% מהתוצר במגזר העסקי. נוסף על העסקים הזעירים יש גם כ-298 אלף **עצמאים** ללא שכירים, התורמים 7% מהתוצר במגזר העסקי. מספר העסקים **הקטנים**, המעסיקים 5-19 שכירים, עומד על כ-66 אלף עסקים, והם מעסיקים 18% מהשכירים במגזר העסקי. חלקם בתוצר עומד על 16% מהתוצר במגזר העסקי. מספר העסקים **הבינוניים**, המעסיקים 20-99 שכירים, עומד על כ-18 אלף עסקים. הם מעסיקים 21% מהשכירים במגזר העסקי, ותורמתם לתוצר עומדת על 18% מהתוצר במגזר העסקי.

מגמות בהתפתחות של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים

בשנים האחרונות חלה צמיחה **במספר העסקים והמועסקים** בכל קבוצות הגודל של העסקים, אך בקרב מגזר העסקים הקטנים והבינוניים הצמיחה גדולה יותר. משנת 2012 ועד 2018 גדל המגזר העסקי ב-92 אלף עסקים. יש לציין שבשנים 2017-2018 יש התמתנות בגידול, אך עדיין ניכר גידול במספר העסקים.

בסקר התקופתי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים שנערך בשנת 2019, נשאלו בעלי העסקים על רווחיות עסקיהם. 69% דיווחו על **שיפור או יציבות** ברווחיות העסק (בדומה לדיווח של בעלי העסקים בסקר מ-2017). מהסקר עולה כי עסקים בינוניים דיווחו בשיעור הגבוה ביותר על עלייה ברווחיות - 36%. שיעור העלייה הנמוך ביותר דווח על ידי קבוצת העסקים הקטנים - 27%.

מאפייני התוצר והפרייון של עסקים

התוצר של העסקים במשק היה 620 מיליארד ש"ח ב-2018, ו-54% ממנו ייצרו עסקים קטנים ובינוניים. בעוד מרבית **התוצר העסקי** בענפים הכלכליים מוטי הון מיוצר בעסקים גדולים, הרי רוב התוצר העסקי בענפים הכלכליים מוטי כוח אדם מיוצר בעסקים קטנים ובינוניים. התרומה לתוצר של עסקים גדולים מוטי הון (שבהם מעל 100 משרות) מהווה 59% מהתוצר של כלל העסקים מוטי הון. בענפים מוטי כוח אדם עסקים קטנים ובינוניים תורמים 62% מסך התוצר של העסקים בענפים אלו.

פרייון העבודה הגבוה ביותר נמדד בעסקים שבהם מעל 100 משרות, והוא עומד על 239,395 מיליון ש"ח בשנה. פרייון העבודה הנמוך ביותר נרשם בקרב עצמאים ללא מועסקים, והוא עומד על 159,760 מיליון ש"ח בשנה. חלוקת העסקים לפי ענפים, המבוססים על הון פיזי לעומת כוח אדם, מעלה כי בענפים מוטי הון יש יתרון לגודל של עסקים גדולים, ולכן שיעור הפרייון בעסקים גדולים (שבהם מעל 100 משרות) גבוה בהרבה מיתר קבוצות הגודל ועומד על כ-394 אלף ש"ח למשרה. בענפים מוטי כוח אדם אין הבדלים משמעותיים. הפרייון הגבוה ביותר נמדד בעסקים הזעירים (1-4 מועסקים), והוא עומד על 204,029 ש"ח למשרה.

דמוגרפיה של עסקים

בישראל יש 61 עסקים בממוצע לכל אלף איש. כמות העסקים שנפתחו בשנים האחרונות גדולה מכמות העסקים שנסגרו, ותהליך זה מגדיל את כמות העסקים במשק. בשנת 2018 נפתחו 57,023 עסקים ונסגרו 43,787 עסקים, ולפיכך בשנה זו נוספו למשק 13.2 אלף עסקים נטו, שהם 2.4% מהעסקים במשק. הענף עם אחוזי השרידות הגבוהים ביותר הוא התעשייה, ואילו הענף עם אחוזי השרידות הנמוכים ביותר הוא הבינוי.

משנת 2010 יש עלייה משמעותית בשיעורי היזמות בישראל, וב-2018 32% מהאוכלוסייה הבוגרת דיווחו כי בכוונתם להקים עסק בתוך שלוש שנים.

הפחד מכישלון עסקי גבוה בקרב האוכלוסייה בישראל יחסית למדינות העולם. ישראל מדורגת בנושא זה במקום השני מבין המדינות המפותחות אשר נכללו בסקר, ו-60.2% מהנשאלים בישראל דיווחו שפחד מכישלון מונע מהם להקים עסק.

דינמיות של עסקים

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים פיתחה מדד לדינמיות של עסקים המציג כמות של עסקים שבהם הייתה תנועה בהיקף של מעל 10% או מעל 20% במספר המועסקים (עסקים שהרחיבו או צמצמו מועסקים). המדד מראה שקיימת תנועתיות גבוהה יותר, ככל שהעסק קטן יותר, והקבוצה שחוזה את התנועתיות הגבוהה ביותר הינה עסקים המעסיקים 10-19 שכירים. בקבוצה זו 51.3% מהעסקים חוו שינויים של יותר מ-10% בכמות המועסקים, 23.9% מהעסקים הגדילו מספר מועסקים ו-27.4% מהם הקטינו מספר מועסקים. בחלוקה של העסקים לפי ענפים עולה כי ענף הבינוי חווה את התנועתיות הגדולה ביותר; 21% מהעסקים בענף חוו הצטמצמות של למעלה מ-20% בהשוואה ל-13% ול-9% בענפי השירותים והתעשייה, בהתאמה. בהשוואה הנוגעת להתרחבות הגבוהה מעל 20%, בענף השירותים נמדדה התרחבות הגדולה ביותר; 14% מהעסקים חוו התרחבות גבוהה לעומת 12% ו-6% בענפי הבינוי והתעשייה, בהתאמה.

חסמים והזדמנויות

בכל הנוגע לקשיים ולמחסומים בפני הצלחה של עסקים, החסם השכיח ביותר (36%) הוא מציאת לקוחות. ואולם יש הבדלים בין החסמים השכיחים ביותר בבחינת עסקים לפי קבוצות גודל; בעוד עצמאיים וזעירים מתמודדים בעיקר עם מציאת לקוחות ועם עומס בירוקטי, עסקים קטנים ובינוניים מתמודדים בעיקר עם בעיית זמינות של כוח עבודה או ניהול מיומן.

בדיקת הכוונות של בעלי עסקים לסגור את העסק שלהם היא דרך נוספת להעריך את מצב העסקים. ב-2019, 27% מבעלי העסקים טענו ששקלו לסגור את העסק. זוהי ירידה לעומת הסקר שנערך בשנת 2017, ובו 32% מבעלי העסקים דיווחו כי שקלו לסגור את העסק שלהם בשנה האחרונה.

פלטפורמת מסחר מקוון היא הזדמנות של העסקים הקטנים והבינוניים להגדיל את היקף המכירות שלהם ולפעול בשווקים חדשים. בהשוואה שנערכה בין תוצאות הסקר מ-2019 לתוצאות הסקר משנת 2017, נמצא שב-2019 יותר בעלי עסקים העידו שהם מוכרים באופן מקוון שיעור משמעותי מהמכירות (מעל 10% מהמחזור העסקי). לפי

הממצאים, ב-2019 64% מבעלי העסקים, שהייתה להם פלטפורמה מקוונת, מכרו מעל 10% מהמכירות באופן מקוון, לעומת 42% מהעסקים ב-2017. לעומת זאת, ב-2019 העידו פחות בעלי עסקים ששיעור המסחר המקוון שלהם נמוך מ-10% מהמחזור העסקי (36% ב-2019 לעומת 57% ב-2017).

מימון ואשראי לעסקים

אשראי בנקאי הוא אמצעי המימון העיקרי של עסקים קטנים ובינוניים למטרות הקמה, צמיחה ומימון הפעילות השוטפת שלהם. שיעור השינוי באשראי הבנקאי לעסקים קטנים ובינוניים ב-2019 היה דומה לשיעור הגידול באשראי לעסקים גדולים.¹ מדובר בשינוי מגמה לעומת התקופה של 2016 עד 2018, שבה שיעור הגידול באשראי לעסקים גדולים היה גדול יותר בהשוואה לעסקים הקטנים (אף כי בשני המגזרים האשראי גדל). ואולם עסקים גדולים נהנים גם מאשראי חוץ-בנקאי רב, וסך האשראי של העסקים הקטנים והבינוניים ביחס לתוצר שהם מייצרים נמוך משמעותית בהשוואה לעסקים הגדולים.

הפערים בעלויות המימון בין עסקים קטנים לעסקים בינוניים הצטמצמו ברציפות החל משנת 2012, אך עדיין נותרו משמעותיים. בשנת 2019 שיעור ההכנסות של הבנקים מריבית ממגזר העסקים הקטנים היה גבוה פי 1.96 לעומת הכנסותיהם מהעסקים הגדולים, ובמגזר העסקים הזעירים עמד שיעור זה על פי 1.84.²

פיגור בתשלומים - בסקר העסקים התקופתי שערכה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ב-2019, נבדק מוסר התשלומים של לקוחות של עסקים קטנים ובינוניים: שיעור התשלומים במועד המוסכם ושיעור הפיגור בתשלומים. בתחום זה נראה שחוק מוסר תשלומים לספקים, שנכנס לתוקפו באמצע שנת 2017, תרם לשיפור במוסר התשלומים במשק, ואנו צופים שבשנה הבאה שיפור זה אף יגדל.

מדד ידידותיות של הרשויות המקומיות לעסקים קטנים ובינוניים

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בנתה מדד שמשקלל ומשקף את רמת "הידידותיות" של הרשויות המקומיות לעסקים במטרה לעודד את הרשויות לשפר את האטרקטיביות שלהן ולמשוך אליהן עסקים קטנים ובינוניים. המדד נבדק זו השנה הרביעית וכולל ארבעה מרכיבים: (1) שביעות רצון של בעלי העסקים מהתנהלות הרשות (הנבחנת על ידי סקר שהסוכנות מבצעת בקרב בעלי עסקים בכל רשות); (2) נגישות למכרזים; (3) נגישות מקוונת למידע על אודות השירותים של הרשות ואפשרויות לבצע פעולות באינטרנט; (4) מדד ארנונה עסקית המחשב כמה העסקים מסבסדים את תעריף הארנונה לעסקים. הדירוג לרשויות נעשה לפי גודל הרשות ומחולק לשלוש קטגוריות: רשויות מקומיות גדולות המונות מעל 150 אלף תושבים, רשויות בינוניות שבהן 50-150 אלף תושבים ורשויות קטנות המונות עד 50 אלף תושבים.

בקרבת הרשויות הגדולות הרשות המקומית שנמצאה הידידותית ביותר לעסקים היא אשדוד ואחריה בדירוג רמת גן. במקום האחרון ברשימה נמצאת בני ברק ולפניה חיפה. בדירוג של הרשויות המקומיות הבינוניות במקום הראשון

1 מבוסס על נתוני אשראי שהתקבלו עד ספטמבר 2019.

2 מבוסס על נתוני אשראי שהתקבלו עד ספטמבר 2019.

מדורגת מודיעין-מכבים רעות ואחריה מטה יהודה. את הרשימה סוגרת אום אל פחם ולפניה נצרת. בקרב הרשויות המקומיות הקטנות הגליל העליון נמצאת במקום הראשון ואחריה חבל יבנה, ובסוף הרשימה נמצאת עראבה ולפניה באקה אל גרבייה.

מדד הידידותיות של הבנקים

הסוכנות לעסקים קטנים פועלת רבות על מנת לעודד ולשפר את מצב האשראי הבנקאי לעסקים. כחלק מפעולות אלו וכדי לעודד את המודעות והתחרותיות בין הבנקים הסוכנות בנתה מדד המגדיר את **רמת "הידידותיות" של הבנקים** לעסקים קטנים ובינוניים. מדד זה מורכב מארבעה מרכיבים: (1) היקף האשראי לעסקים קטנים ובינוניים מסך האשראי העסקי של הבנק; (2) היחס בין הריבית שהבנק גובה מהעסקים הקטנים והבינוניים לבין הסיכון לבנק מהאשראי הנ"ל; (3) שיעור הרווחיות של הבנק מהכנסות שאינן ריבית (עמלות שונות) ביחס להיקף הפעילות של המגזר (פיקדונות ואשראי); (4) סקר משוב יועצים פיננסיים על הבנקים.

בשנת 2019 הראו תוצאות המדד כי בנק הפועלים הוא הידידותי ביותר לעסקים קטנים ובינוניים ואחריו בדירוג בנק מרכנתיל. במקום האחרון ברשימה נמצא הבנק הבינלאומי ולפניו בנק דיסקונט.

יזמות עסקית בציבור החרדי

בפרק זה מוצג מחקר שעשתה הסוכנות, הממפה את המאפיינים הייחודיים של היזמות העסקית בציבור החרדי בישראל תוך שימת דגש על המניעים להקמת עסק, המאפיינים הייחודיים של יזמים ובעלי עסקים חרדים בהשוואה לציבור הכללי והצרכים הייחודיים של יזמים ובעלי עסקים ממגזר זה. הקמת עסקים מאפשרת ליזמים במגזר החרדי להתגבר על חסמים שמקשים עליהם להתקבל למשרות מעוררות עניין בשוק העבודה, כמו לדוגמה שיעור נמוך של בעלי תעודות פורמליות על השכלה ומיומנות. בעלות עצמית על עסק גם מאפשרת ליזמים מהמגזר החרדי יותר גמישות בשעות העבודה ושילוב העסק עם חיי משפחה או עם לימוד תורה. לאור זאת, המוטיבציה ליזמות בציבור החרדי גבוהה ביחס לשאר המגזרים במשק, ושיעור היזמות במגזר החרדי גבוה, במיוחד בקבוצות הגיל הצעירות (18-34). ואולם הקמת עסקים בגיל צעיר, עם ניסיון מועט ומיומנויות מצומצמות, מעוררת אצל היזמים החרדים צורך להשלים ידע ומיומנויות עסקיות רבות תוך כדי הפעלת העסקים שלהם. בעולם החרדי יש לרוב רשתות חברתיות הדוקות, אך רשתות אלו לא מתמקדות בעסקים, ולכן תרומתן ליכולות העסקיות של היזם החרדי או היזמית החרדית נמוכה. לפיכך גם בתחום זה יש ליזמים החרדים צורך בסיוע, במיוחד ברשתות חברתיות שמאפשרות לרכוש ידע על העולם שמחוץ למגזר החרדי.

תוכן העניינים

16	הקדמה לדו"ח
17	חלק א - המדיניות ועיקרי פעילות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ב-2018
18	1. מדיניות
18	חזון
18	הצהרת כוונות
18	מטרות-על
20	2. פעילויות שנעשו בשנה האחרונה
20	2.1 פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה
21	2.2 פעילויות בתחום המחקר, המדיניות והקשרים הבין-לאומיים
23	2.3 פעילויות השטח של הסוכנות בסיוע לעסקים
29	2.4 פעילויות בתחום המימון
30	2.5 פעילויות בתחום המטה והנגשת המידע
33	חלק ב - מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל ותרומתם לכלכלה
34	הקדמה
35	3. תרומת העסקים הקטנים והבינוניים לכלכלה
35	3.1 מספר העסקים לפי קבוצות גודל
37	3.2 מספר משרות במגזר העסקי
38	3.3 התוצר של המגזר העסקי
39	3.4 המחזור הכספי של העסקים
41	4. מגמות בהתפתחות מגזר העסקים הקטנים והבינוניים
41	4.1 התפתחות מספר העסקים
42	4.2 התפתחות מספר המועסקים
42	4.3 תוספת מועסקים ועסקים
44	4.4 התפתחות התוצר העסקי
45	4.5 שינוי ברווחיות של העסקים

47	5	מאפייני התוצר והכריון של עסקים
47	5.1	התפלגות התוצר בין עסקים מוטי כוח אדם לעסקים מוטי הון פיזי
48	5.2	פרייון בעסקים קטנים ובינוניים
49	6	דמוגרפיה של עסקים
50	6.1	חלוקה גיאוגרפית של לידות עסקים
50	6.2	הקמה וסגירה של עסקים
51	6.3	שרידות של עסקים
52	6.4	רמת יזמות במשק
54	6.5	פחד של יזמים מכישלון
55	7	דינמיות של עסקים
55	7.1	התרחבות והצטמצמות של עסקים לפי קבוצות גודל
56	7.2	שיעורי התרחבות והצטמצמות לפי ענפים
58	8	חסמים והזדמנויות לעסקים קטנים ובינוניים
58	8.1	חסמים המקשים על התפתחות עסקים ועל הקמת עסקים
59	8.2	כוונת בעל עסק לסגור את העסק
60	8.3	מסחר מקוון
62	8.4	חדשנות
64	8.5	רכש ציבורי
66	9	מימון לעסקים
66	9.1	הקדמה
67	9.2	מקורות האשראי של עסקים קטנים ובינוניים
69	9.3	ביקוש ונגישות של עסקים לאשראי
72	9.4	סוג אשראי, כמות ותנאי האשראי בפועל של עסקים קטנים ובינוניים
75	9.5	עלות האשראי לעסקים
79	9.6	אשראי לעסקים קטנים ובינוניים בערבות מדינה
80	9.7	מקורות אשראי נוספים לעסקים
82		נספח - מקורות נתונים לחלק ב

83	..... חלק ג - נושאים שונים הנוגעים לעסקים קטנים ובינוניים
84	..... 10. מדד עשיית עסקים ברשויות המקומיות בישראל
84	..... 10.1 מתודולוגיה
85	..... 10.2 חישוב הדירוג של המדד
88	..... 10.3 מידע נוסף על מדד הרשויות
88	..... 11. מדד הידידותיות של הבנקים לעסקים קטנים ובינוניים 2019
88	..... 11.1 תוצאות המדד - יוני 2019
89	..... 11.2 שיעור האשראי והעמלות לעסקים קטנים (40% ממשקל המדד הכללי)
90	..... 11.3 יחס העלויות הנלוות לאשראי של העסקים קטנים (30% ממשקל המדד הכללי)
91	..... 11.4 משוב יועצים פיננסיים (30% ממשקל המדד הכללי)
92	..... 12. יזמות עסקית בציבור החרדי
92	..... 12.1 הקדמה
93	..... 12.2 רקע כללי וסקירת ספרות
94	..... 12.3 היקף העסקים העצמאיים בחברה החרדית
94	..... 12.4 מניעים לפתיחת עסקים
96	..... 12.5 מאפיינים
98	..... 12.6 צרכים ייחודיים וחסמים

רשימת טבלאות

37.....	התפלגות מספר העסקים במגזר העסקי לפי סוג עסק וקבוצות גודל, 2018	טבלה 3.1:
38.....	התפלגות מספר המשרות במגזר העסקי לפי סוג עסק וקבוצות גודל, 2018	טבלה 3.2:
40.....	מחזור שנתי ממוצע לעסק לפי קבוצות גודל וענף כלכלי (במיליוני ש"ח), 2017	טבלה 3.3:
50.....	לידות עסקים בחלוקה לאזורים גיאוגרפיים, 2018	טבלה 6.1:
79.....	ממוצע ימי פיגור בתשלום לפי סוג לקוח בהשוואה בין 2017 ל-2019	טבלה 9.1:
85.....	דירוג רשויות מקומיות המונות מעל 150 אלף תושבים	טבלה 10.1:
86.....	דירוג רשויות מקומיות המונות בין 50 ל-150 אלף תושבים	טבלה 10.2:
87.....	דירוג רשויות מקומיות המונות עד 50 אלף תושבים	טבלה 10.3:
88.....	סיכום של דירוג הבנקים במדד	טבלה 11.1:
91.....	בנקים מצטיינים בתחומים שנבדקו	טבלה 11.2:
92.....	נתונים ששימשו לחישוב מדד הבנקים	טבלה 11.3:

רשימת תרשימים

35.....	התפלגות מספר העסקים במגזר העסקי לפי קבוצות גודל, 2018	תרשים 3.1:
37.....	התפלגות מספר המשרות במגזר העסקי לפי קבוצות גודל, 2018	תרשים 3.2:
39.....	התפלגות תוצר במגזר העסקי (במיליוני ש"ח) לפי קבוצות גודל, 2016	תרשים 3.3:
40.....	התפלגות מחזור הדו"ח לפי קבוצות גודל (במיליארדי ש"ח), 2017	תרשים 3.4:
41.....	ההבדלים במספר העסקים (באלפים) במגזר העסקי לפי קבוצות גודל, 2012 לעומת 2018	תרשים 4.1:
42.....	ההבדלים במספר המשרות (באלפים) במגזר העסקי לפי קבוצות גודל, 2012 לעומת 2018	תרשים 4.2:
43.....	התפלגות תוספת משרות חדשות במשק לפי קבוצות גודל, 2012-2018	תרשים 4.3:
44.....	שיעור שינוי במספר העסקים (עמודות) ובמועסקים (קו מגמה) לפי קבוצות גודל, 2013-2018	תרשים 4.4:
45.....	התוצר הריאלי של העסקים (במיליוני ש"ח, במחירי 2016), 2011-2019	תרשים 4.5:
46.....	שינוי ברווחיות העסקים, 2014-2019	תרשים 4.6:
46.....	שינוי ברווחיות לפי גודל עסק, 2019	תרשים 4.7:
47.....	התרומה לתוצר לפי ערך מוסף, חלוקה לפי מידת התבססות על הון פיזי (במיליוני ש"ח), 2016	תרשים 5.1:
48.....	פריון העבודה לפי קבוצת גודל, 2016 לעומת 2014 - ערך מוסף שנתי למשרת שכיר (ש"ח)	תרשים 5.2:
49.....	פריון העבודה, חלוקה לענפים לפי מידת ההתבססות על הון פיזי, 2016	תרשים 5.3:

51. תרשים 6.1: פתיחה וסגירה של עסקים, 2013-2018
52. תרשים 6.2: שרידות של מעסיקים בחלוקה ענפית, 2013-2018
53. תרשים 6.3: שיעור היזמות של עסקים צעירים לפי מגדר ואוכלוסייה, 2019
- תרשים 6.4: כוונות יזמיות באוכלוסייה הבוגרת בישראל להקים עסק חדש בתוך שלוש שנים
53. לעומת הקמת עסקים צעירים TEA 2019-2007
54. תרשים 6.5: חשש מכישלון, השוואה לעומת מדינות מפותחות, 2019
56. תרשים 7.1: שיעור עסקים שהתרחבו או הצטמצמו לפי קבוצות גודל, 2018
57. תרשים 7.2: שיעור עסקים שהתרחבו או הצטמצמו בחלוקה למגזרי פעילות, 2016
- תרשים 7.3: שיעור העסקים מהירי הצמיחה, השוואה בין ישראל ובין ה-OECD, אחוז מסך העסקים, 2016
58. תרשים 8.1: חסמים עיקריים בפני התפתחות העסק לפי גודל עסק, 2019
59. תרשים 8.2: חסמים עיקריים בפני התפתחות העסק לפי תחום פעילות, 2019
59. תרשים 8.3: רמת הרגולציה בישראל בהשוואה למדינות ה-OECD, 2018
- תרשים 8.4: השוואה בין בעלי עסקים אשר שקלו לסגור את עסקיהם לצמיתות לפי קבוצת גודל
60. ולפי שנים - 2019 לעומת 2017
61. תרשים 8.5: בעלי עסק אשר שקלו לסגור את עסקיהם לצמיתות לפי תחום פעילות, 2019
- תרשים 8.6: רמת פעילות לקידום מכירות, מיתוג או הרחבת הפעילות העסקית בחודשיים האחרונים
61. באמצעות האינטרנט, 2019
62. תרשים 8.7: השוואת המסחר המקוון מכלל המחזור העסקי, 2017-2019
63. תרשים 8.8: העסק השיק מוצר, שירות או התרחב לשוק חדש, 2019
64. תרשים 8.9: מידת התרומה של השירות או המוצר הטכנולוגי לעסק, 2019
65. תרשים 8.10: סוגי ההכשרות המקצועיות לעובדים לפי גודל עסק, 2019
- תרשים 8.11: זכייה במכרזים לפי סוג מכרז, 2019
66. תרשים 8.12: היקף התקשרויות ממשלתיות לפי גודל עסק (במיליארדי ש"ח ובאחוזים), 2017
67. תרשים 9.1: חלוקת האשראי למגזר העסקי, באלפי ש"ח
68. תרשים 9.2: מקורות המימון של עסקים לפי גודל עסק
- תרשים 9.3: השוואת שכיחות המימון הבנקאי בין השנים 2017-2019
69. תרשים 9.4: שיעור העסקים שצריכים מימון לפי קבוצות גודל
70. תרשים 9.5: הסיבות לצורך במימון
71. תרשים 9.6: השינוי בכמות העסקים שיש להם צורך להגדיל אשראי (נטו) לפי קבוצות גודל
71. תרשים 9.7: שיעור פניות של עסקים לקבל מימון שבהן לא התקבלה הבקשה במלואה לפי קבוצות גודל

72.....	תרשים 9.8: שינוי לרעה ביכולת לגייס אשראי לפי גודל עסק, 2017-2019
73.....	תרשים 9.9: השינוי (נטו) בכמות העסקים שהגדילו את היקף האשראי לפי קבוצות גודל
73.....	תרשים 9.10: השינוי (נטו) בכמות העסקים שהגדילו את היקף האשראי לפי תחום פעילות
74.....	תרשים 9.11: שינוי בהיקף האשראי הבנקאי 2018 לעומת 2019
75.....	תרשים 9.12: השוואת שיעור האשראי הבנקאי בין עסקים קטנים ובינוניים לבין עסקים גדולים
76... ..	תרשים 9.13: שיעור בעלי העסקים שהעידו על התייקרות בעלויות האשראי לפי גודל עסק, 2017-2019
77.....	תרשים 9.14: עלות האשראי הבנקאי בחלוקה לגודל עסקים, 2018-2019
77.....	תרשים 9.15: שיעור הכנסות שאינן מריבית (עמלות ואחרות) מסך האשראי והפיקדונות במערכת הבנקאית
78.....	תרשים 9.16: שיעור הלקוחות שמפגרים בתשלום לפי סוג לקוח
80... ..	תרשים 9.17: הלואות בערבות מדינה שניתנו לעסקים קטנים ובינוניים בשנים 2007-2019 (מיליוני ש"ח)
89.....	תרשים 11.1: שיעור האשראי לעסקים קטנים - יוני 2019
90.....	תרשים 11.2: שיעור הכנסות מריבית ושיעור הסיכון במגזר העסקים הקטנים - 2019
90.....	תרשים 11.3: שיעור הכנסות שאינן מריבית (עמלות וכדומה)
94... ..	תרשים 12.1: שיעור העצמאים מקרב המועסקים לפי מספר עובדים בעסק, ממוצע לשנים 2016 - 2014
95.....	תרשים 12.2: שיעור עצמאים ללא עובדים מקרב המועסקים לפי השכלה 2016 ,
96.....	תרשים 12.3: סוגי מוטיבציות ומניעים לפתיחת עסקים בציבור הכללי ובציבור החרדי
97.....	תרשים 12.4: שיעור עצמאים ללא מועסקים מקרב המועסקים לפי גיל, ממוצע 2014-2016
98.....	תרשים 12.5: רמות הכנסה ביחס להכנסה ממוצעת לפי מגזר ויזמות עסקית
	תרשים 12.6: שיעור היזמים ושאינם יזמים המעריכים כי יש להם ידע, מיומנויות וניסיון להקים עסק
99.....	(חרדים ולא-חרדים)
100	תרשים 12.7: סיבות לאי-פתיחת עסקים (באחוזים לפי מגזר, נשאלים ללא עסק)

הקדמה לדו"ח

לאחר שדו"ח זה עבר עריכה ונמסר להדפסה, פרץ המשבר העולמי עקב התפרצות וירוס הקורונה והכניס את הכלכלה העולמית לסחרור, שסביר להניח כי ישפיע באופן משמעותי על מצב העסקים הקטנים והבינוניים. בשלב זה עדיין לא ידוע מלוא האפקט של המשבר. יש לקוות שהחוסן שעולה מדו"ח זה בנוגע למצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל, יאפשר להם לצלוח את התקופה הזו מבלי להיקלע למשבר משמעותי, ושהעסקים יוכלו לחזור לשגרה אחרי המשבר באופן חלק ופשוט.

כמו בשנים קודמות, גם השנה פרסום זה מחולק לשלושה חלקים: חלק א מתמקד בסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ומציג את מדיניות הסוכנות ואת עיקרי פעילותה. חלק ב מציג תמונת מצב עדכנית על העסקים הקטנים והבינוניים בישראל על פי נתונים סטטיסטיים מישראל ומחו"ל ומתאר את תרומת העסקים הקטנים והבינוניים לכלכלה המקומית בישראל. החלק האחרון, חלק ג, מציג נושאים שונים שיכולים לתרום לבניית סביבה עסקית ידידותית יותר לעסקים בישראל.

הממצאים בחלק ב מצביעים על החשיבות המכרעת של העסקים הקטנים והבינוניים למשק: הם מייצרים את רוב התוצר במגזר העסקי, והחדשים שבהם תורמים את רוב נפח התעסוקה ומסייעים משמעותית לצמיחה במשק. מגזר העסקים הקטנים והבינוניים הוביל את צמיחת הכלכלה בישראל בשנים האחרונות. נראה שגם שנת 2019 הייתה שנה טובה לעסקים הקטנים והבינוניים. מספר רב יותר של עסקים דיווחו על שיפור ברווחיות ופחות עסקים דיווחו על ירידה ברווחיות. למרות זאת עדיין קיימים פערים גדולים בפריון בין עסקים גדולים לקטנים, בעיקר בענפים מוטי הון, ויש אוכלוסיות שבהן יזמים מקימים עסקים קטנים יותר ורווחיים פחות, כגון עסקים במגזר החרדי. בתחומים אלו יש אפוא פוטנציאל לא מנוצל שאפשר לממש הן לצמיחה כלכלית של המשק והן למתן מענה לצרכים של יזמים פוטנציאליים.

בשנים האחרונות פיתחה יחידת המחקר בסוכנות תחום חדש של מחקרים על צרכים של יזמים ועסקים בקרב אוכלוסיות מיוחדות. את מחקר הצרכים הראשון עשינו על צרכים של נשים בעסקים, ואילו השנה ערכנו מחקר על הצרכים של יזמים חרדים. ממצאי המחקר מאפשרים לסוכנות לגבש מדיניות וכלים שיאפשרו שילוב טוב יותר של חרדים בהקמה, בבעלות ובניהול של עסקים.

עורך הדו"ח

ד"ר ניר בן אהרון

מנהל יחידת המחקר, המדיניות והקשרים הבין-לאומיים

חלק א'

המדיניות ועיקרי פעילות
הסוכנות לעסקים קטנים
ובינוניים בשנת 2019

1. מדיניות

במסגרת הגדרת מדיניותה ניסחה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים (להלן: הסוכנות) במשרד הכלכלה והתעשייה את החזון, את הצהרת הכוונות ואת מטרות-העל של פעילותה.

חזון

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה והתעשייה תפעל למימוש היכולות הכלכליות והחברתיות הטמונות במגזר העסקים הקטנים והבינוניים במטרה להגדיל את תרומת העסקים הקטנים והבינוניים לתוצר בישראל וכן לסייע להקטנת הריכוזיות במשק. לשם כך הסוכנות תסייע להקמה של עסקים חדשים וכן תסייע לעסקים קיימים לשפר את הפרייון, את היעילות ואת כושר התחרות שלהם.

הצהרת כוונות

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מבקשת ליצור סביבה עסקית שתצמצם מחסומים המקשים באופן לא פרופורציונלי על פעילות העסקים הקטנים והבינוניים ותאפשר להם לשפר את יכולותיהם. לשם כך הסוכנות תפעל להבטיח כי האינטרסים של העסקים הקטנים והבינוניים יובאו בחשבון בהתוויית המדיניות הכלכלית של ממשלת ישראל ובקביעת מדיניות וכללים רגולטוריים. בד בבד תפעל הסוכנות לפתח כלי תמיכה חדשים ויעילים לחיזוק היכולות של העסקים הקטנים והבינוניים לנהל, לחדש ולהתייעל בפעולתם. על בסיס הצהרת כוונות זו הסוכנות ממקדת את פעילותה בשני קהלי מטרה - המגזר הציבורי והשפעתו על הסביבה העסקית מחד גיסא ומגזר העסקים הקטנים והבינוניים, לרבות יזמים, מאידך גיסא.

מטרות-על

הסוכנות תשאף להגדיל את הביצועים של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל לרמה העולה על הממוצע הקיים במדינות ה-OECD מהבחינות האלה:

- שיעור התרומה לתוצר
- שיעור התרומה לתעסוקה

למימוש מטרות-על אלו התוותה הסוכנות תשעה עקרונות פעילות, ואלו הם:

- **מקצועיות** - ריכוז הידע המקצועי הרלוונטי ליצירת מוניטין של גוף מקצועי מוביל בתחום העסקים הקטנים והבינוניים (SME);
- **"להקשיב לעסקים"** - מיסוד גופים ופורומים שבהם נציגי העסקים יכולים להשמיע את עמדתם ואת תלונותיהם ולוודא כי יובאו בחשבון בהכנת חוקים, בתקנות ובצעדי מדיניות;
- **"יד על הדופק"** - ביצוע סקרים ומחקרים כדי לקבל תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים ומעקב אחר הצרכים שלהם ומגמות שינוי החלות בהם;
- **קידום רפורמות** - קידום רפורמות ממשלתיות שנועדו להתגבר על הכשלים המרכזיים שעימם העסקים הקטנים והבינוניים מתמודדים, לרבות מיסוי ישיר ועקיף, מדיניות הפיקוח על הבנקים ושיפור הנגישות לרכש ממשלתי;

- **עומס בירוקרטי** - הקטנת העומס הבירוקרטי על העסקים הן באמצעות ריכוז והנגשה לרמת השטח של כלל המידע הרגולטיבי הנדרש להקמה ולתפעול עסק והן באמצעות מעורבות ברפורמות לשיפור היכולת של העסקים לקבל את כלל הרישיונות הנדרשים;
- **כלי סיוע ממשלתי** - תכנון והפעלה של כלי סיוע ממשלתי המיועדים להתגבר על כשלי השוק של העסקים, כפי שתוארו לעיל, תוך הדגשה של שיפור הנגישות לאשראי שוטף ואף לאשראי להשקעה ושיפור הנגישות לידע ניהולי מקצועי ופיננסי באמצעות ייעוץ והדרכה;
- **הערכה ושיפור** - פיתוח מתודולוגיות להערכת עלות/תועלת של כלי הסיוע שהסוכנות מפעילה ושיפור מתמיד של הכלים;
- **שיתוף פעולה** - עידוד שיתוף פעולה (מובנה או לא-פורמלי) בין עסקים ליצירת מסה קריטית של משאבים;
- **יזמות עסקית** - עידוד יזמות עסקית בקרב אוכלוסיות מיוחדות או מוחלשות, כגון חרדים, מיעוטים, עולים חדשים, אוכלוסיית הפריפריה, מובטלים וכדומה.

דגשים לפעילות בשנת 2020

- נוסף על המשך פיתוח ושיפור הפעילויות של הסוכנות והקמת מערך מחשוב חדש, הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מתכוונת להתמקד בכמה תחומים בשנת 2020:
- הדרכות לרגולטורים בנושא עסקים קטנים ופיתוח כלכלי
  - העמקה של שיתופי פעולה עם רשויות מקומיות
  - מתן שירותים דיגיטליים לעסקים, לרבות פיתוח מערך למידה מקוון
  - הנגשת הפעילות של הסוכנות באופן טוב יותר למגזרים שונים שמתקשים כיום לקבל סיוע
  - עידוד רשויות מקומיות להגדיל את הרכש מעסקים קטנים ובינוניים באמצעות הקטנת חסמים, כגון דמי השתתפות וערבויות במכרזים

הגדרה של קבוצות גודל של עסקים קטנים ובינוניים בישראל

במדיניות בנוגע לעסקים קטנים ובינוניים מעורבים גורמים רבים במשק: משרדי ממשלה שונים, רשויות וגופים ציבוריים, השלטון המקומי ועוד. כיום אין הגדרות אחידות לקבוצות גודל, כגון עסקים זעירים, קטנים ובינוניים, וכל גוף במשק מגדיר אותן כראות עיניו. היעדר הגדרות קבועות מקשה על איסוף מידע על עסקים קטנים ובינוניים, על ניתוח הבעיות שלהם והמחסומים שניצבים בפניהם, על ביצוע השוואות או בנייה של שיתופי פעולה בין תוכניות סיוע ועוד.

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מציעה להחיל הגדרות קבועות על קבוצות הגודל של עסקים באופן הבא: עסקים קטנים ובינוניים הם עסקים שגודלם עד 100 שכירים לעסק או שמחזור מכירותיהם קטן מ-100 מיליון ש"ח בשנה. יש גם חלוקת משנה בתוך קבוצה זו, ולפיה עסק בינוני מוגדר כעסק שגודלו נע בין 20 ל-100 שכירים לעסק, או שמחזור מכירותיו עומד על 20 עד 100 מיליון ש"ח בשנה. עסק קטן מוגדר כעסק שגודלו עד 20 שכירים לעסק, או שמחזור מכירותיו מגיע עד 20 מיליון ש"ח בשנה. עסק זעיר מוגדר כעסק שגודלו עד חמישה שכירים, או שמחזור מכירותיו מגיע עד שני מיליון ש"ח בשנה. עצמאי הינו עסק הרשום על שם הבעלים שלו ואינו מעסיק עובדים בשכר.

2. פעילויות שנעשו בשנה האחרונה

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מקיימת פעילות נרחבת לקידום מגזר העסקים הקטנים והבינוניים הן על ידי קידום חקיקה ייעודית וייצוג קולם של העסקים הקטנים והבינוניים בפני הממשלה והן על ידי הפעלת מערך של כלי סיוע מגוונים שנועדו להתמודד עם החסמים המקשים עליהם.

להלן ריכוז עיקרי הפעילויות של הסוכנות בשנים 2018-2019 בחלוקה על פי תחומי העשייה.

2.1 פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה

במטרה לייצר סביבה רגולטורית שמתאימה לעסקים קטנים ובינוניים ומקדמת צמיחה הסוכנות פועלת באופן שוטף לניטור חקיקה ורגולציה המשפיעות על מגזר העסקים הקטנים והבינוניים. הסוכנות מכינה חוות דעת להצעות חקיקה, להחלטות ממשלה ולתוצרי מדיניות אחרים ומתייחסת להשפעות המדיניות על עסקים קטנים ובינוניים, ובכלל זה מתן המלצות לחלופות מתאימות. כמו כן הסוכנות יוזמת ולוקחת חלק בדיונים בממשלה ובכנסת בנושאי מדיניות בעלי השפעה על עסקים קטנים ובינוניים.

במסגרת זו הפיקה הסוכנות עשרות ניירות עמדה, ונציגיה השתתפו בוועדות הכנסת, בוועדות בין-משרדיות וכן במפגשים עם גופים רגולטוריים בממשלה.

- **ניטור חקיקה ורגולציה המשפיעות על עסקים קטנים ובינוניים** - הסוכנות עוסקת במתן חוות דעת על החלטות ממשלה, הצעות חוק, תקנות ורפורמות והשפעתן על מגזר העסקים הקטנים והבינוניים; כמו כן היא עוסקת בייצוג העסקים הקטנים והבינוניים בוועדות הכנסת ובפורומים בין-משרדיים וכן בפני גורמים ממשלתיים בנושאים הנוגעים לרגולציה על עסקים קטנים ובינוניים. במסגרת זאת הכינה הסוכנות בשנת 2018 חוות דעת לכ-60 הצעות חוק שעלו לדין בוועדת שרים לענייני חקיקה או בוועדות הכנסת. עמדת הסוכנות התקבלה ב-43 מהן. כמו כן הסוכנות הייתה מעורבת בהליכי חקיקה של חוקים בעלי השפעה על עסקים קטנים, כגון חוק רישוי עסקים, חוק שירותי תשלום, חוק שירותי תיירות ועוד.

- **פרסום מדד עשיית עסקים ברשויות מקומיות** - במטרה לעודד את שיפור הרגולציה המקומית כלפי עסקים קטנים ובינוניים בנתה הסוכנות מדד המשקלל ומשקף את רמת ה"ידידותיות" לעסקים של הרשויות המקומיות בישראל. המדד משקלל שביעות רצון של עסקים מהתנהלות הרשות על פי סקר שהסוכנות עורכת, רמת ההתאמה של המכרזים שהרשויות מפרסמות לעסקים קטנים ובינוניים, רמת הנגישות למידע של הרשות לעסקים באתר האינטרנט של הרשות ומדד סבסוד של ארנונה עסקית לעומת ארנונה למגורים ברשות. הסוכנות מפרסמת את המדד באתר האינטרנט שלה ומעדכנת אותו מדי שנה (תקציר של המדד מופיע בחלק ג של דו"ח זה).

- **הנגשת רכש ציבורי לעסקים קטנים** - שיעור המכירות של עסקים קטנים ובינוניים למגזר הציבורי, בהשוואה למכירות של עסקים גדולים, נמוך ביחס לשיעור המכירות שלהם במשק. במקרים רבים עסקים קטנים ובינוניים יכולים להיות ספקים של המגזר הציבורי, אולם הם לא משתתפים ברכש הציבורי הן בגלל חוסר הבנה כיצד מתמודדים במכרזים ציבוריים והן בשל אי-התאמת המכרזים הציבוריים לעסקים קטנים. הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מסייעת הן לעסקים קטנים ובינוניים לגשת למכרזי רכש של גופים ציבוריים והן לגופים הציבוריים להתאים מכרזים באופן שיאפשר לעסקים קטנים ובינוניים להתמודד בהם. בדרך זו הסוכנות מסייעת לייעל את הרכש הציבורי ובד

בבד מסייעת לעסקים הקטנים והבינוניים. להלן כמה פעילויות שהסוכנות עושה בתחום (פעולות נוספות מפורטות בהמשך בחלק המתאר את פעילות מערך מעוף - מערך השטח של הסוכנות):

- **בקרה על מכרזים ממשלתיים וחוף-ממשלתיים:** על מנת להגביר את נגישותם לעסקים קטנים בהתאם להוראות התכ"ם (תקנון כספים ומשק) של החשב הכללי במשרד האוצר. הבקרה כוללת בדיקה שבועית של מכרזי רכש ציבורי ופנייה לגורם המפרסם במקרים שבהם המכרז כולל חסמים. בשנת 2019 סקרה הסוכנות 639 מכרזים. ב-95 נמצאו חריגות שמקשות על עסקים קטנים, בוצעו 69 פניות לגופים שהיו אחראים למכרזים, ובעקבות פניות אלו שונו 21 מכרזים.
- **גילוי דעת מכרזים:** הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים הפיזה ב-2019 לכלל הגופים הציבוריים מסמך המפרט כיצד יש להגיש מכרזים לעסקים קטנים.
- **הדרכה והסברה:** העברת הרצאות והפצת חומרי הדרכה בתחום הנגשת הרכש לגורמי מקצוע העוסקים ברכש; **כנסי ספקים** שבהם עסקים קטנים ובינוניים נחשפים להזדמנויות רכש שגופים גדולים מציעים;
- **הגבלה של דרישות ערבות ודמי השתתפות:** בסיכום עם מרכז השלטון המקומי לעניין הגבלה של דרישות ערבות ודמי השתתפות במכרזים של הרשויות המקומיות יצאה הנחיה בנושא לרשויות המקומיות.
- **הובלה של החלטת ממשלה לחיזוק עסקים קטנים ובינוניים -** גיבוש תוכנית סיוע לעסקים קטנים וגיבוש המלצות לקידום מדיניות בתחומים של מימון ואשראי, רכש ציבורי, יזמות נשים ומדיניות מיסוי.
- **חוק מוסר תשלומים לספקים -** חוק ביוזמת הסוכנות שעבר וכנס לתוקף ואשר מסדיר את מועדי התשלום לספקים במשק. הסוכנות עוקבת אחר יישום החוק ומטפלת בפניות של עסקים.

2.2. פעילויות בתחום המחקר, המדיניות והקשרים הבין-לאומיים

במסגרת פעילות המחקר הסוכנות אוספת נתונים על מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל, מבצעת מחקרים וסקרים על עסקים וכן מבצעת מחקרי הערכה על הפעילויות השונות שלה במטרה לבחון את נחיצותן ולשפרן. נוסף על כך, הכינה הסוכנות ניירות עמדה ומדיניות בנושאים הנוגעים לעסקים קטנים ובינוניים והייתה מעורבת בעיצוב המדיניות של משרד הכלכלה בנושאים אלו.

במסגרת קשריה הבין-לאומיים הסוכנות נמצאת בקשרי עבודה עם ארגונים בין-לאומיים, כגון האיחוד האירופי וה-OECD, והיא קיימה יחד איתם פעילות מחקר השוואתית על מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל לעומת מדינות אחרות בעולם.

בשנים 2018-2019 הסוכנות עסקה, בין היתר, בנושאים האלה:

2.2.1. מחקרים

- **מימון וליווי מחקר על יזמות ויזמים -** מימון וליווי מחקר GEM³ על יזמות ועסקים קטנים בישראל והכנת מערך משולב של נתוני הסקרים המתקבלים במחקר זה במטרה לנתח מידע על צרכים של יזמים באוכלוסיות מיוחדות.

3 GLOBAL ENTREPRENEURSHIP MONITOR (GEM) הינו מחקר בין-לאומי שמבוצע על ידי קונסורציום של גופי מחקר בעולם. המחקר בישראל ממומן על ידי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ומבוצע באוניברסיטת בן גוריון (שגם משתתפת במימון שלו). הפניה לדו"ח המחקר הבין-לאומי נמצאת בנספח בסוף פרק 9.

- **הידוק שיתוף פעולה עם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: ה"למ"ס)** - ייעול והגברת שיתוף הפעולה השוטף עם ה"למ"ס בהוצאת נתונים תומכי מחקר לגבי עסקים קטנים ובינוניים. שיתוף פעולה זה מיועד הן להגברת הנגישות לנתונים הרלוונטיים ביותר כדי לקבל תמונה מדויקת על העסקים הקטנים והבינוניים והן למחקר הערכה על הביצועים של תוכניות סיוע שהסוכנות מנהלת.

- **ביצוע מחקר על יזמות עסקית בציבור החרדי** - מחקר הממפה את המאפיינים הייחודיים של היזמות העסקית בציבור החרדי בישראל. במחקר מושם דגש על המניעים להקמת עסק ועל המאפיינים והצרכים הייחודיים של יזמים ובעלי עסקים חרדיים בהשוואה לציבור הכללי.

2.2.2 פיתוח וביצוע מדדים השוואתיים

- **מדד "ידידותיות הרשויות המקומיות לעסקים"** - סיוע ליחידת הרגולציה בסוכנות בהכנת המדד ובביצועו.
- **מדד "הידידותיות של הבנקים לעסקים קטנים ובינוניים"** - ביחידת המחקר, בשיתוף יחידת המימון של הסוכנות, מכינים את המדד ומבצעים אותו.

2.2.3 ביצוע סקרים

- **סקר עסקים כללי** - ביצוע סקר תקופתי שבוחן את מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל. סקר זה נערך זו השנה השישית ברציפות. נתונים נבחרים מהסקר מפורסמים תוך השוואה לממצאי סקרים משנים קודמות במטרה לאתר מגמות ולאסוף מידע באופן בלתי אמצעי מבעלי העסקים בשטח.
- **סקר על מצב המימון והאשראי של עסקים** - ביצוע סקר תקופתי שבוחן את מצב האשראי והמימון של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל. הסוכנות פרסמה נתונים נבחרים מהסקר בפרסום השנתי שלה וכמו כן העבירה לארגון ה-OECD נתונים לצורך השוואות בין-לאומיות בנושא מימון ואשראי של עסקים קטנים ובינוניים.
- **סקר על מוסר תשלומים** - ביצוע סקר לבחינה של מוסר התשלומים במשק, בהתייחס לחוק מוסר התשלומים לספקים שנחקק בתשע"ז-2017 ביוזמת הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, המסדיר מועדי התשלום לספקים בקרב כלל הגופים במשק.
- **סקרי שביעות רצון ממערך מעוף** - בוצעו ארבעה סקרים כפולים (סקר מייד לאחר ההשתתפות וסקר לאחר זמן) למדידה של שביעות הרצון של עסקים ממערך הייעוץ וההדרכות של המעוף.
- **איסוף וניתוח נתונים תוצאתיים מתוכנית מסחר מקוון** - במטרה לבדוק תוכנית מסחר מקוון אספה יחידת המחקר, בשיתוף יחידת מעוף של הסוכנות, נתונים על עסקים שהשתתפו בפרויקט מסחר מקוון וניתחה אותם.
- **סקר על מסחר מקוון** - לקראת כנס "מחברים למסחר מקוון" שערכה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בשיתוף מינהל סחר חוץ במשרד הכלכלה והתעשייה, ערכה יחידת המחקר סקר בקרב בעלי עסקים קטנים ובינוניים (באוקטובר 2018). הסקר בחן את אופי המכירות המקומיות והבין-לאומיות, את הפלטפורמות שבהן העסק מפרסם, את הפעילות שלו ברשת וכן את שיעור המכירות המקוונות שלו.

2.2.4 שיתופי פעולה ופרויקטים בין-לאומיים

- **שיתופי פעולה עם ה-OECD** - הסוכנות משתתפת בקבוצת העבודה של ה-OECD לעסקים קטנים ובינוניים. קבוצת העבודה עוסקת בחילופי מידע על מדיניות ובתוכניות סיוע לעסקים קטנים ובינוניים במדינות ה-OECD. כמו

כן קבוצת העבודה מקדמת פרויקטים משותפים לפיתוח מדדים, לביצוע השוואות בין המדינות השונות, לשיפור האחידות של נתונים סטטיסטיים ועוד. בשנת 2018 השתתפה ישראל בשני מפגשים של קבוצת העבודה וכן במפגש של תת-קבוצת העבודה לנושאי מימון ואשראי. בשנת 2019 שיתפה ישראל פעולה עם ה-OECD בשני פרויקטים שה-OECD ביצע על ישראל:

- מיפוי כלי ניתוח דיגיטליים של עסקים ברחבי העולם לשם המלצה על כלי ניתוח לעסקים קטנים ובינוניים בישראל;

- מיפוי טכנולוגיית בלוקצ'ין בישראל כבסיס לפיתוח כלים שיייעו לעסקים קטנים ובינוניים.

- **שיתופי פעולה עם האיחוד האירופי** - הסוכנות משתפת פעולה עם האיחוד האירופי במסגרת פעילויות של קבוצת עבודה משותפת לעסקים קטנים ובינוניים באיחוד האירופי ובמדינות דרום-מזרח הים התיכון. במסגרת פרויקט זה האיחוד האירופי תומך בפעילויות שונות לקידום עסקים קטנים ובינוניים בישראל ובמדינות האזור. הפעילות העיקרית בשנת 2018 התרכזה בביצוע מחקר משווה בין ישראל לבין המדינות השכנות בנושא בדיקת מאפיינים שונים של עסקים קטנים ובינוניים, וכן עסקה בנייתו ובגיבוש המלצות למדיניות לעידוד יזמות נשים ולעידוד חינוך ליזמות בבתי ספר תיכוניים.

2.2.5 פרסום מסמכי מידע ומדיניות

- עריכה ופרסום של דו"ח מצב תקופתי בנוגע לעסקים קטנים ובינוניים בישראל
- הכנה ופרסום של סקירות על נושאי יזמות ועסקים: עידוד יזמות של חרדים, שינוי במוסר התשלומים במשק, נגישות אשראי לעסקים קטנים ובינוניים

2.3 פעילויות השטח של הסוכנות בסיוע לעסקים

עיקר פעילויות השטח מבוצעות באמצעות מערך מעוף - מערך ארצי של מרכזי סיוע לעסקים וליזמים הכולל 44 מרכזי פיתוח עסקים הפזורים ברחבי הארץ. באמצעות מרכזי מעוף הסוכנות מעניקה לעסקים וליזמים את מכלול הכלים והשירותים הנדרשים להתאמה לצורכי העסק והפיתוח האזורי, לרבות ליווי העסק לאורך זמן. בסקרי שביעות רצון שהסוכנות מבצעת ללקוחות של מעוף נמצא שממוצע שביעות הרצון מייד לאחר סיום הפעילות הוא 8.85 מתוך 10 בקרב האוכלוסייה הכללית ו-9.17 מתוך 10 בקרב אוכלוסיית המיעוטים.

מרכזי המעוף מספקים לעסקים שירותים שונים, בהם מתן מידע על כלל כלי הסיוע הקיימים בשוק, אבחון ומיפוי צרכים (להלן: מיפוי), הפניה לשירותי ייעוץ מקצועי מסובסדים, ליווי בתהליכים בירוקרטיים, ארגון הדרכות וכנסים מקצועיים והפניה למקורות מימון.

2.3.1 השירותים העיקריים הניתנים על ידי מרכזי מעוף

ייעוץ וליוו עסקי - ניתן להיעזר ביועצים עסקיים מקצועיים במגוון תחומים במטרה לשפר את תהליכי העבודה והניהול, לסייע למנהלים להחדיר שיטות ניהול חדשניות ולעודד את השימוש בטכנולוגיות מתקדמות. כמו כן ניתנים ייעוץ ראשוני לקראת קבלת החלטה על פתיחת עסק, ייעוץ עסקי וייעוץ להכנת תוכנית עסקית, ייעוץ בתחום השיווק והמכירות, ייעוץ פיננסי, ייעוץ בתחום הארגוני, ייעוץ בנושא איכות הסביבה, ייעוץ בתחום התקינה ועוד. אופי ומשך הייעוץ מותאמים אישית לכל פונה בהתאם לצורכי העסק.

במטרה להטמיע את **התכנון העסקי** ככלי ניהולי לפיתוח עסקים מרכזי המעוץ מסייעים ליזמים ולעסקים קיימים להכין תוכנית עסקית אשר תשמש תוכנית פעולה של העסק לשנים הבאות.

במהלך 2018 בוצעו 23,907 מיפויים: 20,740 מיפויים ליזמים ועסקים זעירים, 1,422 מיפויים לעסקים קטנים ו-1,745 מיפויים לעסקים בינוניים.

במהלך 2019 בוצעו 25,432 מיפויים: 21,728 מיפויים ליזמים ועסקים זעירים, 1,597 מיפויים לעסקים קטנים ו-2,107 מיפויים לעסקים בינוניים.

הדרכה לעסקים וליזמים - מרכזי מעוץ מציעים קורסים וסדנאות במגוון רחב של נושאים המותאמים ספציפית לעסקים קטנים ובינוניים וליזמים. בין הנושאים הנלמדים: שיווק דיגיטלי, הקמת עסק וניהולו, ניהול משאבי אנוש, ניהול פיננסי, סחר אלקטרוני, רישות עסקי (נטוורקינג) ועוד.

בשנת 2018 ניתנו 19,604 שעות הדרכה.

בשנת 2019 ניתנו כ-31,000 שעות הדרכה.

תוכנית "יזמים עסק" - תוכנית זו מיועדת ליזמים המעוניינים להקים עסק באמצעות לימוד עקרונות תיאורטיים ומעשיים כיצד להקים עסק וכיצד לנהל אותו בדרך אפקטיבית. למשתתפי התוכנית מוצע מסלול הכשרה ייחודי ומקיף הכולל קורס מתוגבר ליזמות עסקית, ייעוץ עסקי, סיוע בקבלת מימון מקרנות, השתתפות בפורום וכמובן ליווי ומעקב. במסגרת סקר שבוצע נמצא כי כ-50% ממסיימי מסלול "יזמים עסק" פותחים עסקים. כמו כן ממחקר הערכה שביצעה הסוכנות עלה ששיעור ההישרדות של עסקים שנפתחו בעקבות התוכנית גבוהים ב-14%, לעומת שרידות של עסקים שנפתחו ללא השתתפות בתוכנית.

במהלך שנת 2018 הופעלו 328 קבוצות של "יזמים עסק".

במהלך שנת 2019 הופעלו 336 קבוצות של "יזמים עסק".

ליווי לקבלת מימון והכנת תוכניות עסקיות - מרכזי מעוץ מסייעים ליזמים ולעסקים קיימים להגיש בקשות לקבלת מימון מקרנות ומגופים פיננסיים ולקבל ליווי משלב מילוי הטפסים ועד השלב של ניהול הכספים שהתקבלו. הדבר מאפשר לבעל עסק לממש את חלופות המימון המתאימות ביותר עבורו ולהוציא לפועל את הפעילות העסקית המתוכננת. מרכזי מעוץ מלווים, מנהלים ומבקרים את התוצרים ומוודאים שטובת הלקוח הינה במרכז העשייה, שנשמרת אי-תלות בין הגוף המייעץ לגוף המממן, וכי רמת היועצים והתוצרים היא באיכות גבוהה. בשנת 2019 הוגשו 694 בקשות, ומהן אושרו/אושרו חלקית 436 בסכום של 109 מיליון ש"ח.

מרכזי עסקים - מרכזי העסקים מספקים מקום פיזי לפעילות של עסקים זעירים וקטנים בתחילת דרכם בשילוב ליווי עסקי, הדרכה ותמיכה מקצועית ותשלום שכר דירה סמלי ללא מחויבות ארוכת טווח. במסגרת זו תוקצבה הפעילות של מרכזי עסקים בערים וביישובים האלה: באר שבע, ראש פינה, ירכא, שפרעם, נצרת, סחנין, שדרות, מגדל שמש, באקה אל גרביה ובני ברק. הסוכנות מציעה לדיירי המרכז מכלול שירותים, לרבות בנייה של תוכנית עסקית, חשיפה להדרכות רלוונטיות המתקיימות לפחות אחת לחודש במרכז העסקים וסיוע בשיווק.

מסחר מקוון - הסוכנות בשיתוף עם מטה "ישראל דיגיטלית" המשיכה להפעיל זו השנה הרביעית תוכנית סיוע בפריסה ארצית לקידום המסחר המקוון בקרב עסקים קטנים ובינוניים. במסגרת התוכנית מתבצע בשלב הראשון מיפוי צרכים לעסק. אחריו מוקצות לו מכסת שעות של ייעוץ אישי בתחומי השיווק והקמת חנויות באינטרנט, וכן הדרכות בקבוצות קטנות והומוגניות בנושאי הדיגיטל השונים. לבסוף ניתנים לעסק החזרים כספיים בגין עלויות להקמת הפלטפורמה למסחר מקוון ובגין עלויות שיווק ברשת האינטרנט. מאז השקתה נכנסו לתוכנית 3,994 עסקים, ומהם 1,848 הקימו פלטפורמות/חנויות מקוונות המשמשות לבעליהן ערוץ מכירות דיגיטלי. 73% מהלקוחות הם עסקים בתחום המסחר, 78% מהלקוחות הם עסקים זעירים, 14% מהלקוחות שייכים לאוכלוסיות מיוחדות, 47% מאזור הדרום ו-17% מהם מיישובי עוטף עזה.

הפרויקט להגברת הפריין והחדשנות לחברות שבהן מעל עשרה מועסקים - הפרויקט מיועד לחברות שבהן מעל עשרה עובדים ושאינן משתייכות לתעשיית הטכנולוגיה העילית והשירותים הפיננסיים. במסגרת הפרויקט מוצעים לעסקים בינוניים שירותי ייעוץ נוספים בנושאים הנוגעים לפריין וחדשנות: תקינה, חדשנות, מערכות מידע, עיצוב תעשייתי ותפעול.

במהלך 2018 השתתפו 1,837 עסקים ברחבי הארץ בפרויקט פריין וחדשנות.

במהלך 2019 השתתפו 3,104 עסקים ברחבי הארץ בפרויקט פריין וחדשנות.

מסלול מימון הכשרה בנושא חדשנות מבוססת מידע (DDI) - שיפור רמת הפריין בתעשייה המסורתית באמצעות הנגשה ויישום של כלי Data Analysis. במסגרת המסלול ניתן מימון להשתתפותם של עסקים בתוכנית הכשרה המיועדת למפעלים בתעשייה המסורתית שברצונם לייצר ערך נוסף ממאגרי המידע שיש לרשותם באמצעות ניתוח המאגרים. במהלך 2018 ו-2019, השתתפו 33 עסקים תעשייתיים בתהליך של הטמעת חדשנות מבוססת מידע וקיבלו מענק בגובה 10,000 ש"ח כל אחד.

ייעוץ פנסיוני - שיפור הידע בקרב עצמאים בעלי עסקים בכל הנוגע להפרשת כספים לפנסיה, אפשרויות ומסלולים פנסיוניים מיטביים לפי צורכי המבוטח, וזאת על ידי הנגשה של שירותי ייעוץ פנסיוני. בנוסף לכך מתקיימת סדנה לייעוץ פנסיוני המוצעת ללקוחות במחיר מוזל.

מאיצים עסקיים במתחמי האב (Hub) מקומיים - פרויקט בשיתוף רשויות מקומיות שבו הסוכנות מממנת ומפעילה מתחמי עבודה משותפים (Hubs) שהרשות המקומית מקימה. המתחמים מהווים סביבת עבודה ייחודית המעודדת הפרייה הדדית ושיתופי פעולה דרך היכרות, שיתוף ותמיכה בין חברי ה-Hub ובין הקהילה. במתחמי האב אלה פועל מאיץ, שהינו פלטפורמה מובנית למתן מעטפת כוללת ליזמים בכל הרבדים הרלוונטיים ליזמות בכמה נושאים: פיתוח היוזמה לחברת הזנק פעילה (סטארט אפ), סיוע ליזמים כיצד להביא להבשלת רעיון למיזם, סיוע בגיוס מימון והשקעות למיזמים שנבחרו להשתתף בתוכנית וסיוע ביצירת רישות עסקי (Networking). 22 רשויות וערים נבחרו להפעלת הפרויקט: עפולה, נצרת עילית, טבריה, קריית שמונה, חצור הגלילית, נהריה, כרמיאל, עכו, בני ברק, בית שמש, רמלה, מטה בנימין, לוד, ירושלים, שער בנימין, אשדוד, אשקלון, קריית גת, אילת, דימונה, שדרות-עוטף עזה ונצרת. בנוסף לכך במהלך 2019 החל לפעול מאיץ עסקי ארצי למשרתי מילואים פעילים בשיתוף פעולה עם משרד הביטחון.

פרויקט מוסדות עוגן - התוכנית נועדה לעודד את הכלכלה המקומית באמצעות חיזוק העסקים המקומיים, הגדלת רוחיותם ויצירת מקומות תעסוקה נוספים בשיתוף הרשות המקומית. הפרויקט חושף את העסקים הקטנים והבינוניים להזדמנויות עסקיות במוסדות עוגן באזור או אצל ספקי המשנה שלהם.

שירותי סיוע לחברה הבדואית בנגב ובצפון - במהלך 2018 בוצעו 795 מיפויים ליזמים ולעסקים וכן התקיימו תשעה קורסים של תוכנית "יזמים עסק" ושמונה קורסים בנושאים שונים. במהלך 2019 בוצעו 1,035 מיפויים עסקיים (מהם ל-543 נשים). ל-521 לקוחות הוקצו כ-13,000 שעות ייעוץ, וכן התקיימו ארבעה קורסים של "יזמים עסק".

פורום החברה הבדואית בנגב - הפורום כולל אנשי עסקים מהחברה הבדואית שהמחזור הכספי בעסק שלהם הוא מעל 10 מיליון ש"ח, והוא מארגן באמצעות עמותת אפאק בנגב. החברים הינם בעלי עסקים ממגוון של תחומים וענפים, בהם: כוח אדם, נדל"ן, פיתוח ובנייה, הובלות, תעשייה ועוד. מטרת הפורום הינה קידום עסקים, הובלת שינוי עסקי ותרבותי בחברה הבדואית, הסרת חסמים ומתן פתרונות לבעלי עסקים בדואים, פיתוח מנהיגות ומינוף השותפויות והמשאבים תוך קבלת אחריות, יוזמה והובלה במגזר.

שבוע היזמות - שבוע היזמות הינו חלק מפרויקט עולמי שמטרתו לעודד יזמים צעירים לבחור במסלול היזמי כדרך להתפתחות אישית וחברתית. מערך מעוף לוקח חלק נרחב בפעילות הארצית ומציע מגוון רחב של הדרכות יזמות ועסקים ברחבי הארץ. בשבוע היזמות 2019, שצוין ב-11-18 בנובמבר, התקיימו 110 אירועים, ובהם השתתפו יותר מ-3,560 יזמים ובעלי עסקים.

פרויקט להגדלת רכש ציבורי מעסקים קטנים ובינוניים - כאמור בתיאור לעיל על תחום הרגולציה, גופים ציבוריים רבים נוטים יותר לרכוש סחורות ושירותים מעסקים גדולים⁴ ופחות מעסקים קטנים ובינוניים, אף על פי שלעיתים קרובות אין לכך סיבה מהותית. מצב זה מקטין את התחרות ברכש הציבורי ואת המגוון והאפשרויות העומדים בפני הגופים הציבוריים הללו, ולכן מקטין את היעילות שלהם. הסיבות לכך מגוונות וכוללות הן חוסר ידע ויכולת של הגופים הציבוריים לפצל מכרזים או לנהל סיכונים⁵ והן חוסר ידע ויכולת של עסקים קטנים לגשת למכרזים ציבוריים. בנושא חוסר הידע והיכולת של בעלי עסקים לגשת למכרזים ציבוריים ניתן למנות, בין היתר: חוסר ידע על אודות קיומם של מכרזים, חוסר ידע וכלים כיצד יש להשתתף בהליכי רכש ומכרזים, חוסר זמן, אי-עמידה בתנאי סף, חסמים פסיכולוגיים ועוד. על רקע זה הסוכנות מבקשת לקדם את השתתפותם של עסקים קטנים ובינוניים ברכש ציבורי בישראל על ידי התמודדות עם חסמים ומתן כלים מקצועיים, כגון בניית תשתיות ופיתוח חומרים מקצועיים, פעילות עם יועצים ושיתוף פעולה עם מינהל הרכש הממשלתי.

בשנת 2018: התקיימו 11 סדנאות בנושא רכש ציבורי לעסקים, שבהן השתתפו 102 בעלי עסקים. כמו כן 36 בעלי עסקים החלו בתהליך של קבלת ייעוץ בתחום הרכש הציבורי בהמשך לסדנה.

בשנת 2019: התקיימו 33 סדנאות שבהן השתתפו 181 בעלי עסקים, מהם 36 עסקים בבעלות נשים ו-15 בעלי עסקים בחברה הערבית. כמו כן ל-66 בעלי עסקים הוקצו 1,290 שעות ייעוץ בתחום הרכש הציבורי. עלות הפעילות כ-800 אלף ש"ח. הסיוע שניתן סייע לבעלי עסקים לזכות במכרזים, בבקשות להגשה של הצעת מחיר ובפרויקטים.

4 דוגמה לכך ניתן לראות בהמשך הדו"ח, בניתוח הרכש הממשלתי מעסקים קטנים ובינוניים.

5 הסוכנות פרסמה בשנת 2019 גילוי דעת לגופים ציבוריים כיצד לשפר את עבודתם בתחום הרכש מעסקים קטנים ובינוניים, ראו פרק 8.5.

פרויקט ניהול קהילות ארצי - בשנים האחרונות קיבל המונח קהילה משמעות חדשה, וכיום כמעט בכל אזור בארץ פועלות קהילות חברתיות ועסקיות שוקקות, המסייעות ותורמות לחברי הקהילה במגוון תחומים - העברת ידע, יצירת חממה, תמיכה הדדית, סיוע, יצירה של תחושת שייכות, קבלת המלצות והנעה לפעולה. קהילה יכולה ליצור תהודה למותגים ולשירותים, והיא אחד הכלים הטובים והעדכניים ביותר לגיוס תמיכה, אהדה, מודעות ונאמנות למותג. קהילות מתאימות מאוד לעסקים קטנים ובינוניים בשל חיבורם לקהילה ולמקום שבו הם פועלים. תהליך זה מתחבר גם למגמה עולמית שחוזרת לפעילות קהילתית גם בתחום החברתי והעסקי, וכן תורם להבנת היתרונות המשמעותיים שקהילה עשויה להעניק לקידום פעילות של יזמים ועסקים. הסוכנות באמצעות מרכזי המעוף בנתה מערך שמסייע ליצירה ולקידום של קהילות יזמים ובעלי עסקים במטרה ליצור כוח משותף לקהילות השונות ולהעצים את מותג הסוכנות ומערך מעוף כבית לעסקים.

בשנת 2019 אושרו והוקמו 11 קהילות לקהילי יעד שונים ברחבי הארץ; מהן שבע קהילות ייעודיות לנשים, שתי קהילות טכנולוגיות בצפון הארץ, קהילה לעסקים בעוטף עזה וקהילה ארצית לעסקים בבעלות יוצאי אתיופיה.

קורס רישות עסקי (נטוורקינג) - גובשה תוכנית ארצית ואחידה של מעגלי רישות עסקי אשר כוללת חומר תיאורטי ומעשי לרכישת קשרים עסקיים, הגדלה של מעגלי ההשפעה והלקוחות ובניית שפות תקשורת מגוונות. הקורס מיועד לאפשר לבעלי עסקים להגדיל את מעגל לקוחותיהם על ידי רכישת כלים תיאורטיים ומעשיים ייחודיים. הקורס החל לפעול בשנת 2019.

קורס יזמות עסקית - בשנת 2019 החלה הסוכנות להפעיל קורס חדש ליזמים חדשים וכן קורס מקדים "פרה-יזמות" המאפשר ליזמים להבין אם כדאי להם להקים עסק.

קורס יזמות טכנולוגית - הסוכנות פיתחה קורס המסייע לחברת הזנק (סטארט אפ) המתחילה להיכנס לעולם יזמות העילית להתנסות בהקמת סטארט אפ טכנולוגי בתנאים המדמים את המציאות. הקורס החל לפעול בשנת 2019.

למידה ממוחשבת - במטרה להקנות ליזמים ידע מקצועי הנוגע להיבטים השונים של הקמה וניהול עסק פיתחה הסוכנות קורסים מקוונים (e-Learning). בשנת 2018 עלה לאוויר הקורס הראשון העוסק במסחר מקוון ובשיווק דיגיטלי, שזכה ליותר מ-300 צפיות. הקורס מיועד ללמידה עצמית וזמין לכל דורש במערכת לניהול למידה מרחוק (LMS) של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים.

הדרכה פנים-ארגונית - כלי שיצרה הסוכנות בשנת 2019 ויתחיל לפעול ב-2020 במטרה לפתח את המשאב האנושי וכישורים עסקיים וניהוליים. הדרכה פנים-ארגונית מיועדת לקבוצות אורגניות; כלומר, לקבוצות הדרכה פנים-ארגונית שכל המשתתפים בהם הם חלק מאותו עסק, והיא עוסקת בהתייעלות, בחדשנות ובפריון בהתאמה לצורכי הלקוח.

ירידי "עוטף בכיף" - התקיימו שני ירידים (בסוף אוגוסט בנמל תל אביב ובחול המועד סוכות בשדרות) בהשתתפות אלפי מבקרים (כ-20,000 בשלושת ימי היריד בתל אביב וכ-10,000 בשני ימי היריד בשדרות) אשר נחשפו לעסקים ולאנשים מאזור עוטף עזה.

פורומים לקידום עסקים - הסוכנות מסייעת להקים פורומים של בעלי עסקים מאותו אזור או בעלי עסקים עם מכנה משותף אחר במטרה לשפר את שיתוף הפעולה בין העסקים ולעודד את הכלכלה המקומית. בשנת 2018 אישרה הסוכנות 34 פורומים לקידום עסקים בנושאים שונים ושבעה פורומים בנושאי רכש מקומי.

סיוע לכיילותים של פרויקטים ברשויות מקומיות

הכנת פרויקט זיהוי צורכי תושבים - "בקרוב אצלנו" 2018-2019 - הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה מציעה תוכנית הנותנת ליזם ולבעל העסק מעטפת תמיכה וידע באמצעות כלי הכשרה וייעוץ, סיוע בהטבות וליווי עירוני. התוכנית מתבססת על מאגר נתונים שהרשות המקומית בונה באמצעות הכנת שאלון חכם לתושבים ויצירת סקר תושבים חכם המאפשר זיהוי של הביקושים המקומיים. צעדים אלה מאפשרים ליזמים ולבעלי עסקים מקומיים לקבל מידע עסקי עדכני ומפורט בנוגע לצורכי התושבים בעיר וביקוש קיים לפתיחת עסקים ושירותים חדשים בקרב תושבי העיר. המידע מאפשר לבעלי עסקים להפחית את הסיכון הכלכלי הכרוך בהקמת עסק ומגביר את הוודאות לגבי מצב השוק המקומי והפוטנציאל לעתיד העסק. בד בבד הסוכנות מציעה ליזמים מעטפת של שירותי סיוע מותאמים ליזמים ולבעלי עסקים.

פרויקט זיהוי צרכים בירושלים בשנת 2018 - מערך מעוף בשיתוף המחלקה לקידום עסקים בעיריית ירושלים, קרן בלומברג ומטה "ישראל דיגיטלית" במשרד לשוויון חברתי מפעילים פרויקט לקידום כלכלה מקומית מקיימת. הפרויקט כולל מערך סיקור ומיפוי דיגיטלי של הצרכים של תושבי ירושלים בתחום העסקי בשכונת מגוריהם והנגשת המידע ליזמים ולבעלי עסקים. הסקר בוצע בשלוש שפות: עברית, ערבית ואנגלית. כמו כן הופקו סרטון הסבר בעברית וסרטון בערבית. השאלון הופץ בכלי תקשורת, במקומות עבודה, באזורי תעסוקה ובערוצים נוספים. 15,000 תושבים ענו על השאלון (30% מהמגזר הערבי, 16% מהמגזר החרדי ו-54% מכלל הציבור העסקי). כמו כן התקיים כנס "בקרוב אצלנו - עושים עסקים בירושלים", במעמד שר הכלכלה וראש העיר, שבו הוצגו כלל גופי הסיוע הפועלים בעיר לטובת יזמים ובעלי עסקים. לכנס הגיעו למעלה מ-450 משתתפים. לאחר הכנס פנו לפרויקט 105 יזמים ובעלי עסקים, ולשאר השותפים ביריד הגיעו למעלה מ-186 פניות של יזמים ובעלי עסקים. 336 בעלי עסקים פנו לרשות התעסוקה העירונית בבקשה לקבל עובדים.

פרויקט זיהוי צרכים בבאר שבע בשנים 2018-2019 - על בסיס המודל של עיריית ירושלים פיתחה קרן בלומברג פרויקט דומה בבאר שבע. על הסקר ענו 8,481 משיבים.

פרויקט זיהוי צרכים - הסוכנות סייעה ב-2019 לעיריית רמת גן לקדם פרויקט זיהוי של צורכי תושבים "בקרוב אצלנו".

עידוד יזמות במזרח ירושלים - כחלק מהחלטת ממשלה [1775] 3,790, הסוכנות פעלה בשנת 2018 במזרח ירושלים במטרה לעודד ולקדם פיתוח עסקים קטנים ובינוניים באזור. במסגרת זו הסוכנות נותנת הנחות בדמי ההשתתפות ליזמים ולבעלי עסקים ממזרח ירושלים ומסבסדת 80% מעלות פעילותם. 182 יזמים ו-44 בעלי עסקים ממזרח ירושלים קיבלו שירותי סיוע, ונערכו עשרה קורסים וסדנאות. בשנת 2019 בוצעו 342 מיפויים עסקיים ליזמים ובעלי עסקים ממזרח ירושלים, מהם 219 גברים ו-123 נשים. מעל 1000 שעות ייעוץ ניתנו לעסקים וליזמים. מערך מעוף ביצע פעילויות הדרכה עם המתנ"סים בשכונות צור בהר, בית צפפה, בית חנינא וג'אבל מכבר. כמו כן התקיימה פעילות משותפת לעידוד התעסוקה ויזמות נשים עם מרכז ריאן.

2.4 פעילויות בתחום המימון

סיוע להקמת שתי קרנות פרייבט אקוויטי (PE) לתמיכה בעסקים בינוניים - מגזר העסקים הבינוניים מתקשה לקבל מימון למטרות צמיחה (להרחבה או לבנייה מחדש של הפעילות העסקית, כניסה לשווקים חדשים או מימון רכישה משמעותי). הסוכנות סייעה להקמה של שתי קרנות הון צמיחה שמממנות פעילות כזו של עסקים, וקרנות אלו גייסו 900 מיליון ש"ח (25% מתקציב המדינה לנושא).

במהלך שנת 2018 הקרנות ביצעו השקעות בהיקף של כ-135 מיליון ש"ח.

במהלך שנת 2019 הקרנות ביצעו השקעות בהיקף של כ-160 מיליון ש"ח.

מתן הלוואות בערבות מדינה דרך המערכת הבנקאית - הקרן מסייעת במתן ערבות להלוואות להקמת עסקים קטנים ובינוניים חדשים, להרחבת עסקים קיימים או למימון תזרים המזומנים של עסקים. הסוכנות מפעילה את הקרן בשיתוף עם החשב הכללי במשרד האוצר.

בשנת 2018 אישרה הקרן ערבות ל-4,157 הלוואות לעסקים בסכום כולל של 1,822 מיליון ש"ח.

בשנת 2019 אישרה הקרן ערבות ל-4,179 הלוואות לעסקים בסכום כולל של 2,110 מיליון ש"ח.

מיקרו-מימון, קרן קורת SAWA - מיזם משותף של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים וקרנות קורת ישראל, בשיתוף הרשות לפיתוח המגזר הערבי. מטרת התוכנית היא פיתוח עסקים זעירים על ידי מתן הלוואות חוץ-בנקאיות לנשים מהמגזר הערבי והבדואי במטרה לשפר את מצבה הכלכלי והתעסוקתי של אוכלוסיית הנשים הערביות בישראל. תקציב התוכנית ממומן בחלוקה שווה בין הסוכנות ובין קרנות קורת. המיזם פועל בשני מסלולים:

- **מסלול א** - מתן אשראי של עד 10,000 ש"ח וליווי עסקי לפיתוח פעילויות עסקיות שונות על בסיס של שיטת ה"ערבות ההדדית" שפותחה בחו"ל. ההלוואות ניתנות דרך בנק הדואר לתקופה של עד שנה. קהל היעד - עסקים חדשים או עסקים המצויים בשלבי פיתוח ראשוניים.

- **מסלול ב** - מתן הלוואות חוץ-בנקאיות אישיות בהיקף של עד 30,000 ש"ח. קהל היעד - נשים שקיבלו הלוואה במסגרת מסלול א או נשים שמעוניינות להקים עסק חדש וקיבלו הכשרה מתאימה.

בשנת 2018 ניתנו סך הכול 1,458 הלוואות בסכום כולל של כ-11.7 מיליון ש"ח.

בשנת 2019 ניתנו סך הכול 1,475 הלוואות בסכום כולל של כ-11.8 מיליון ש"ח.

תוכנית פיתוח מוצרים עתירי עיצוב - הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים קידמה ויישמה את התוכנית לפיתוח מוצרים עתירי עיצוב על מנת לעודד את השימוש בעיצוב תעשייתי בתעשייה המסורתית ובתעשייה המעורבת ולהגביר את כושר התחרותיות של עסקים אלו בשוק המקומי והבין-לאומי.

בשנת 2018 הסוכנות אישרה סיוע ל-32 עסקים בהיקף של כ-5 מיליון ש"ח.

בשנת 2019 הסוכנות אישרה סיוע ל-29 עסקים בהיקף של כ-5 מיליון ש"ח.

קרן הלוואות ליוצאי אתיופיה - הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה והתעשייה בשיתוף עם קרנות קורת ועוגן (לשעבר, האגודה להלוואות ללא ריבית - IFLA) הקימו קרן הלוואות חוץ-בנקאית למתן הלוואות לעסקים

קטנים וליזמים ממגזר יוצאי אתיופיה.

בשנת 2018 אושרו סך הכול 39 הלוואות בסכום כולל של כ-2.53 מיליון ש"ח.

בשנת 2019 אושרו סך הכול 23 הלוואות בסכום כולל של כ-1.48 מיליון ש"ח.

מסלול מענקים לשיפור הפרייון בצפון - תוכנית סיוע לעסקים מתחומי המסחר והשירותים בצפון המעסיקים עד 100 עובדים. התוכנית הינה חלק מהחלטת הממשלה לחיזוק הצפון. הסיוע בתוכנית ניתן על השתתפות בהוצאות שנוטלים על עצמם גורמים עסקיים המתחייבים להטמיע טכנולוגיות ותהליכים חדשניים ולעודד תהליכים לשיפור הפרייון.

בשנת 2018 אושרה תמיכה ל-55 עסקים בהיקף של כ-10 מיליון ש"ח.

מסלול מענקים לשיפור המחשוב בתעשייה - תוכנית סיוע לעסקים מתחומי התעשייה המסורתית בשיתוף מטה המיזם הלאומי ישראל דיגיטלית במשרד לשוויון חברתי. הסיוע בתוכנית ניתן לעסקים שביצעו השקעות בעלות היבטים חדשניים לקידום המחשוב. כל זאת לרבות הטמעת טכנולוגיות ושיפור תהליכים לגידול בפרייון ולשיפור כושר התחרות שלהם, תוך ייעול ושיפור עבודתם בתחומי הייצור שונים.

בשנת 2018 אושרה תמיכה ל-43 עסקים בהיקף של כ-12 מיליון ש"ח.

בשנת 2019 אושרה תמיכה ל-58 עסקים בהיקף של כ-16.4 מיליון ש"ח.

תוכנית לקידום האשראי החוץ-בנקאי - במטרה לעודד תחרות מול המערכת הבנקאית בנושא מתן אשראי לטווח ארוך פרסמה הסוכנות מרכז שיועד לגופים שאינם בנקים, שיתחייבו להקים מערך אשראי לעסקים קטנים ובינוניים. במסגרת זו הסוכנות תיתן סיוע בהיקף כולל של עד 25 מיליון ש"ח לגוף שיקים את קרן האשראי החדשה. במרכז זכו יחד החברות הראל והפניקס אשר התחייבו להעמיד לפחות 600 מיליון ש"ח באשראי לעסקים קטנים ובינוניים, וחברת גיזה זינגר אבן אשר תפעיל את הקרן. הפעילות צפויה להתחיל במחצית השנייה של שנת 2020.

מדד הידידותיות של הבנקים - זו השנה שלישית שהסוכנות מפרסמת את מדד הידידותיות של הבנקים לעסקים קטנים ובינוניים. המדד מעלה את המודעות בקרב העסקים הקטנים והבינוניים לאפשרות לבצע סקר שוק בתחום האשראי ומגדיל את התחרות בין הבנקים על מתן שירות ואשראי לעסקים. המדד מתבסס על הנתונים הפיננסיים המפורסמים על ידי הבנקים, על בדיקת הנגישות לעסקים של שירותים שונים של הבנקים ועל סקר שביעות רצון משירותי הבנקים שבוצע בקרב יועצים פיננסיים לעסקים. המדד מפורסם פעמיים בשנה, וניתן לראות תקציר שלו בחלק ג של הדו"ח.

2.5 פעילויות בתחום המטה והנגשת המידע

הסוכנות ביצעה ב-2019 פעולות לפיתוח ולביסוס תשתיות לניהול ידע בנוגע לעסקים קטנים ובינוניים, בין היתר, באמצעות פיתוח של מערכת מחשוב אינטגרטיבית לטובת כלל פעילויות הסוכנות, יצירת מאגר של חברות לניהול מחקרים וסקרים, פיתוח מערך הדרכה מקוון להעברת ידע לבעלי עסקים וליזמים שיכלול קורסים סינכרוניים וא-סינכרוניים, הנגשת מידע לקוראי השפה הערבית (פיתוח אתר אינטרנט מקביל מונגש בשפה הערבית בשיתוף עם הרשות לפיתוח כלכלי של מגזר המיעוטים) ועוד. להלן פירוט הפעולות:

- **פיתוח מערך מחשוב אינטגרטיבי לסוכנות ולמערך מעוף**
- **פיתוח קורסים מקוונים** - קורס יוזמים עסק, קורס המסע שלי לזמות, קורס יוזמים עסק סטארט-אפ וקורס מסחר מקוון (הרחבה) אמזון ואטסי (Etsy). הפעלת נוהל "הנגשת שירותים ומוצרים לעסקים קטנים ובינוניים" - הגברת הנגישות לשירותים ולמוצרים עבור מגזר העסקים הקטנים והבינוניים באמצעות פרסום בלוח ההטבות באתר האינטרנט של הסוכנות והפצה ליועצי מערך מעוף. זהו כשלי שוק בנוגע להגברת הנגישות, והוזמנו גופים עסקיים להציע פתרונות המהווים הטבה לעסקים במגזר זה.
- **פרסום פעילות הסוכנות** - פרסום פעילות הסוכנות בתקשורת הכתובה והאלקטרונית
- **ליווי ותכנון התפתחות ארגונית של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים**
- **טיפול שוטף בפניות הציבור** - לרבות הפעלת צוות ייעודי לשיפור השירות
- **הפעלת חברת בקרה** - על פעילות הסוכנות ועל הפעלה של כלי הסיוע השונים
- **הפעלה של מאגר חברות לביצוע סקרי עסקים**
- **הפעלה של מאגר חברות לביצוע ייעוץ כלכלי וארגוני**
- **כנסים** - כנס ארצי בתחום יזמות נשים בפברואר, כנס ארצי בתחום המסחר המקוון בדצמבר ועשרות כנסים נוספים בכל הארץ להעלאת המודעות ולחשיפת הכלים הממשלתיים כדי לסייע לעסקים קטנים ובינוניים

חלק ב'

מצב העסקים הקטנים
והבינוניים בישראל
ותרומתם לכלכלה

הקדמה

חלק זה כולל סקירה של נתונים נבחרים על אודות מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל וחלקם בכלכלה הישראלית תוך שימוש בהשוואות בין-לאומיות, ככל שהן מתאפשרות. עסקים קטנים ובינוניים מהווים רוב מכריע של המגזר העסקי בישראל. כדי לאפשר התפתחות של כלכלה בריאה מגזר עסקים זה צריך להיות דינמי, יעיל ותחרותי ולאפשר לכל יזם להקים ולהפעיל מיזם או עסק. לשם כך עסקים צריכים להרוויח ולפעול ברמה מסוימת של ביטחון תוך שימור תחרות בריאה בינם לבין עצמם ובינם לבין העסקים הגדולים.

כחלק מהשגשוג בכלכלת ישראל וכפי שניתן לראות להלן בחלק זה, מגזר העסקים הקטנים והבינוניים נהנה מהתרחבות וצמיחה בשנים האחרונות, המתבטאות בגידול בתוצר (ערך מוסף) של העסקים, בגידול במספר המועסקים, בגידול במספר העסקים ועוד. מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל מתאפיין גם בדינמיות גבוהה ביחס למגזרים דומים בארצות אחרות, ודינמיות זו באב לידי ביטוי גם ברמת תחלופה גבוהה של עסקים וגם בשינויים בגודל העסקים.

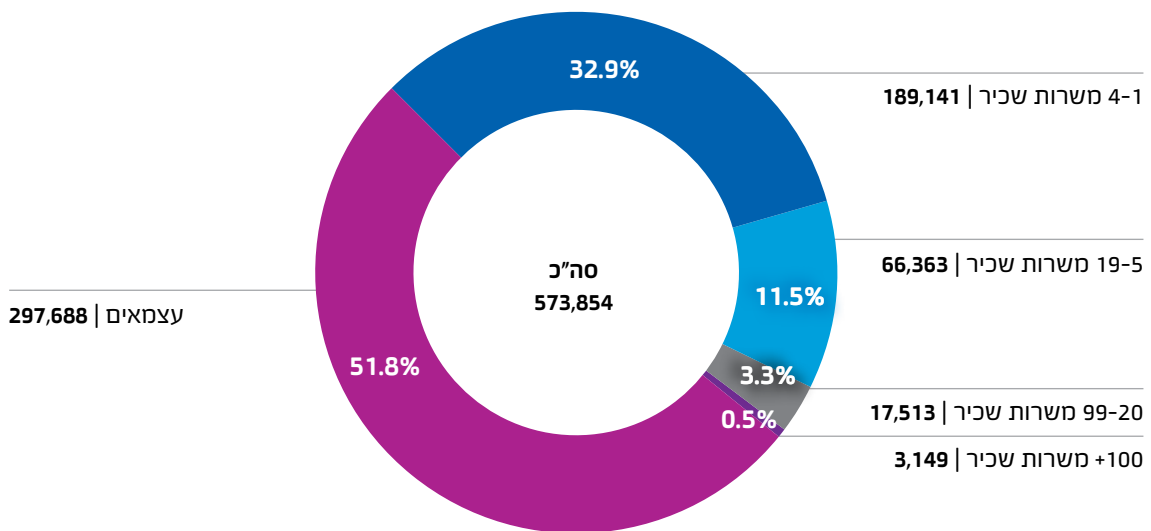
בחלק זה מוצגים: (1) **התרומה של העסקים הקטנים ובינוניים לכלכלה** בניתוח המשתנים האלה: התפלגות העסקים והמועסקים במשק לפי קבוצות גודל, התרומה לתוצר והמחזור הכספי של העסקים; (2) **מגמות בהתפתחות מגזר העסקים** הקטנים והבינוניים אשר מציגות את התוספת של העסקים והמועסקים ואת המגמות בתוצר וברווחיות העסקים; (3) **מאפיינים של התוצר והפרייון** של העסקים המתארים את התפלגות התוצר והפרייון לפי סוגי עסקים; (4) **הדמוגרפיה** של העסקים לפי ריכוזיות גיאוגרפית של העסקים, ניתוח שיעורי פתיחה וסגירה, שרידות העסקים ורמת היזמות במשק; (5) **דינמיות** של עסקים, לרבות ניתוח התרחבות והצטמצמות של עסקים; (6) **חסמים והזדמנויות** לעסקים קטנים ובינוניים, לרבות הסתכלות על חסמים העומדים בפני התפתחות והקמת עסקים, כוונות סגירה של בעלי עסקים וכן שיעורי מסחר מקוון; (7) **מימון** לעסקים קטנים ובינוניים הכולל ניתוחים של סוג האשראי, כמות ותנאי האשראי הניתנים להם וכן הצרכים ומקורות המימון שלהם.

3. תרומת העסקים הקטנים והבינוניים לכלכלה

3.1 מספר העסקים לפי קבוצות גודל

בשנת 2018 היו בישראל 574 אלף עסקים; 99.5% מהם עסקים קטנים ובינוניים שמעסיקים פחות מ-100 מועסקים. תרשים 3.1 מציג את התפלגות העסקים הללו לפי קבוצות גודל של עסקים.

תרשים 3.1: התפלגות מספר העסקים במגזר העסקי לפי קבוצות גודל, 2018

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה⁷

6 למעט עסקים פטורים ממע"מ, שמספרם בשנת 2018 היה 178,936. עסקים פטורים ממע"מ הינם עסקים עם מחזור שנתי של עד 100,187 ש"ח בשנה, שאינם מוחרגים על ידי סעיף 13 לתקנות מס ערך מוסף (רישום). סעיף 13 מפרט רשימה של בעלי מקצועות ועיסוקים, בעיקר מקצועות חופשיים, אשר אינם יכולים להירשם כעוסק פטור (גם אם מחזור עסקאותיהם נמוך מ-100,187 ש"ח בשנה).

7 הנתונים כוללים גם מספר עסקים השייכים לשותפויות מע"מ. המידע על מספר העסקים בשותפויות אלו מבוסס על הערכה שביצעה הלמ"ס, ולכן הנתונים בתרשים זה מבוססים על הערכות.

סוגי רישום של עסקים

המגזר העסקי בישראל מורכב מעצמאים (עוסק מורשה⁸ ועוסק פטור), חברות בע"מ, שותפויות ואגודות שיתופיות ושותפויות מע"מ.⁹ ישנם שיקולים רבים שבעל עסק מביא בחשבון בבואו להחליט על אופן רישום העסק, כגון שיקולים של תכנון מס,¹⁰ שיקולים של הקטנת סיכון אישי לבעלים,¹¹ שיקולי בעלות משותפת או שינוי בעלות,¹² שיקולי תדמית ושיקולי עלויות של החזקת חברה.¹³ שיקולים רווחים נוספים בהחלטה על אופן הרישום הם שיקולים בירוקרטיים (רישום ודיווח של חברה מורכבים יותר), שיקולים משפטיים (חברה היא ישות משפטית נפרדת בניגוד לעוסק) ושיקולים תדמיתיים.

ככל שעסק גדול יותר, כך הבעלים שלו נוטים יותר לרשום אותו כחברה בע"מ. בטבלה להלן ניתן לראות כי 90% מהעסקים שלא מעסיקים שכירים,¹⁴ רשומים כעוסקים מורשים, וכן 58% מהעסקים הזעירים. לעומת זאת, 62% מהעסקים הקטנים ו-78% מהעסקים הבינוניים רשומים כחברות. בסך הכול 70% מהעסקים העצמאיים, הזעירים, הקטנים והבינוניים הם עוסקים מורשים, 26% הם חברות ו-4% הם שותפויות מע"מ, שותפויות או אגודות שיתופיות.

- 8 הרשימה כוללת גם תושבי חוץ ותושבי שטחים הרשומים בישראל.
- 9 שותפות מע"מ הינה קבוצת עסקים, שאינה שותפות רשומה, המדווחת במרוכז לרשויות המע"מ כ"שותפות מע"מ" (או "איחוד עוסקים"). שותפות מע"מ אינה ישות משפטית נפרדת ויכולה להיות מורכבת גם מעוסקים וגם מחברות. הישות המשפטית שייכת לכל עסק בשותפות בנפרד, ורק הדיווח נעשה במרוכז. מכיוון שהדיווח למע"מ (ולעיתים גם לביטוח לאומי) נעשה במרוכז, הרי ההתפלגות של המחזור ושל המועסקים בשותפויות המע"מ, לפי קבוצות גודל, מבוססת על אומדנים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. במקרים חריגים שותפות מע"מ נספרת כעסק בודד, רק אם לכל אחד מהעסקים השותפים לא נמדדת פעילות כלכלית נפרדת (נתוני פדיון ותשומות ממע"מ ו/או נתוני העסקה מהמוסד לביטוח לאומי).
- 10 בעוד חברה משלמת מס חברות קבוע (כיום 23%), מס נוסף אם היא מחלקת דיבידנד (30%), ואם נותרים רווחים הם יכולים להישאר בחברה ללא מיסוי, עוסק מורשה ישלם מס על כל הכנסתו החייבת בשיעור זהה למס של שכירים (עד מס שולי של 50%).
- 11 חברה בע"מ הינה ישות משפטית הנפרדת מהבעלים שלה.
- 12 לא ניתן לבצע שינוי בעלות או להיות בבעלות משותפת עם עוסק מורשה, מכיוון שעוסק מורשה מזהה עם האדם שעליו הוא רשום (ח.פ. של העסק זהה לתעודת הזהות של הבעלים).
- 13 הרישום והדיווח של חברה מורכבים יותר, והיא נדרשת לשלם תשלומי עמלות שונים ולעיתים להעסיק רואה חשבון וגורמים אחרים הכרוכים בעלויות נוספות.
- 14 ללא עסקים פטורים ממע"מ, שכולם רשומים כעסק פטור.

טבלה 3.1: התפלגות מספר העסקים במגזר העסקי לפי סוג עסק וקבוצות גודל, 2018

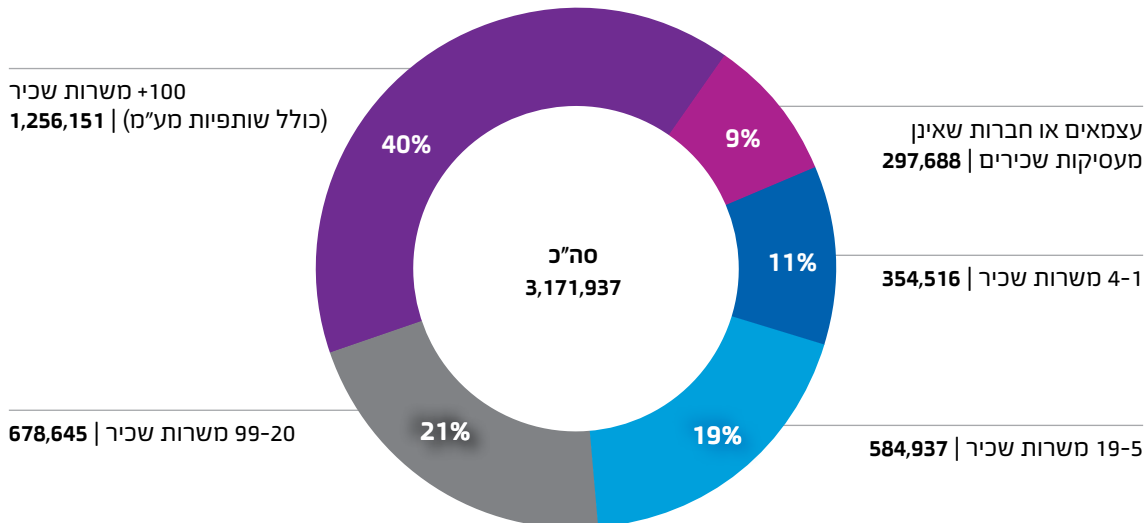
קבוצות גודל של עסקים	עוסק מורשה (יחיד)	חברות וחברות זרות	שותפיות רשומות ואגודות שיתופיות	שותפיות מע"מ	סך הכול
עצמאים	267,101	29,935	652		297,688
4-1 משרות שכיר	110,112	64,067	416	14,546	189,141
19-5 משרות שכיר	18,669	40,990	353	6,351	66,363
99-20 משרות שכיר	816	13,628	236	2,833	17,513
100+ משרות שכיר	12	2,018	58	1,061	3,149
סך הכול	396,710	150,638	1,715	24,791	573,854

* ההתפלגות של שותפיות המע"מ לפי קבוצות גודל מבוססת על אומדנים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. קיימות גם שותפיות מע"מ שלא נרשם שן מעסיקות שכירים, אך שותפיות אלו לא נכללות בחישובים המוצגים כאן.

3.2 מספר משרות במגזר העסקי

עסקים קטנים ובינוניים מעסיקים 1.92 מיליון משרות, המהוות 60% מ-3.17 מיליון המשרות במגזר העסקי.

תרשים 3.2: התפלגות מספר המשרות במגזר העסקי לפי קבוצת גודל, 2018

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה¹⁵

15 הנתונים כוללים גם משרות בעסקים השייכים לשותפיות מע"מ. המידע על המשרות בעסקים אלו מבוסס על הערכה של הלמ"ס, ולכן הנתונים בתרשים זה מבוססים על הערכות.

55% מהמועסקים במגזר העסקי מועסקים בחברות, מהם 39% בחברות גדולות, כ-30% בחברות בינוניות ו-22% בחברות קטנות. 20% מועסקים בעסק הרשום כעוסק מורשה, מהם 42% עצמאים, 31% בעסק זעיר ו-22% בעסק קטן. שותפויות המע"מ מעסיקות 24% מהמועסקים במגזר העסקי, מהם 73% בשותפויות מע"מ גדולות ו-27% בשותפויות מע"מ קטנות ובינוניות.

טבלה 3.2: התפלגות מספר המשרות במגזר העסקי לפי סוג עסק וקבוצות גודל, 2018

קבוצות גודל של עסקים	עוסק מורשה (יחיד)	חברות וחברות זרות	שותפויות רשומות ואגודות שיתופיות	שותפויות מע"מ	סך הכול
עצמאים	267,101	29,935	652		297,688
1-4 משרות שכיר	194,038	131,808	874	27,796	354,516
5-19 משרות שכיר	141,209	382,419	3,580	57,729	584,937
20-99 משרות שכיר	24,387	521,894	9,963	122,401	678,645
100+ משרות שכיר	2,341	680,427	12,319	561,064	1,256,151
סך הכול	629,076	1,746,483	27,388	768,990	3,171,937

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

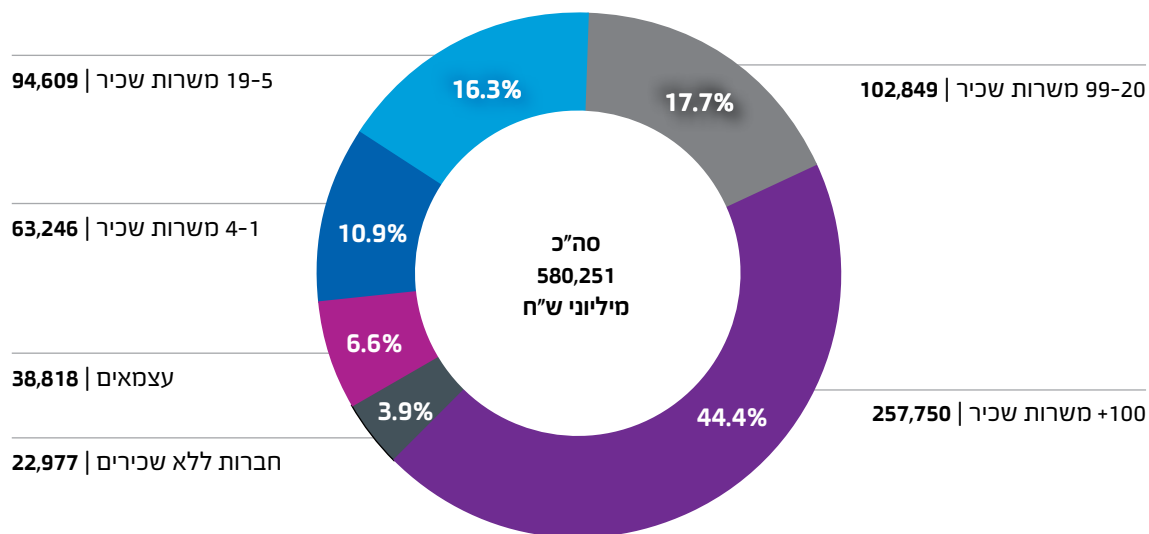
3.3 התוצר של המגזר העסקי

בניכוי חברות ללא שכירים¹⁶, התוצר העסקי של עסקים קטנים ובינוניים עומד על 54%, ואילו התוצר של העסקים הגדולים עומד על 46%. בתחילת 2019 היה התוצר של העסקים הקטנים והבינוניים 335 מיליארד ש"ח, התוצר של העסקים הגדולים היה 288 מיליארד ש"ח וכלל התוצר של העסקים היה 623 מיליארד ש"ח¹⁷. התרשים הבא מתאר את ההתפלגות של התוצר בין קבוצות הגודל השונות של העסקים.

16 חברות ללא שכירים מייצרות 4% של התוצר. ואולם מכיוון שחסר מידע באשר לאופי הפעילות הכלכלית של חברות ללא שכירים אלו (למשל, ישנן חברות שהן חברות בת של חברות גדולות המוקמות משיקולי מיסוי או משיקולים משפטיים), הוחלט שלא להכליל אותן בחישוב קבוצות הגודל של העסקים

17 נתונים של עסקים בלבד, ללא חברות וללא מועסקים, בהתבסס על הערכה שביצעה הסוכנות על פי נתוני הצמיחה של כלל התוצר העסקי בשנים 2017-2018.

תרשים 3.3: התפלגות תוצר במגזר העסקי (במיליוני ש"ח) לפי קבוצות גודל, 2016

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

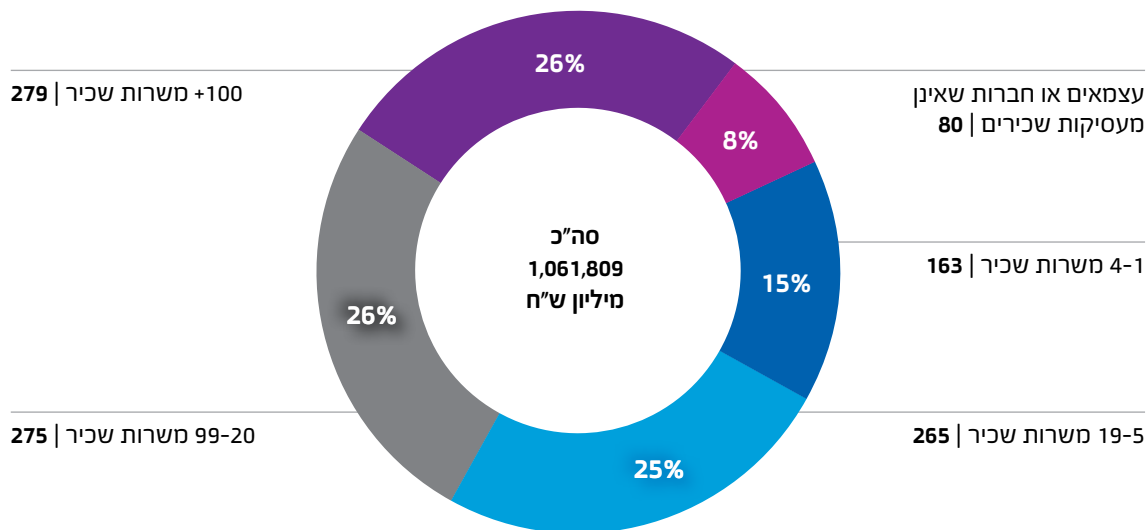
3.4 המחזור הכספי של העסקים

התפלגות המחזור הכספי של העסקים במשק הישראלי מראה כי בעוד עסקים גדולים (מעל 100 משרות) מהווים כחצי אחוז בלבד מכלל העסקים בישראל, היקף המחזור שלהם מהווה 26% מהמחזור העסקי בכלל המשק.¹⁸

18 הנתונים מבוססים על עיבוד שנעשה בסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתונים שנמסרו על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מקורם בנתוני מס הכנסה וכן בבסיס הנתונים הפומביים בפרסום שעוסק בפדיון בענפי המשק על פי מס ערך מוסף 2017. הניתוח אינו כולל פדיון של שותפויות מע"מ, מכיוון שלא ניתן היה לחלקו לפי קבוצת גודל. הניתוח אינו מתייחס אפוא לשותפויות מע"מ, אלא לעסקים "רגילים" בלבד.

תרשים 3.4: התפלגות מחזור הדו"ח לפי קבוצות גודל (במיליוני ש"ח), 2017

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

בעסקים בענפי המסחר המחזור השנתי הממוצע הוא הגבוה ביותר כמעט בכל קבוצות הגודל מלבד קבוצת העצמאים, שבה המחזור השנתי הממוצע בענף הבינוני הוא הגבוה ביותר. ואולם בשקלול של כלל המגזר העסקי דווקא המחזור השנתי הממוצע של עסקים בענפי התעשייה הוא הגבוה ביותר בשל שיעור גבוה יותר של עסקים בינוניים וגדולים בענפים אלו.

טבלה 3.3: מחזור שנתי ממוצע לעסק לפי קבוצות גודל וענף כלכלי (במיליוני ש"ח), 2017

קבוצת גודל של עסקים	סך הכול	תעשייה	בינוי	מסחר	שירותים
עצמאים	0.29	0.32	0.61	0.48	0.23
1-4 משרות שכיר	0.93	0.94	0.96	1.55	0.70
5-19 משרות שכיר	4.53	4.99	4.95	7.46	2.99
20-99 משרות שכיר	19.17	23.04	27.99	34.54	12.22
100+ משרות שכיר	143.13	199.83	203.06	235.26	96.17
סך המגזר העסקי	2.01	6.16	2.33	3.79	1.34

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

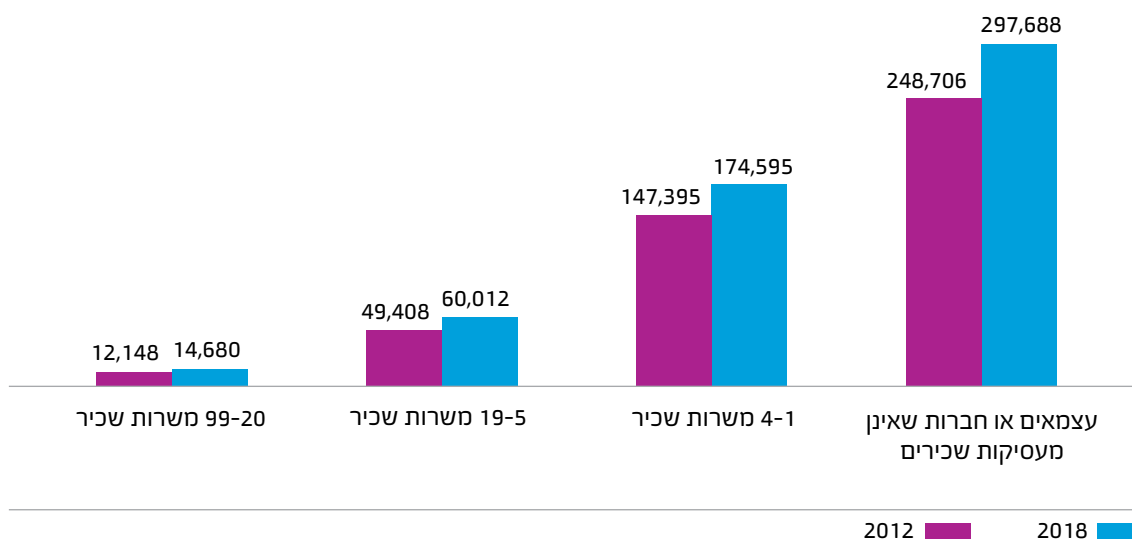
4. מגמות בהתפתחות מגזר העסקים הקטנים והבינוניים

בעשור האחרון צמח המגזר העסקי בישראל באופן רצוף. בתחילת העשור הצמיחה של העסקים הקטנים והבינוניים הייתה גבוהה יותר מהצמיחה של העסקים הגדולים. בשנים האחרונות ניכרת צמיחה דומה למדי בעסקים הקטנים והגדולים. את השינויים במגזר העסקי ניתן לבחון מכמה היבטים: שינוי במספר העסקים, שינוי במספר המועסקים בעסקים אלו, גידול בתוצר של העסקים וגידול במחזור שלהם. להלן יוצגו השינויים בפרמטרים אלו במהלך השנים האחרונות.

4.1. התפתחות מספר העסקים

בשנים האחרונות חלה צמיחה במספר העסקים בכל קבוצות הגודל של העסקים במגזר העסקי. מתרשים 4.1¹⁹ עולה כי משנת 2012 ועד 2018 גדל המגזר העסקי בכ-92 אלף עסקים, מ-483 אלף ל-576 אלף, גידול ממוצע של כ-15 אלף עסקים בשנה.

תרשים 4.1: ההבדלים במספר העסקים (באלפים) במגזר העסקי לפי קבוצות גודל, 2012 לעומת 2018

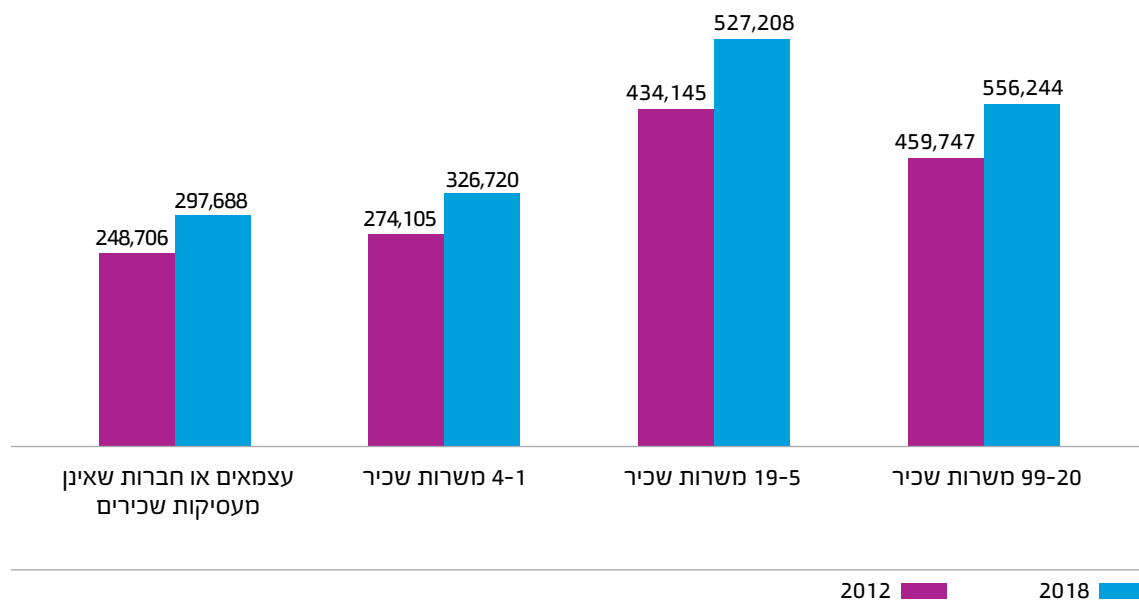
מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

19 לשם נוחות התצוגה, התרשים אינו כולל שותפויות מע"מ עד 100 משרות שכיר ושותפויות מע"מ +100. באשר לנתוני שותפויות מע"מ, בשותפויות עד 100 משרות שכיר נרשמה עלייה מ-23,300 ב-2012 ל-23,730 ב-2018. גם במשרות שכיר ושותפויות מע"מ +100 נרשמה עלייה מ-2,685 ב-2012 ל-3,149 ב-2018.

4.2. התפתחות מספר המועסקים

כפי שניתן לראות בתרשים 4.2, מספר המשרות במגזר העסקי צמח בשש השנים האחרונות מ-2.75 מיליון משרות ל-3.2 מיליון, גידול ממוצע של 70 אלף משרות בשנה. בעוד קבוצת העצמאים והעסקים הקטנים מראים גידול ממוצע של כ-20%, העסקים הגדולים מראים גידול ממוצע של 11%.

תרשים 4.2: ההבדלים במספר המשרות במגזר העסקי לפי קבוצות גודל, לעומת 2012

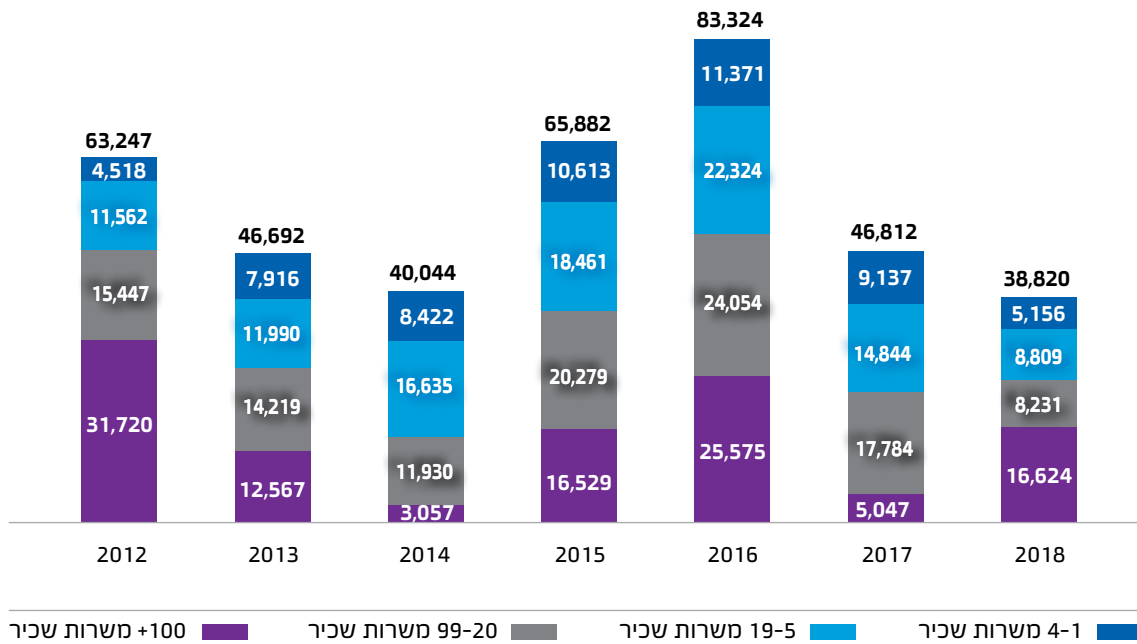

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

4.3. תוספת מועסקים ועסקים

כאשר מתבוננים בהתפלגות תרומתן של קבוצות העסקים השונות לתוספת המשרות החדשות במשק, ניתן לראות כי עסקים קטנים ובינוניים תורמים את מרב המשרות החדשות במשק. לדוגמה, בשנת 2018 תרמו עסקים קטנים ובינוניים 73% מסך תוספת המשרות החדשות, ובשבע השנים האחרונות הם תרמו 56% מסך תוספת המשרות החדשות במגזר העסקי.

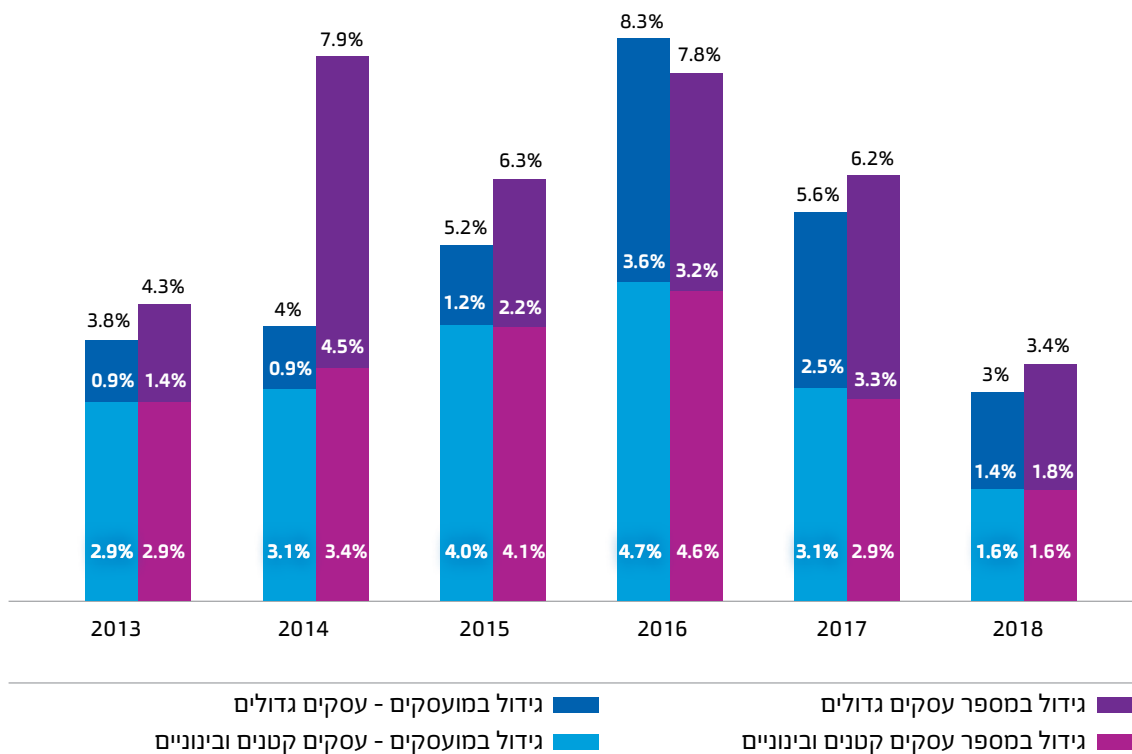
תרשים 4.3: התפלגות תוספת משרות חדשות במשק לפי קבוצות גודל - 2012-2018

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

תרשים 4.4 מסכם את הצמיחה במגזר העסקי במהלך השנים 2013-2018 ואת החלוקה שלה בין עסקים קטנים ובינוניים ובין עסקים גדולים. אף שבשנים 2017-2018 יש התמתנות בגידול, עדיין נרשם גידול במספר העסקים.

תרשים 4.4: שיעור גידול במספר העסקים והמועסקים לפי קבוצות גודל, 2013-2018

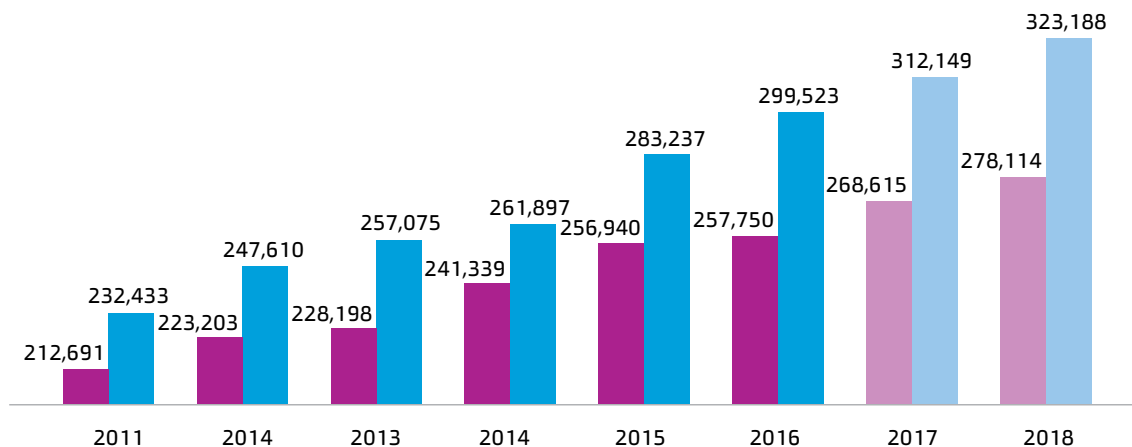
מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

4.4. התפתחות התוצר העסקי

החל משנת 2009 עבר שיעור התוצר של העסקים הקטנים והבינוניים את התוצר של העסקים הגדולים, ומשנת 2011 ממשיכים שני המגזרים הללו לצמוח בקצב דומה למדי, כפי שניתן לראות בתרשים 4.5. בתחילת 2019 סך התוצר של העסקים היה 663 מיליון ש"ח, מתוכם 335 מיליון ש"ח שעסקים קטנים ובינוניים מייצרים ו-288 מיליון ש"ח שעסקים גדולים מייצרים.²⁰

20 כאמור בהערה בפרק 3.3, נתוני התוצר לתחילת 2019 לא כוללים חברות ללא מועסקים ומבוססים על הערכה של הסוכנות על בסיס הצמיחה הכללית של התוצר במשך השנים 2017-2018.

תרשים 4.5: התוצר הריאלי של העסקים (במיליוני ש"ח, במחירי 2016), 2011-2019

■ עסקים קטנים
 ■ עסקים גדולים
 ■ תחזית עסקים קטנים
 ■ תחזית עסקים גדולים

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני סקרי עסקים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. התחזית מבוססת על השינוי בתל"ג של המשק בשנים 2017-2018, בהנחה של צמיחה זהה בכל קבוצות הגודל של העסקים.

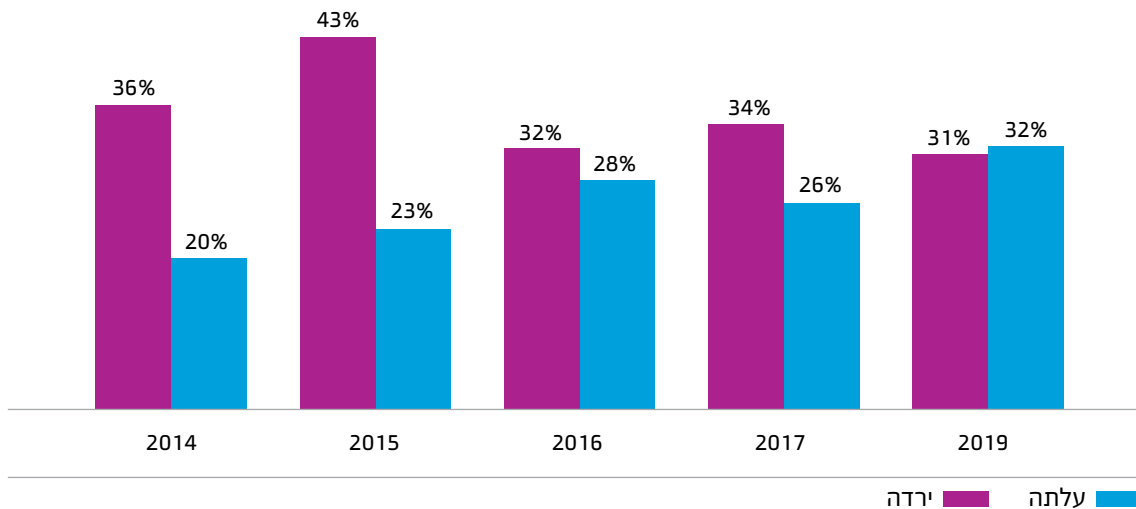
4.5 שינוי ברווחיות של העסקים

השגת רווחיות היא המטרה העיקרית של העסקים במגזר העסקי ופרמטר מרכזי ביכולת שלהם לשרוד ולגדול. בסקר התקופתי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים שנערך בשנת 2019, נשאלו בעלי העסקים על רווחיות עסקיהם. 69% דיווחו על שיפור או התייצבות ברווחיות העסק לעומת 66% ב-2017.

בהשוואה לשנים קודמות נראה שחל שיפור במצב הרווחיות עליו מדווחים העסקים, כפי שניתן לראות בתרשים 4.6. הפער בין עסקים שדיווחו על ירידה לעומת עלייה ברווחיות עמד על 8% מהעסקים שדיווחו על ירידה יותר מאשר על עלייה ברווחים ב-2017, אולם בשנת 2019 נסגר פער זה ואף הפך לפער חיובי קטן.²¹

21 המדגם נבנה כך שהוא משקלל את כמות העסקים (במשקל 50%) ואת כמות המשרות (במשקל 50%) לפי גודל עסק.

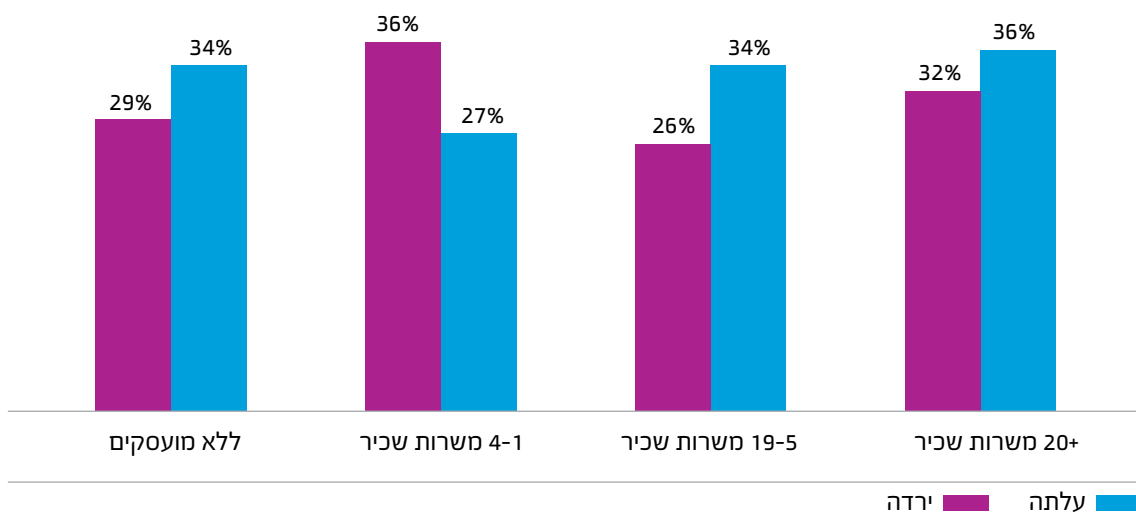
תרשים 4.6: שינוי ברווחיות העסקים, 2014-2019

מקור: סקרים תקופתיים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2014-2019

מדיווח של בעלי העסקים עולה כי העסקים הבינוניים דיווחו בשיעור הגבוה ביותר על עלייה ברווחיות - 36% (אולם מדובר בירידה משנת 2017, שאז דיווחו על עלייה ברווחיות). שיעור העלייה הנמוך ביותר דווח על ידי קבוצת העסקים הקטנים - 27%. בקרב בעלי העסקים הזעירים 34% העידו על עלייה ברווחיות, בשעה שבשנת 2017 רק 21% העידו על שיפור כזה.

תרשים 4.7: שינוי ברווחיות לפי גודל עסק, 2019

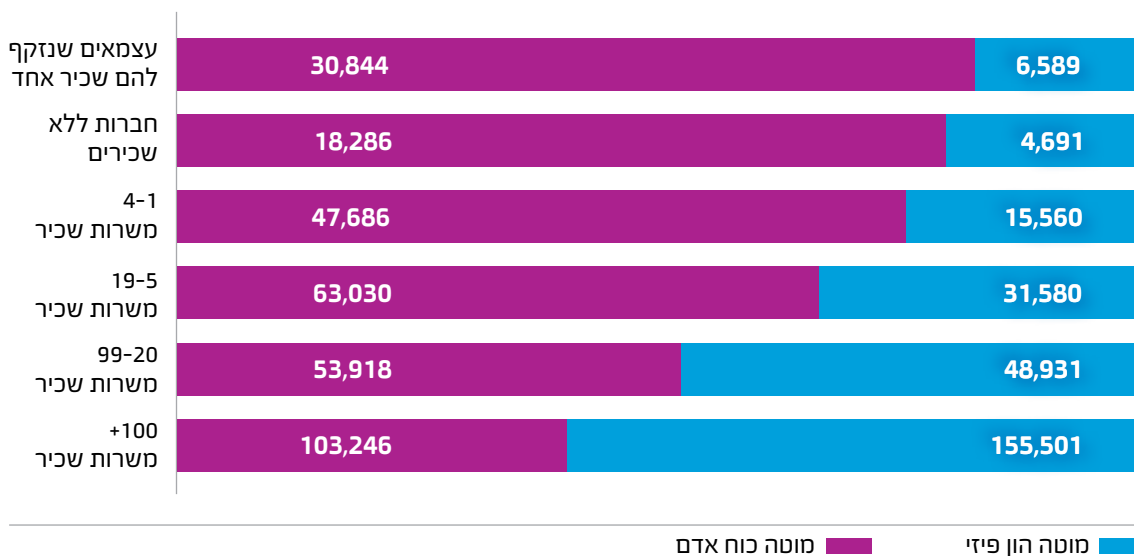
מקור: סקרים תקופתיים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

5. מאפייני התוצר והפריזון של עסקים

5.1. התפלגות התוצר בין עסקים מוטי כוח אדם לעסקים מוטי הון פיזי

הון פיזי, כגון מכונות וציוד ייצור, משפיע באופן משמעותי על כמות התוצר שכל מועסק יכול לייצר. ענפים שונים במשק מתאפיינים ברמות שונות של שימוש בטכנולוגיה ובעלויות ייצור שונות.²² בענפים מוטי הון (התעשייה, התחבורה, התקשורת והבינוי) ההשקעה הראשונית הנדרשת לרכישת טכנולוגיה ומכשור גדולה יותר, והשקעה זו תורמת לנתונים גבוהים של פריזון העבודה והתוצר. בתרשים 5.1 ניתן לראות שעסקים גדולים נוטים להיות יותר מוטי הון פיזי לעומת עסקים קטנים ובינוניים הנוטים להיות יותר מוטי כוח אדם (בעיקר שירותים ומסחר). רוב התוצר העסקי בענפים מוטי הון במשק מגיע מעסקים גדולים, ואילו רוב התוצר העסקי בענפים מוטי כוח אדם במשק מגיע מעסקים קטנים ובינוניים. התרומה לתוצר של עסקים גדולים מוטי הון (+100 משרות) היא 155,501 מיליון ש"ח, והיא מהווה 59% מהתוצר של כלל העסקים מוטי הון. לעומת זאת, עסקים קטנים ובינוניים (למעט חברות ללא שכירים) מוטי כוח אדם תורמים 195,478 מיליון ש"ח לתוצר, שהם 62% מסך התוצר של העסקים בענפים אלו. עצמאים ועסקים זעירים הפועלים בענפים מוטי כוח אדם (עד 4 משרות) תורמים יחד 78,530 מיליון ש"ח לתוצר, יותר מפי ארבעה מקביליהם בענפים מוטי הון.

תרשים 5.1: התרומה לתוצר לפי ערך מוסף, חלוקה לפי מידת התבססות על הון פיזי (במיליוני ש"ח), 2016

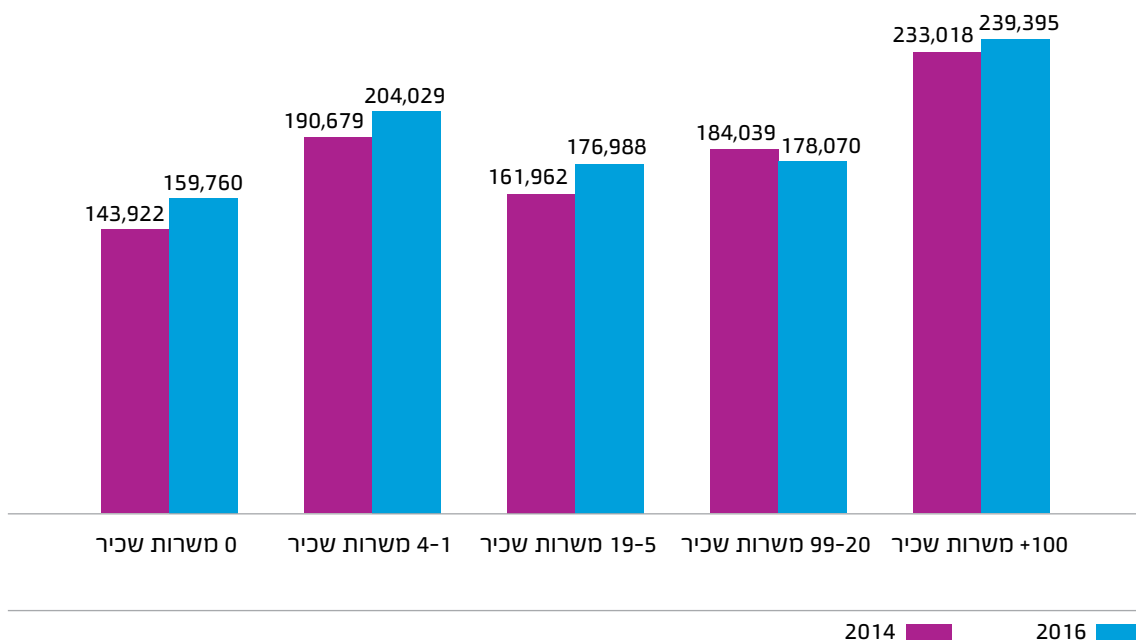
22 החלוקה מבוססת על סקר התעשייה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועל סקר מסחר, שירותים, תחבורה, תקשורת ובינוי. לפיכך הניתוח בסעיף זה עוסק במגזר העסקי, מוגבל לאוכלוסיות שנדגמו בסקר ואינו כולל את ענפי החקלאות, יהלומים, חשמל ומים ומנהל ציבורי. עסקים מוטי הון כוללים את ענפי התעשייה, התחבורה, התקשורת והבינוי. ענפים מוטי כוח אדם כוללים בעיקר שירותים ומסחר

5.2. פריון בעסקים קטנים ובינוניים

פריון העבודה בניתוח זה מוגדר כתרומת העסק לתוצר לפי חלוקה למספר המשרות בו; קרי, הערך המוסף²³ של העסק לכל משרה. כפי שעולה מתרשים 5.2 להלן, פריון העבודה הגבוה ביותר נרשם בעסקים שבהם מעל 100 משרות, והוא עומד על 239,395 ש"ח בשנה. פריון העבודה הנמוך ביותר נרשם בקרב עצמאים ללא מועסקים, והוא עומד על 159,760 ש"ח בשנה. פריון העבודה של מרבית העסקים עלה בשנים האחרונות, והעסקים העצמאיים הגדילו את הפריון בשנת 2016 ב-11% לעומת 2014. זהו השיעור הגדול ביותר ביחס לכלל קבוצות הגודל. בתרשים 5.2 ניתן לראות את השינוי בפריון העבודה בין 2014 ל-2016.

תרשים 5.2: פריון העבודה לפי קבוצת גודל, 2016 לעומת 2014 -
ערך מוסף שנתי למשרת שכיר (ש"ח)

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתונים של סקרי עסקים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

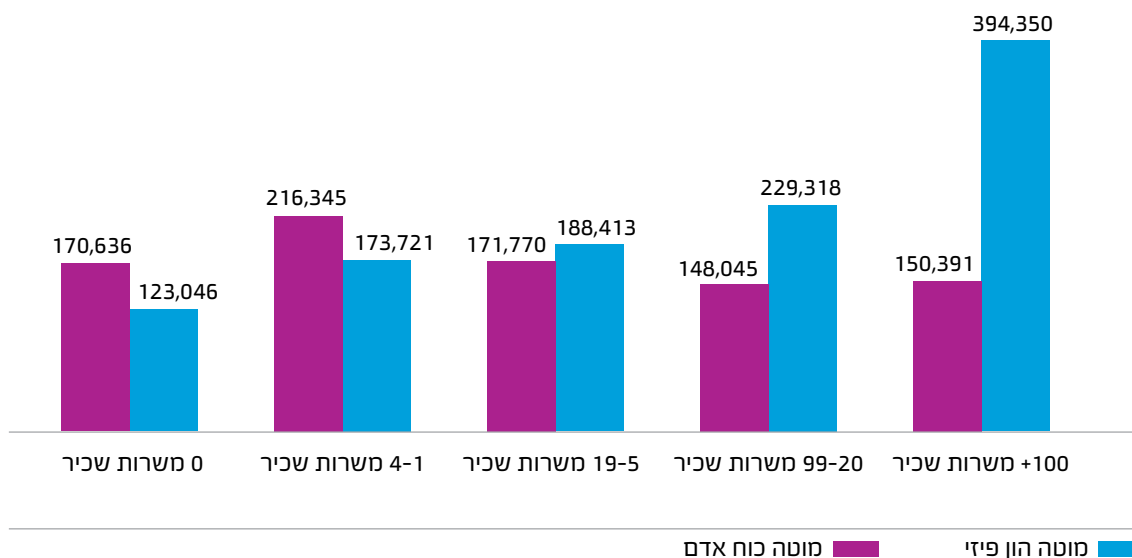
בחינה של פריון העבודה לפי חלוקה לעסקים הפועלים בענפים המבוססים על הון פיזי לעומת כוח אדם²⁴ מעלה כי קבוצות הגודל של העסקים נבדלות זו מזו בפריון שלהן. הפער ברמות הפריון גדול יותר בענפים הכלכליים המתבססים על הון פיזי, והפריון של עסקים קטנים בקבוצות אלו קטן באופן משמעותי מהפריון של עסקים גדולים

23 ערך מוסף של עסקים מוגדר כרווחים של העסק בתוספת עלות ההעסקה של העסק והשקעות הון.

24 עסקים מוטי הון כוללים את ענפי התעשייה, התחבורה, התקשורת והבינוי. ענפים מוטי כוח אדם כוללים בעיקר שירותים ומסחר.

יותר. לעומת זאת, בענפים הכלכליים המתבססים על הון אנושי אין הבדל כזה, והפריון הגבוה ביותר נרשם דווקא בעסקים הזעירים, שבהם 1-4 מועסקים. נראה שבענפים מוטי הון ישנו יתרון לגודל של עסקים גדולים, ולכן שיעור הפריון בעסקים גדולים (מעל 100 משרות) גבוה בהרבה מיתר קבוצות הגודל ועומד על כ-394 אלף ש"ח למשרה.

תרשים 5.3: פריון העבודה, חלוקה לענפים לפי מידת ההתבססות על הון פיזי, 2016

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתונים של סקרי עסקים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

6. דמוגרפיה של עסקים

כאמור, בשנים האחרונות חלה צמיחה ניכרת בתוצר העסקי של העסקים הקטנים והבינוניים. צמיחה זו מורכבת, בין היתר, מגידול במספר העסקים הפעילים וכן מגידול בגודל העסקים. עם זאת, חשוב להתבונן על תמהיל התנועות בעסקים המרכיב צמיחה זו. תמהיל זה כולל התרחבות והצטמצמות של עסקים קיימים, ילודה של עסקים חדשים ותמותה של עסקים קיימים. שינויים אלו הם ליבה של הדינמיות העסקית; כלומר, שיעור העסקים הנולדים, המתפתחים והגדלים וכן שיעור העסקים המצטמצמים ומפסיקים לפעול. לדינמיות יש תפקיד חשוב במשק בריא, צומח וחדשני, מכיוון שהיא מעידה על הצטמצמות וסגירה של עסקים שאינם מתאימים לסביבתם העסקית ומאפשרת לעסקים יעילים וחדשניים יותר לצמוח במקומם. למרות זאת התהליך הדינמי מלווה בקשיים שעימם היזמים, המהווים את לב המגזר העסקי, מתמודדים. כמו כן בעוד דינמיות היא מאפיין חיובי במשק, תיתכן גם דינמיות יתר אשר יכולה להעיד על ליקויים בתרבות הניהולית ובקבלת החלטות הפוגעת ביעילות המשקית.

פרק 6 יעסוק בפתיחה, בשרידות ובסגירת עסקים וכן ברמת היזמות במשק. פרק 7 יעסוק בהתרחבות ובצמצום של עסקים קיימים.

6.1. חלוקה גיאוגרפית של לידות עסקים

הפיזור הגיאוגרפי של העסקים בישראל אינו אחיד על פני כל האזורים במדינה.²⁵ עם זאת, בחינה של פיזור העסקים דורשת התחשבות גם בפיזור האוכלוסייה בישראל, שאף היא אינה מחולקת באופן אחיד מבחינה גיאוגרפית. לפיכך המדד שנבחר הוא מספר העסקים לכל אלף נפשות באזור. המדד מחולק לשבעה מחוזות בדומה לחלוקה שנוהגת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בפרסומים שלה.

כפי שניתן לראות בטבלה 6.1 להלן, בישראל יש 61 עסקים לכל אלף נפשות. אפשר להבחין כי מחוז תל אביב חריג מבחינת היחס בין כמות המעסיקים למספר התושבים בו, ויחס זה גבוה באופן משמעותי בהשוואה ליתר המחוזות.

נוסף על כמות העסקים חשוב גם לבחון את מספר העסקים שנולדים בכל אזור. בחינה של מספר הלידות של עסקים לכל אלף נפשות²⁶ בכל מחוז מעלה תמונה דומה. בממוצע נולדו בישראל 5.5 עסקים חדשים לכל אלף תושבים, אך גם במדד זה, בדומה להתפלגות של כמות העסקים הכוללת, קיימים פערים משמעותיים בין המחוזות.

טבלה 6.1: לידות עסקים בחלוקה לאזורים גיאוגרפיים, 2018

מחוז	לידות עסקים	מספר עסקים לכל 1,000 נפשות	מספר עסקים ל-1,000 נפשות	אוכלוסייה באלפי איש על פי מרשם האוכלוסין (ספטמבר 2019)	סך עסקים
הדרום	5,735	4.3	43.15	1342.65	57,929
המרכז	13,611	5.8	68.80	2355.08	162,036
הצפון	7,928	5.1	54.21	1555.91	84,340
חיפה	5,624	5.0	58.20	1123.64	65,395
יהודה והשומרון	1,521	3.3	34.92	458.44	16,011
ירושלים	4,542	3.7	39.18	1233.2	48,319
תל אביב	11,332	7.0	93.42	1617.43	151,093
סך הכול	50,293	5.2	60.41	9686.35	585,124

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

6.2. הקמה וסגירה של עסקים

ישראל מתאפיינת בשנים האחרונות בכמות גדולה יותר של עסקים נפתחים ביחס לעסקים הנסגרים. על אף האטה מסוימת בשנת 2018 בקצב הפתיחה לעומת קצב הסגירה של עסקים, עדיין נרשם גידול נטו חיובי. נתון זה מצביע

25 מיקומו הגיאוגרפי של עסק נקבע על סמך כתובת העסק המדווחת לרשויות המס ולמוסד לביטוח לאומי. לרוב היא מייצגת את כתובת הנהלה, ולכן יכולה להיות שונה ממיקום הפעילות של העסק. הדבר נכון במיוחד לגבי עסקים שיש להם כמה סניפים או מוקדי פעילות.

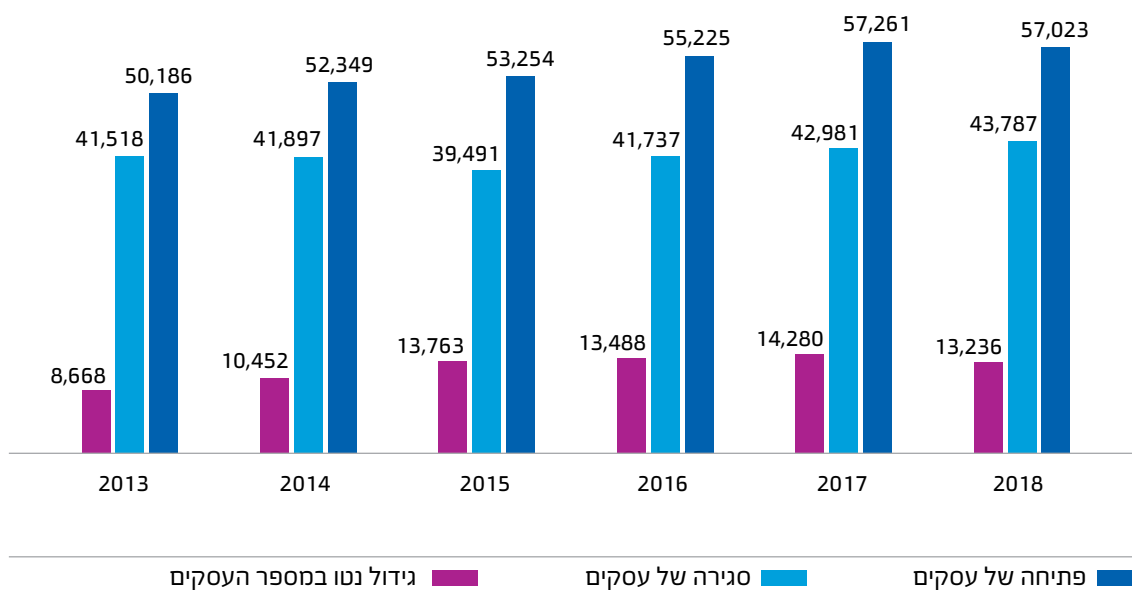
26 החישוב נעשה על פי מרשם האוכלוסין (ספטמבר, 2019).

על גידול בכמות העסקים במשק, כפי שהוא בא לידי ביטוי בתרשים 6.1 המציג את כמות העסקים שנפתחו, כמות העסקים שנסגרו וכמות העסקים שנוספה למשק (פתיחות פחות סגירות). בשנת 2018, לדוגמה, נפתחו 57,023 עסקים ונסגרו 43,787 עסקים, ולפיכך בשנה זו נוספו למשק 13.2 אלף עסקים נטו, שהם 2.4% מכלל העסקים במשק.²⁷

6.3. שרידות של עסקים

שיעור התחלופה של עסקים משתנה בין הענפים הכלכליים השונים, והוא תלוי בדרך כלל בשיעור השרידות של העסקים. לחישוב השרידות מובאים בחשבון כל העסקים שהתחילו פעילות כלכלית²⁸ בשנתון מסוים, ונבדק כמה מהם שורדים בכל שנה. בתרשים 6.2 מוצגים העסקים שהוקמו בשנת 2013 וכמה מהם שרדו בכל שנה (באחוזים) עד שנת 2018, בחלוקה לפי ענפים: מסחר, שירותים, תעשייה ובינוי. ניתן לראות שהענף עם אחוזי השרידות הנמוכים ביותר הוא הבינוי - שיעור שרידות של 42.7%, והענף עם אחוזי השרידות הגבוהים ביותר הוא התעשייה - שיעור שרידות של 49.3%.

תרשים 6.1: פתיחה וסגירה של עסקים, 2013-2018

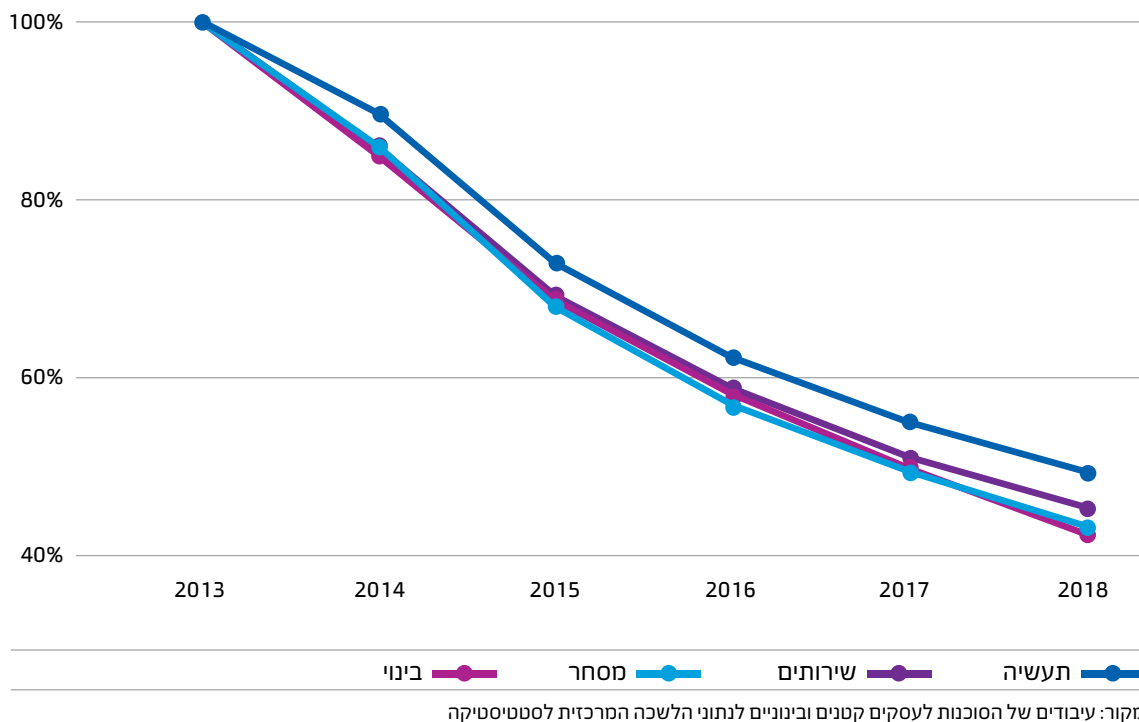

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מרשם העסקים

27 סעיף זה מתייחס להגדרה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בנוגע לפתיחה וסגירה של עסקים, בעוד סעיף 4.1 מתייחס להגדרה של עסקים פעילים, ועל כן יש שוני במספרי העסקים. לפי הגדרות אלו נתוני פתיחה וסגירה של עסקים מתייחסים למספר הפתיחות והסגירות המנהליות ברשויות המע"מ, בעוד עסקים פעילים מוגדרים כעסקים שנרשמה לגנם פעילות כלכלית בחודש אחד לפחות באותה שנה (פדיון חיובי, תשומות חיוביות ו/או מספר חיובי של מספר משרות שכיר).

28 פעילות כלכלית כוללת דיווח על העסקה של עובדים או על מחזור עסקי.

תרשים 6.2: שרידות של מעסיקים בחלוקה ענפית, 2013-2018

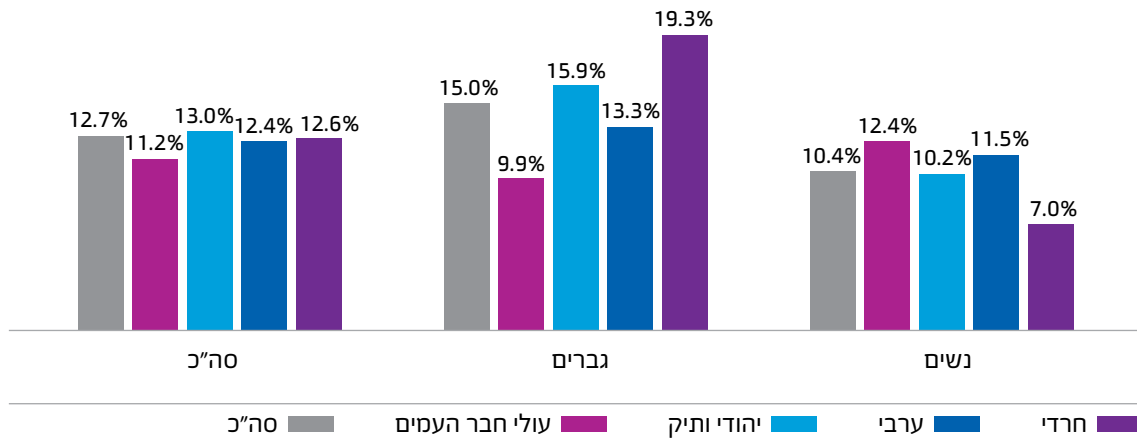

6.4 רמת יזמות במשק

עסקים חדשים מוקמים על ידי יזמים, ולכן לרמת היזמות של האוכלוסייה בישראל ולמספר היזמים המקימים עסקים יש השפעה רבה על התעסוקה. בשנים האחרונות הסוכנות לעסקים קטנים מממנת ומלווה בכל שנה מחקר על יזמות ועסקים קטנים בישראל במטרה לקבל מידע על צרכים של יזמים באוכלוסייה הכללית ובאוכלוסיות מיוחדות. המחקר מבוצע באוניברסיטת בן גוריון ומכונה GEM.²⁹ אזור 6.3 מציג את שיעור היזמות של עסקים צעירים (TEA = עסקים עד 3.5 שנים מהקמת העסק) בישראל. שיעור היזמות ב-2019 הוא 12.7% מקרב האוכלוסייה הנבדקת. שיעור זה מתפלג מגדרית ועומד על 15.0% בקרב הגברים ו-10.4% בקרב הנשים.

29 GLOBAL ENTREPRENEURSHIP MONITOR (GEM) הינו מחקר בין-לאומי שמבוצע על ידי קונסורציום של גופי מחקר בעולם. המחקר בישראל ממומן על ידי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ומבוצע באוניברסיטת בן גוריון (שגם משתתפת במימון שלו). הפניה לדו"ח המחקר הבין-לאומי נמצאת בנספח בסוף פרק 9.

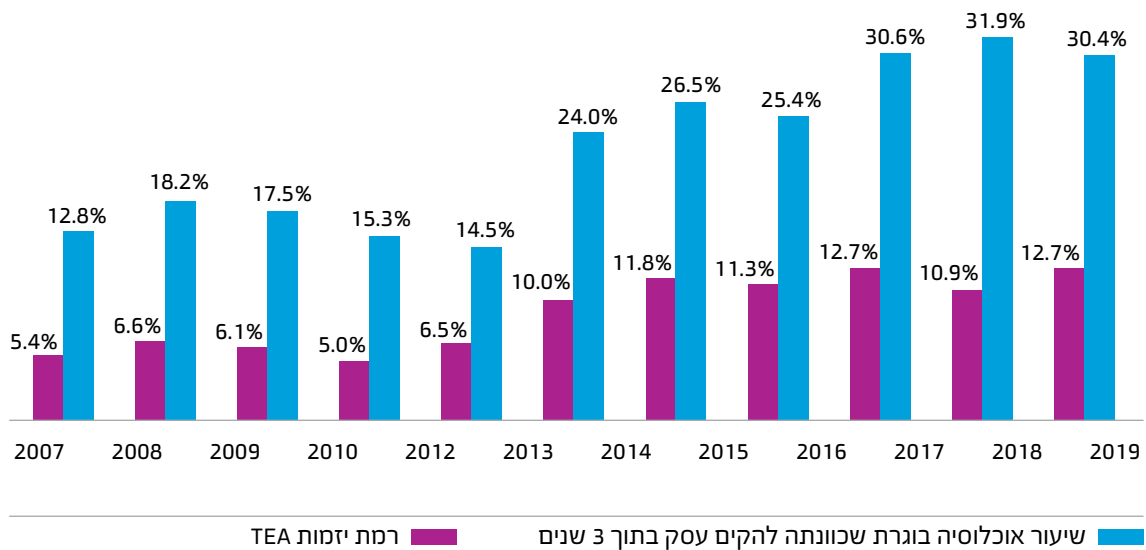
תרשים 6.3: שיעור היזמות של עסקים צעירים לפי מגדר ואוכלוסייה, 2019

מקור: דו"ח מחקר היזמות GEM, ישראל 2019

איור 6.4 מציג את שיעור האוכלוסייה הבוגרת בישראל שבכוונתה להקים עסק בתוך שלוש שנים ואת שיעור היזמים שהקימו עסקים צעירים. בחינה רב-שנתית של שיעורי היזמות מראה כי משנת 2010 יש עלייה משמעותית בשיעורי היזמות בישראל, וב-2019 30.4% מהאוכלוסייה הבוגרת דיווחו על כוונה להקים עסק בתוך שלוש שנים.

תרשים 6.4: כוונות יזמיות באוכלוסייה הבוגרת בישראל להקים עסק חדש בתוך שלוש שנים לעומת הקמת עסקים צעירים 2007-2019 TEA, GEM 2019

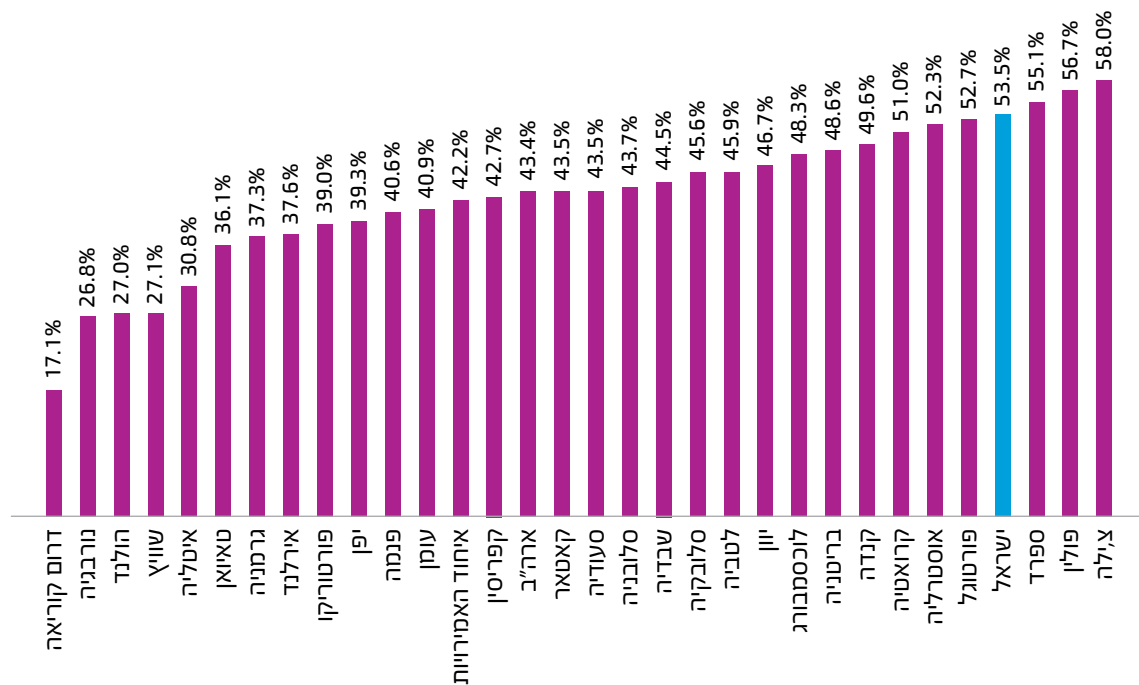
מקור: דו"ח מחקר היזמות GEM, ישראל 2019

השיעור הגבוה של יזמים פוטנציאליים שמתכננים להקים עסק וכן השיעור הגבוה של יזמים שהקימו עסקים צעירים מצביעים על פוטנציאל צמיחה נוסף למשק, אם שיעורים משמעותיים ממי שמתכוונים להקים עסקים אכן יקימו אותם בפועל ואם שיעור גבוה מהעסקים הצעירים שמוקמים יצליחו לשרוד לאורך זמן.

6.5. פחד של יזמים מכישלון

בהשוואה בין-לאומית ב-2019 עולה כי אחוז המדווחים על פחד מכישלון כגורם המונע יזמות בישראל הוא בין הגבוהים במדינות שבהן נערך סקר GEM. ישראל מדורגת במקום הרביעי מבין המדינות המפותחות אשר נכללו בסקר; 53.5% מהנשאלים בישראל דיווחו שפחד מכישלון מונע מהם להקים עסק. שיעור גבוה זה מראה כי פחד מכישלון הוא גורם חשוב, וייתכן שבאמצעות הפחתת יזמים רבים יותר יפתחו עסקים חדשים.

תרשים 6.5: חשש מכישלון, השוואה לעומת מדינות מפותחות, 2019

מקור: דו"ח מחקר היזמות GEM, ישראל 2019

7. דינמיות של עסקים

השינויים במגזר העסקים אינם מסתכמים רק בילודה ובתמותה של עסקים, אלא גם בהתרחבות ובהצטמצמות שלהם. כדי לבדוק היבט זה של שינוי פיתחה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מדד לדינמיות עסקית אשר הוצג לראשונה בשנת 2017. מדד זה מציג עסקים שמעסיקים מעל עשרה מועסקים, אשר הרחיבו או צמצמו את מספר המועסקים בהם בהיקף של מעל 10% ובהיקף של מעל 20%.

7.1. התרחבות והצטמצמות של עסקים לפי קבוצות גודל

תרשים 7.1 מציג את התוצאות של מדד הדינמיות המחולקות לפי קבוצות של עסקים בגדלים שונים. כל קבוצת גודל מתוארת בעמודה נפרדת. החלק העליון בכל עמודה (בצבע כחול כהה) מייצג עסקים שהרחיבו מספר מועסקים בשיעור שמעל 20%, ואילו הצבע הכחול בהיר שמתחתיו מייצג עסקים שהרחיבו מספר מועסקים בשיעור נמוך יותר שבין 10% ל-20%. החלק התחתון ביותר בכל עמודה (בצבע אדום כהה) מייצג עסקים שצמצמו מספר מועסקים ביותר מ-20%, ואילו הצבע האדום הבהיר שמעליו מייצג עסקים שצמצמו מספר מועסקים בשיעור נמוך יותר שבין 10% ל-20%. הקו בצבע טורקיז מייצג את ממוצע השינוי (נטו) של העסקים שהרחיבו או צמצמו בין 10% ל-20% ממספר המועסקים שלהם.

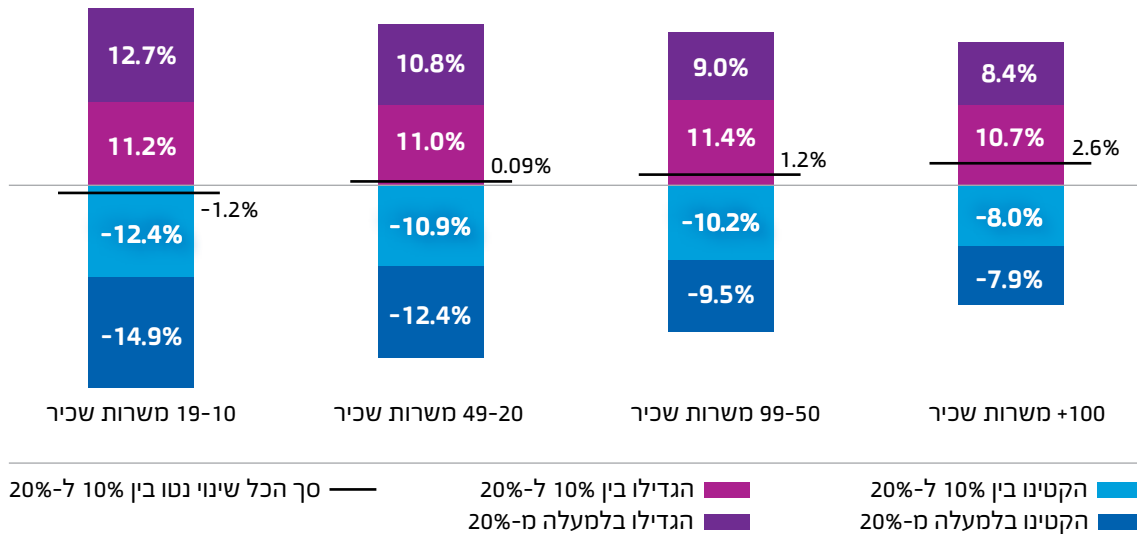
תוצאות הבחינה מראות שככל שהעסק קטן יותר, קיימת בו תנודתיות גדולה יותר באחוז המועסקים. התנודתיות הגדולה ביותר הייתה בקבוצת הגודל הקטנה ביותר שנבדקה - עסקים המעסיקים 10-19 שכירים. בקבוצה זו 51.3% מהעסקים חוו שינויים בשיעור של מעל 10% בכמות המועסקים, 23.9% מהעסקים הגדילו את מספר המועסקים ו-27.4% צמצמו את מספר המועסקים. בתוך חלוקה זו 12.7% מהעסקים שהגדילו מספר מועסקים, הגדילו אותו בשיעור שמעל 20%, ו-11.2% מהם הגדילו מספר מועסקים בשיעור שבין 10% ל-20%. בצד העסקים שצמצמו מועסקים, 14.9% צמצמו מועסקים בשיעור שמעל 20% ו-12.5% צמצמו מועסקים בשיעור שבין 10% ל-20%. תנודתיות גדולה יותר אכן צפויה בקרב עסקים קטנים, מכיוון שלכל שינוי מינורי במספר המועסקים בקרב קבוצה זו יש יכולת גבוהה להשפיע על אחוז השינוי במועסקים, שהוא נמוך מלכתחילה.

כאמור, הקו מייצג את סך השינוי (נטו) של עסקים שבהם היה שינוי בשיעור שבין 10% ל-20%. ככל שעולים בקבוצות הגודל של העסקים, כך השינוי נטו חיובי וגבוה יותר. פירוש הדבר שבקרב העסקים הגדולים ב-2016 יותר עסקים התרחבו מאשר הצטמצמו (גידול או הצטמצמות בשיעור שמעל 10% לפחות). מגמה זו נשמרת ואף מחריפה יותר, כאשר בודקים את השינוי נטו בשיעור השינוי שמעל 20%; העסקים שמעסיקים 10-19 שכירים הצטמצמו ב-2.18% נטו, העסקים עם 20-49 שכירים הצטמצמו ב-1.57% נטו, העסקים שבהם 50-99 שכירים הצטמצמו ב-0.5% נטו והעסקים שבהם 100+ שכירים התרחבו ב-0.49% נטו.

אמנם לא ניתן לראות גידול (נטו) בכמות העסקים הזעירים ששינוי מספר מועסקים, אולם יש לזכור שמדד זה מחושב רק לעסקים קיימים. כפי שמוצג בתרשים 6.1, יש יותר עסקים קטנים שנולדים ומתחילים להעסיק עובדים מעסקים קטנים שמפסיקים לפעול ומפסיקים להעסיק, והעסקים שנולדים אינם נמצאים בחישובים המוצגים בתרשים 7.1. חיבור השינוי בתעסוקה הן בקרב עסקים קיימים והן בקרב עסקים שנפתחו או נסגרו מעלה שבסך הכול גם התרומה נטו של העסקים הקטנים לתעסוקה היא חיובית וגבוהה.

תרשים 7.1: שיעור עסקים שהתרחבו או הצטמצמו לפי קבוצות גודל, 2018

מקור: עיבודים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

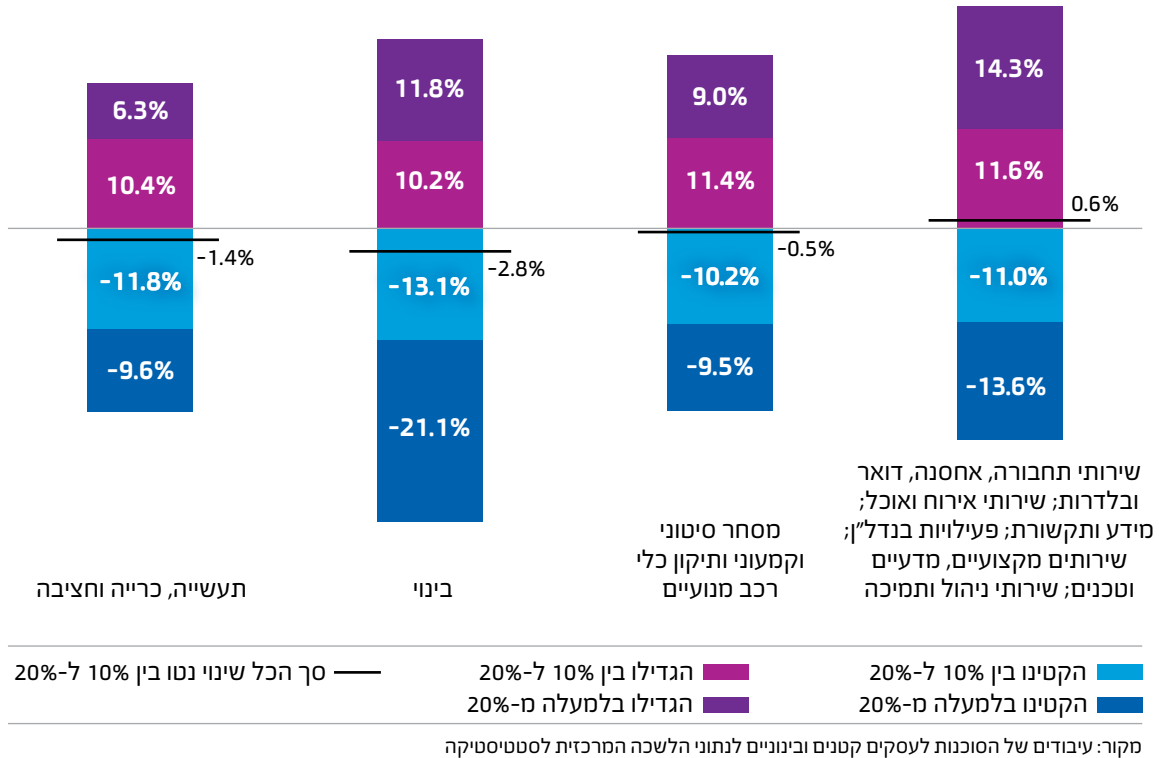
7.2 שיעורי התרחבות והצטמצמות לפי ענפים

בחינה דומה של דינמיות עסקים בחלוקה לפי ענפי פעילות מעלה כי ענף הבינוי חווה את התנודתיות הגדולה ביותר; 33% מהעסקים בענף צמצמו או הגדילו מספר מועסקים בלמעלה מ-20%. הענף המאוחד של תעשייה, כרייה וחציבה הוא הענף היציב ביותר.

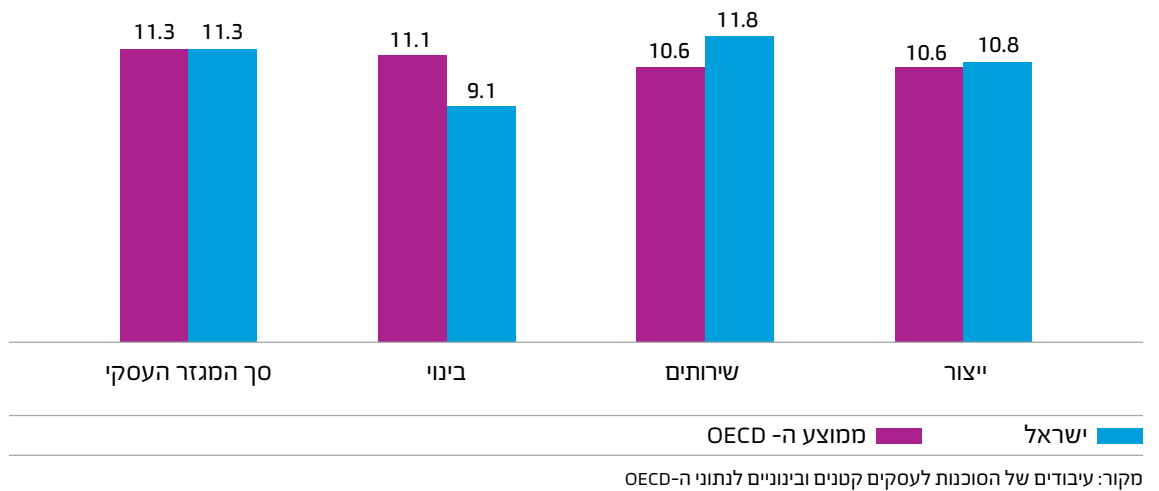
כפי שניתן לראות מתרשימים 7.1 ו-7.2, ניכרת שנות רבה במידת הדינמיות של העסקים. חלקם משתנים באיטיות וחלקם במהירות רבה. קבוצת העסקים הצומחת במהירות רבה לאורך כמה שנים מעניינת במיוחד, מכיוון שבדרך כלל מדובר בעסקים חדשניים בעלי השפעה משמעותית על הכלכלה. ל-OECD יש שתי הגדרות נפרדות לעסקים אלו: "עסקים מהירי צמיחה" (High-growth Enterprises) ו"צבאים" (Gazelles).

עסקים מהירי צמיחה הם עסקים אשר חוו צמיחה ממוצעת שנתית של לפחות 10% על פני תקופה של לפחות שלוש שנים רצופות, ואשר להם עשרה או יותר מועסקים בתחילת פרק הזמן הנבדק. בתרשים 7.3 ניתן לראות השוואה בין ישראל לבין מדינות ה-OECD בנושא שיעור העסקים מהירי צמיחה מתוך כלל העסקים בשלושה תחומי פעילות. על אף שיעור נמוך יותר של עסקים מהירי צמיחה בענף הבינוי ובענף התעשייה בישראל, שיעור העסקים מהירי הצמיחה בישראל דומה לממוצע מדינות ה-OECD שהיו לגביהן נתונים.

תרשים 7.2: שיעור עסקים שהתרחבו או הצטמצמו בחלוקה למגזרי פעילות, 2016

תרשים 7.3: שיעור העסקים מהירי הצמיחה, השוואה בין ישראל ובין ה-OECD, אחוז מסך העסקים, 2016

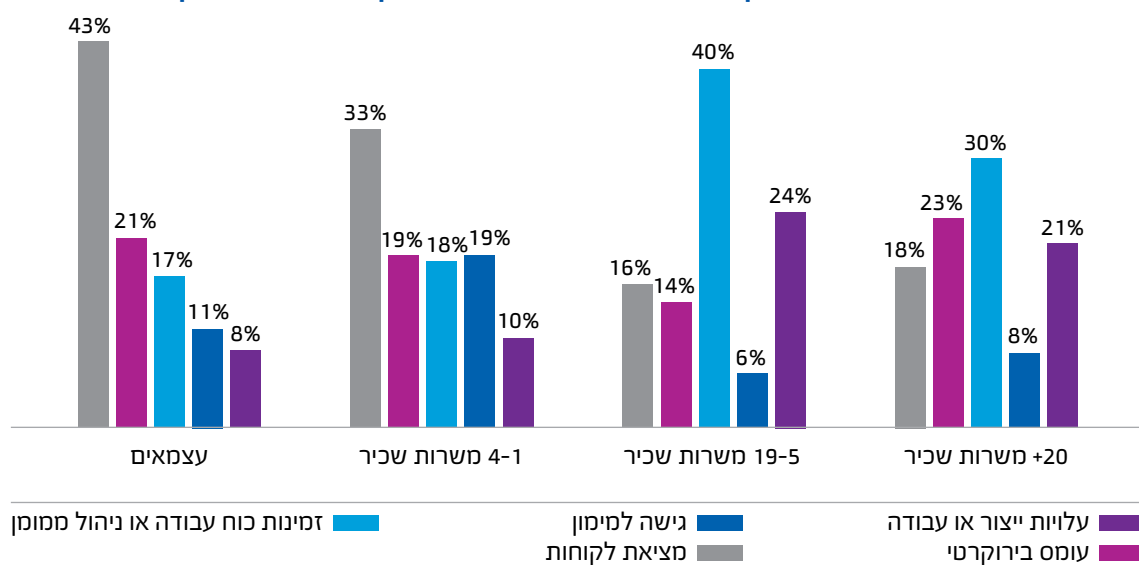

8. חסמים והזדמנויות לעסקים קטנים ובינוניים

8.1 חסמים המקשים על התפתחות עסקים ועל הקמת עסקים

בסקר העסקים שערכה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בשנת 2019, נשאלו בעלי העסקים על אודות המחסום העיקרי המקשה על התפתחות העסק שלהם. הממצאים של הסקר מראים שהחסם השכיח ביותר (36%) הוא מציאת לקוחות. ואולם יש הבדלים בחסמים השכיחים ביותר בהסתכלות לפי קבוצות גודל עסק. בעוד עצמאים ובעלי עסקים זעירים מתמודדים בעיקר עם מציאת לקוחות, עסקים קטנים ובינוניים מתמודדים בעיקר עם בעיית זמינות של כוח עבודה או ניהול מיומן.

תרשים 8.1: חסמים עיקריים בפני התפתחות העסק לפי גודל עסק, 2019

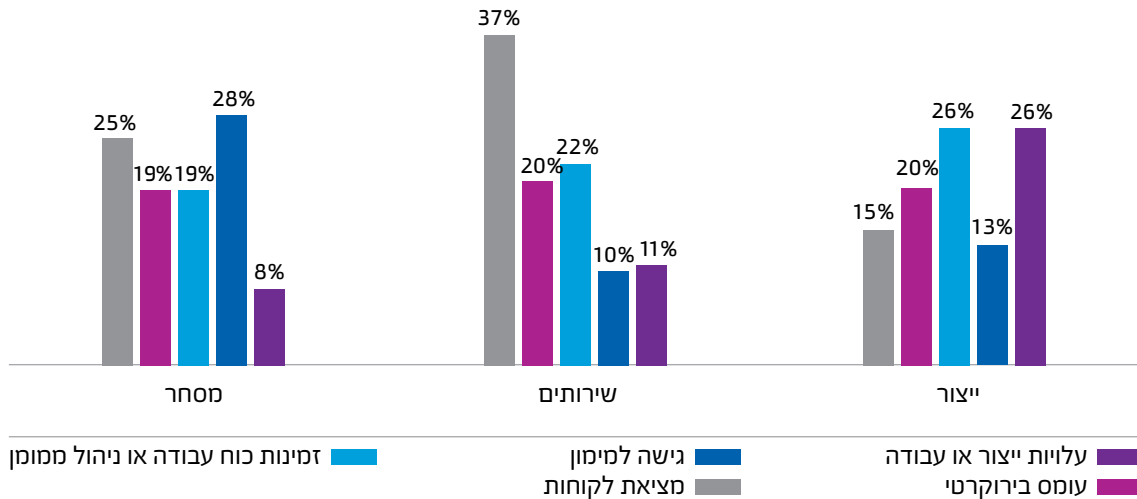
מקור: סקר תקופתי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

באותו הסקר נבדקה שכיחות החסמים העיקריים הניצבים בפני הצלחת העסק גם לפי תחום פעילות. מהתשובות עולה כי בעוד החסם השכיח ביותר לתחום המסחר הוא "גישה למימון", חסם זה הינו הזניח ביותר בתחום השירותים והייצור. בעלי עסקים בתחום השירותים העידו על שכיחות גבוהה במיוחד של קשיים ביכולת למצוא לקוחות, ואילו תחום הייצור מתמודד עם קשיים בשל עלויות ייצור גבוהות וזמינות נמוכה של כוח אדם.

ראוי לציין כי באשר לרמת העומס הרגולטורי, התחושה של בעלי העסקים הנוגעת לחסמים בירוקרטיים מתיישבת עם השוואה בין-לאומית בתחום הרגולציה על עסקים. על פי השוואה המופיעה בתרשים 8.3 ניתן לראות שבישראל יש רמת רגולציה ממוצעת יחסית, אבל היא עדיין מכבידה בשוק המוצרים ומקשה על עסקים. בתרשים הבא ניתן לראות מדד רגולציה של ה-OECD בהשוואה בין מדינות.³⁰

30 בשנים האחרונות חל שיפור במיקום של ישראל במדד הרגולציה. בשנת 2013, לדוגמה, ישראל ניצבה במקום הלפני אחרון במדד זה, שנייה רק אחרי טורקיה. היא עלתה מאז 17 מדרגות עד 2018, וכיום היא ניצבת ברמה ממוצעת במדד.

תרשים 8.2: חסמים עיקריים בפני התפתחות העסק לפי תחום פעילות, 2019

מקור: סקר תקופתי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

8.2 כוונת בעל עסק לסגור את העסק

דרך נוספת להעריך את מצב העסקים היא על ידי בדיקה של תחושת בעל העסק לגבי המצב הכללי של העסק שלו והסיכוי להמשיך קיומו של העסק בעתיד. בסקר שערכה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ב-2019, טענו 27% מבעלי העסקים ששקלו לסגור את העסק. זוהי ירידה לעומת הסקר שנערך בשנת 2017, שאז טענו 32% כי שקלו בשנה האחרונה לסגור את העסק ועלייה לעומת נתוני הסקר בשנת 2016, שבו טענו 23% בעלי עסקים כי שקלו לסגור את העסק.

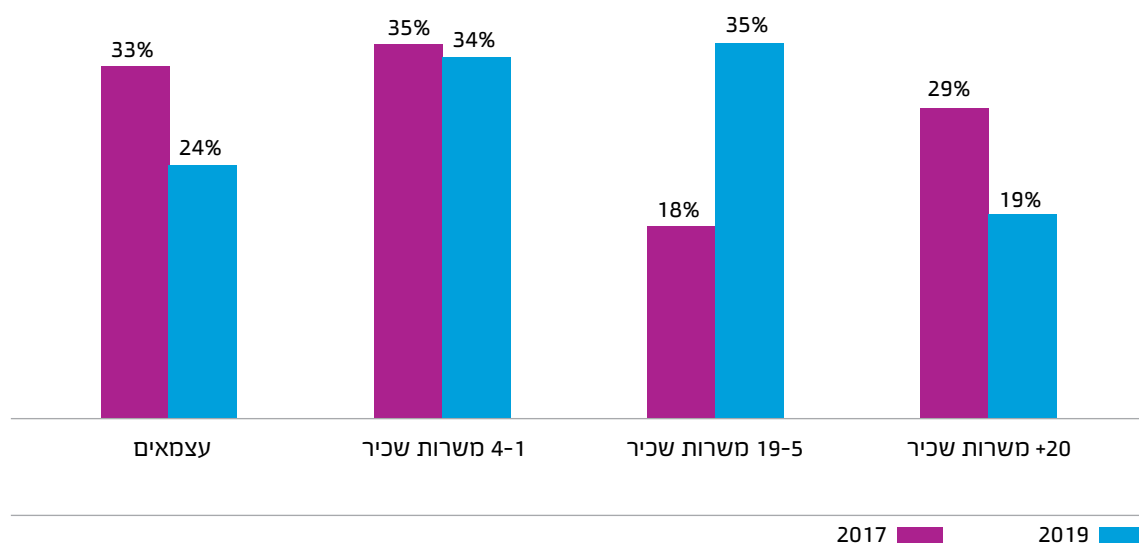
תרשים 8.3: רמת הרגולציה בישראל בהשוואה למדינות ה-OECD, 2018

מקור: OECD

בתרשים 8.4 ניתן לראות השוואה בין הממצאים מהסקר הנוכחי לממצאים מהסקר הקודם בנייתוח לפי קבוצות גודל של עסקים. ניתן לראות בתרשים שמצב העצמאים והעסקים הבינוניים השתפר לעומת הרעה שחלה במצב העסקים הקטנים.

תרשים 8.4: השוואה בין בעלי עסקים אשר שקלו לסגור את עסקיהם לצמיתות לפי קבוצת גודל ולפי שנים - 2019 לעומת 2017

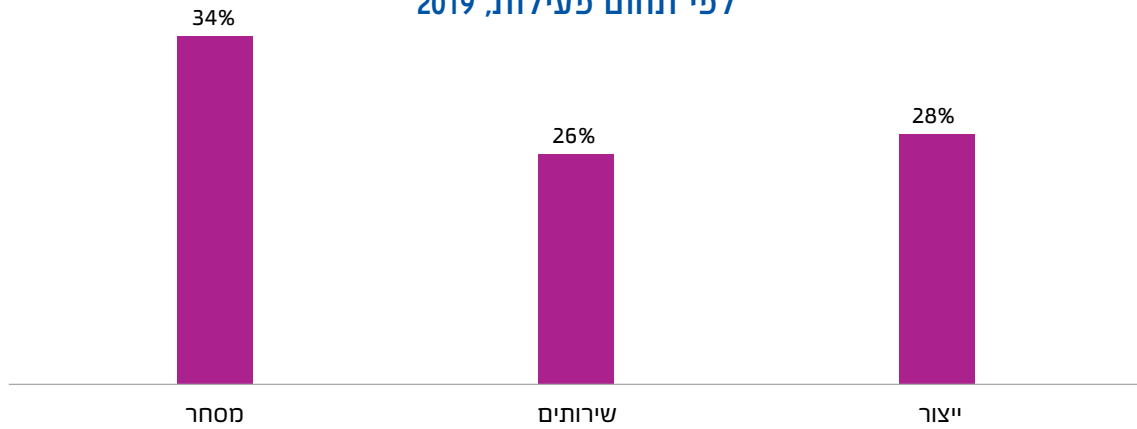
מקור: סקרים תקופתיים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019-2017

בהשוואת הממצאים לפי תחום פעילות עסקית עולה כי בעלי עסקים מתחום המסחר שקלו בשכיחות גבוהה יותר לסגור את העסק שלהם לעומת עסקים בתחומי השירותים והייצור. ייתכן שאחד מהגורמים לגידול בשיעור העסקים הקטנים והבינוניים מתחום המסחר השוקלים סגירה קשור לגידול המשמעותי במסחר המקוון בארץ ובעולם והקושי שהמסחר המקוון יוצר להם.

8.3 מסחר מקוון

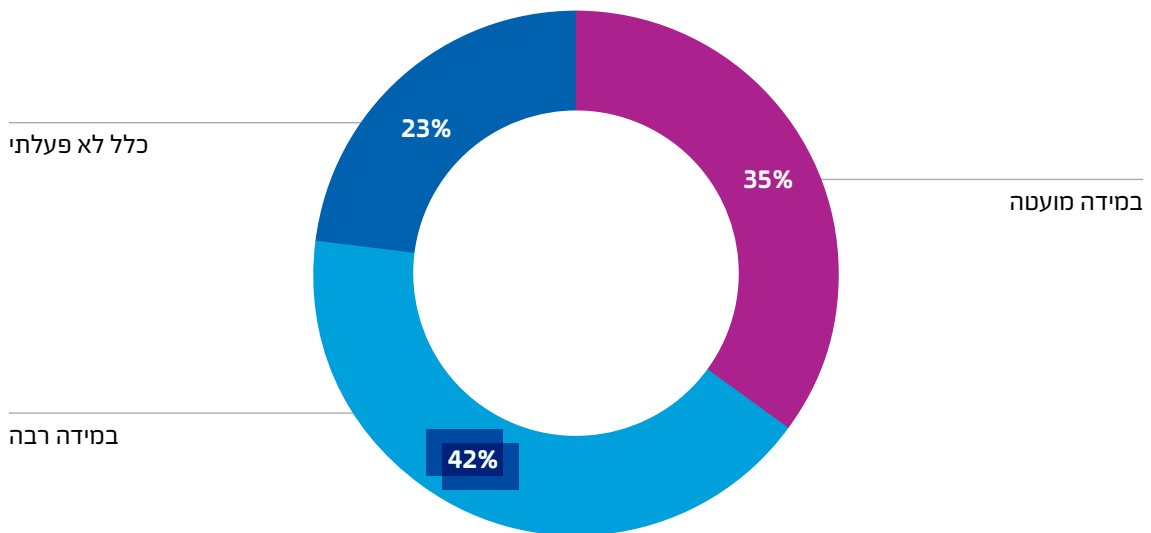
פעילות שיווקית ומסחר מקוון מאפשרים לעסקים קטנים ובינוניים להיכנס לשווקים מקומיים ובין-לאומיים ולפעול בהם, אפשרויות שהיו עד לאחרונה בעיקר נחלתם של העסקים הגדולים. בבדיקת הפעילות העסקית באינטרנט (מסחר ושיווק), 62% מבעלי העסקים טענו שיש להם נוכחות עסקית בפלטפורמה מקוונת כלשהי. רוב בעלי העסקים טענו שרמת הנוכחות שלהם באינטרנט גבוהה.

**תרשים 8.5: בעלי עסק אשר שקלו לסגור את עסקיהם לצמיתות
לפי תחום פעילות, 2019**

מקור: סקר תקופתי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

**תרשים 8.6: רמת פעילות לקידום מכירות, מיתוג או הרחבת הפעילות העסקית
בחודשיים האחרונים באמצעות האינטרנט, 2019**

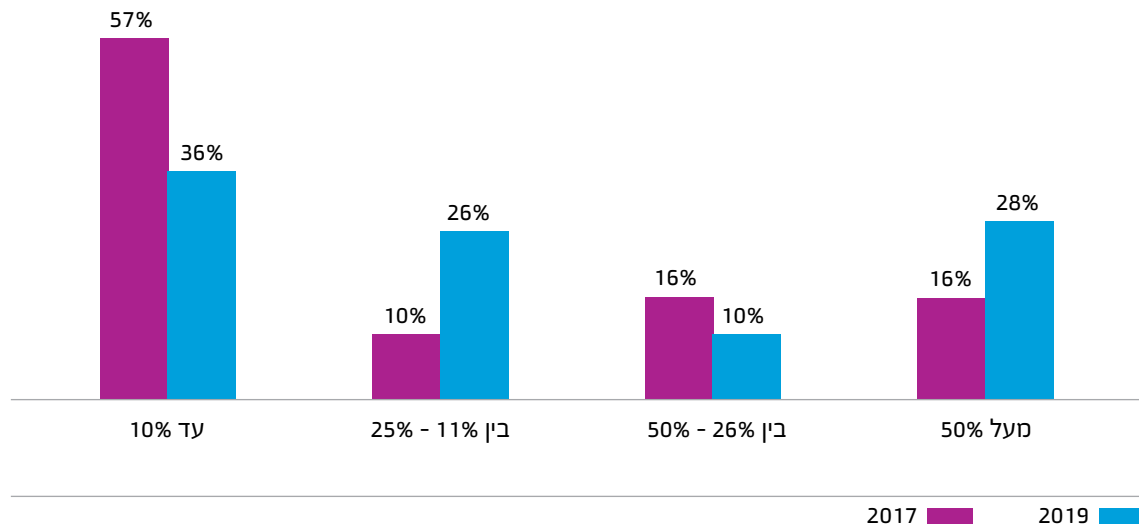
מקור: סקר תקופתי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

בדומה לסקר התקופתי שנערך בשנת 2017, מניתוח הסיבות לאי-הקמת פלטפורמה מקוונת (למעט נתני שירותים) עולה כי בעלי עסקים רבים אינם מוצאים שהפלטפורמה המקוונת תורמת לעסק משלוש סיבות עיקריות:

- היכרות אישית עם לקוחות המייתרת את הפלטפורמה המקוונת
- פחד מטכנולוגיה או חוסר עניין בה
- חוסר משאבים (זמן/אמצעים פיננסיים) להקמת הפלטפורמה המקוונת

בהשוואה לנתוני הסקר התקופתי שנעשה בשנת 2017, נראה כי שיעור המסחר המקוון מכלל המחזור של העסק עולה. כמו כן בהשוואה של הסקר שבוצע ב-2019 לעומת הסקר שבוצע ב-2017, ניכרת עלייה של 7 נקודות אחוז בשכיחות העסקים שהעידו שיותר ממחצית המסחר המבוצע בעסק הוא מסחר מקוון (23% לעומת 16%, בהתאמה). ככלל נראה שיש יותר בעלי עסקים שהעידו על נפח מחזור משמעותי³¹ של העסק ממסחר מקוון - 64% בשנת 2019 לעומת 42% בשנת 2017.

תרשים 8.7: השוואת המסחר המקוון מכלל המחזור העסקי, 2019-2017

מקור: סקרים תקופתיים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2017-2019

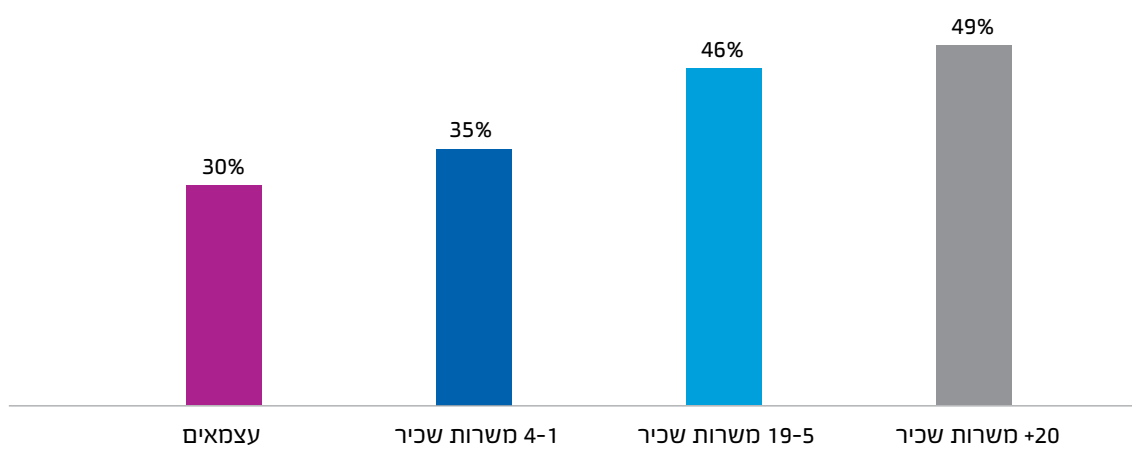
8.4 חדשנות

חלק מיכולת בעלי העסקים להתייעל, לייצר צמיחה בת-קיימא ולהתמודד עם תחרות מקומית ובין-לאומית קשורה ליכולתם להתחדש, הן ברמת הטכנולוגיות לשיפור של ניהול העסק והן ברמת החדירה לשווקים או הצגת מוצרים חדשים. הסקר התקופתי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה בחן היבטים שונים הנוגעים לנושא החדשנות.

31 מחזור משמעותי הוגדר כמחזור העולה על 10% מכלל מחזור העסק.

ראשית, בעל העסק נשאל אם העסק השיק מוצר/שירות שהתרחב לשוק חדש. 34% מבעלי העסקים ענו בחיוב לעומת סקר קודם, שנערך בשנת 2015, ובו שיעור העסקים עם כוונה להשיק מוצר/שירות חדש עמד על 28%.³² בתרשים 8.8 נראה כי בפילוח לפי קבוצות גודל, ככל שהעסק גדול יותר, כך הסיכוי שהשיק מוצר/שירות חדש או התרחב לשוק חדש, עולה.

תרשים 8.8: העסק השיק מוצר, שירות או התרחב לשוק חדש, 2019

מקור: סקר תקופתי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

היבט נוסף שנבחן בסקר התקופתי בשנת 2019, הוא שימוש בטכנולוגיות או בשירותים חדשים המסייעים לשיפור הניהול של העסק. ממצאי הסקר מעלים כי 44% מבעלי העסקים העידו שהם משתמשים בחשבונות דיגיטלית.³³ שיעור זה מטפס ל-55%, כשבוחנים את תחום המסחר. חידוש והחדרת אמצעים טכנולוגיים לניהול העסק (לדוגמה, תוכנות לניהול מלאי, לקוחות ועובדים) מהווים אף הם ביטוי לחדשנות בעסקים. 28% מבעלי העסקים העידו שהחלו להשתמש בשנה האחרונה בתוכנה חדשה, בשירות חדש או שהשיקו מוצר חדש.

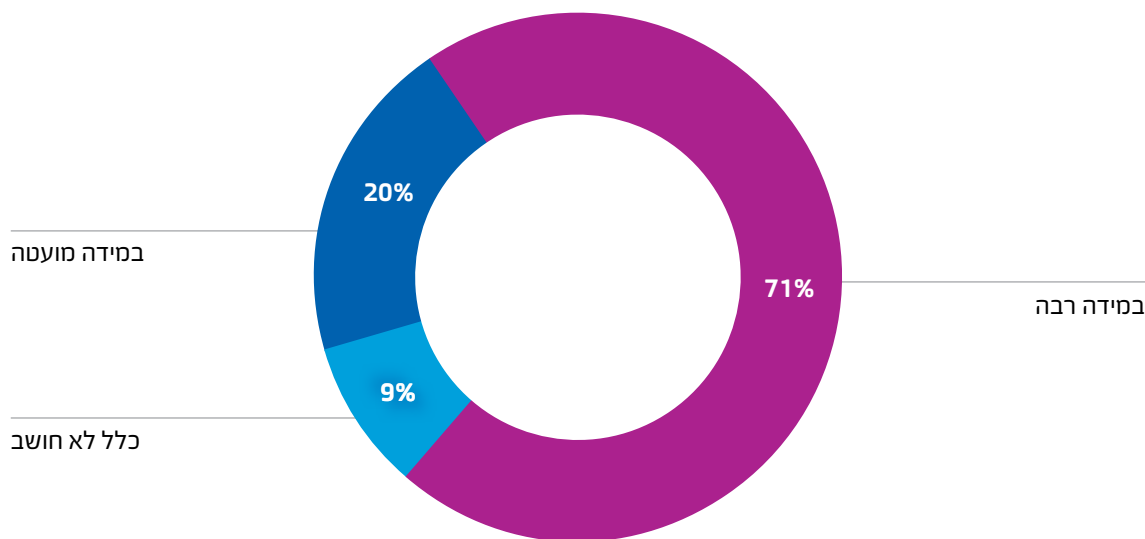
בדיקה של מידת התרומה לעסק של הנהגת חידוש מעלה כי 71% מבעלי העסקים סבורים שהפעולה תרמה במידה רבה לעסק. שיעור בעלי העסקים שהעידו על שביעות רצון במידה רבה או רבה מאוד מהשימוש בתוכנה או בטכנולוגיה החדשה עמד במסחר ובשירותים על שיעור דומה (76% ו-75%, בהתאמה). הוא היה נמוך משמעותית יותר בתחום הייצור ועמד על 64%.

32 ייתכן שמגמת העלייה בחדשנות אף רחבה יותר, שכן בסקר שנערך 2015 נשאלו בעלי העסקים על כוונה להתרחבות ולא על התרחבות בפועל, כפי שנשאלו בסקר 2019.

33 חשבונות דיגיטלית מועברת ישירות לפורטל, לדוא"ל או לטלפון לקוח.

תרשים 8.9: מידת התרומה של השירות או המוצר הטכנולוגי לעסק, 2019

מקור: דו"ח רכש ממשלתי מעסקים זעירים, קטנים ובינוניים - שנת 2017, משרד האוצר, אגף החשב הכללי ואגף הכלכלן הראשי

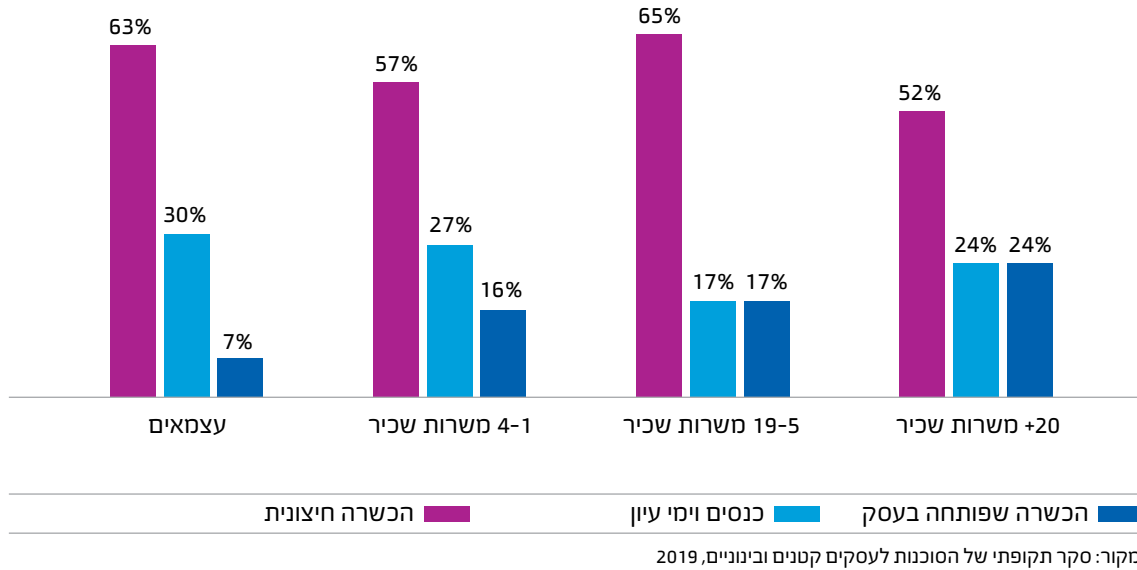
הבנת החשיבות של הכשרת העובדים והנכונות לממן הכשרות כאלו עשויות להעיד על ניהול איכותי ועל יכולת התמודדות עם החסם "זמינות כוח עבודה או ניהול מיומן", שנמצא שכיח בקרב העסקים הקטנים והבינוניים. בסקר תקופתי 2019 נשאלו בעלי העסקים אם ביצעו הכשרה מקצועית³⁴ לעובדים. בשנת 2019 26% מבעלי העסקים מימנו הכשרה לפחות לעובד אחד. עיקר ההכשרות שמימנו העסקים היו חיצוניות והתקיימו מחוץ לעסק (60%). בשכיחות נמוכה יותר דיווחו בעלי עסקים על מימון כנסים וימי עיון (27%), ושאר ההכשרות שעליהן דווח היו הכשרות פנימיות. אין הלימה בין גודל העסק לסוג ההכשרה, כפי שניתן לראות בתרשים 8.10.

8.5 רכש ציבורי

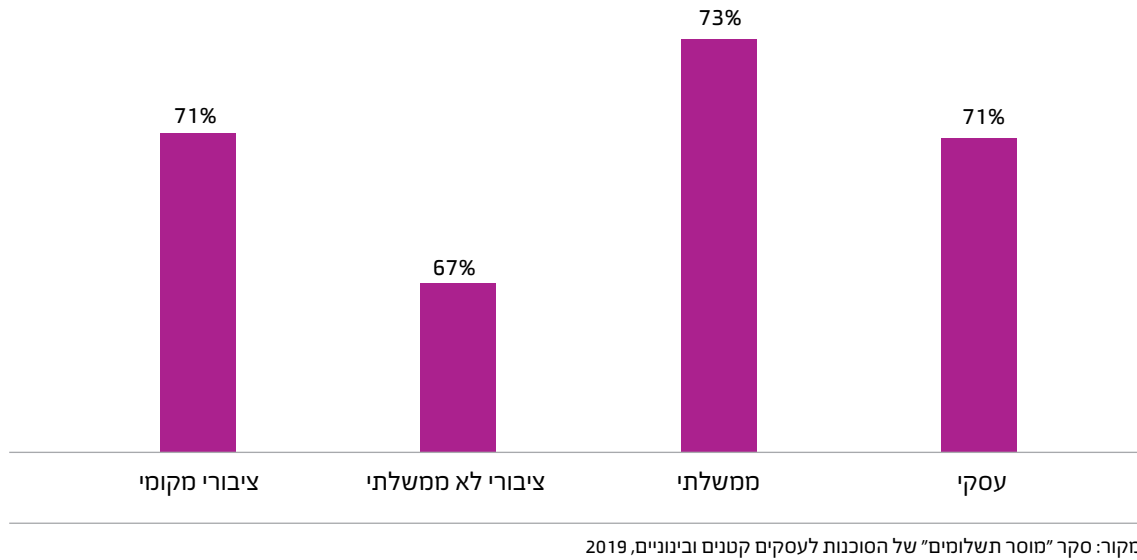
עסקים קטנים מתקשים לעיתים לגשת למכרזים ציבוריים ועסקים, ובשל כך הם לא מצליחים לחדור לשוק המהווה נתח משמעותי מהפעילות במשק.³⁵ על מנת להעריך את שיעורי הניסיונות והזכיות של עסקים קטנים ובינוניים בהתמודדות במכרזים בחנה הסוכנות את הסוגיה במסגרת סקר "מוסר תשלומים" שנערך בשנת 2019. מהסקר עולה כי 56% מבעלי העסקים דיווחו שהם מתמודדים או התמודדו בעבר במכרזים של גופים ציבוריים. עם זאת, בהסתכלות על שיעורי הזכייה נראה כי ההסתברות הגבוהה ביותר לזכות, לפחות במכרז אחד, הינה בשוק של הרכש הממשלתי.

34 הכשרה מקצועית הוגדרה כהכשרה שאינה חפיפה עם עובד חדש ואורכה לפחות כשמונה שעות במצטבר.
35 התייחסות לרכש מהמגזר הציבורי המקומי מופיעה גם במדד עשיית עסקים ברשויות המקומיות 2019 בחלק ג של הדו"ח.

תרשים 8.10: סוגי ההכשרות המקצועיות לעובדים לפי גודל עסק, 2019

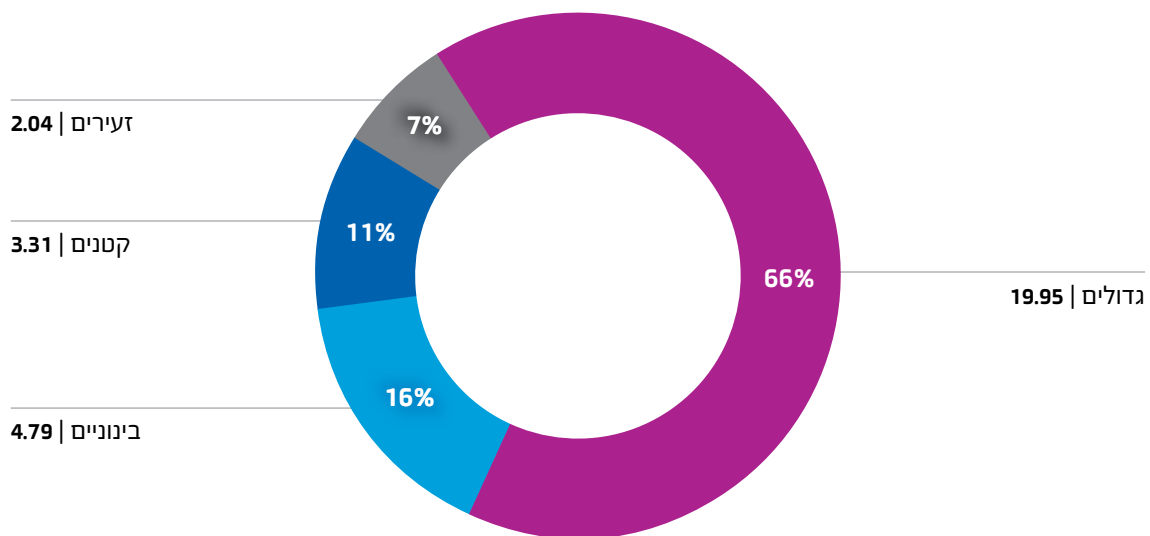
תרשים 8.11: זכייה במכרזים לפי סוג מכרז, 2019

8.5.1 רכש ממשלתי

בתרשים 8.12 ניתן לראות פילוח של הרכש הממשלתי בשנת 2017 לפי גודל העסקים שסיפקו את הרכש. כ-20 מיליארד ש"ח מרכישות הממשלה, המהוות כשני שלישים מההיקף הכספי של ההתקשרויות הממשלתיות עם עסקים, מבוצעות עם עסקים גדולים, ורק שלישי מבוצעות עם עסקים קטנים ובינוניים (כ-10 מיליארד ש"ח).

תרשים 8.12: היקף התקשרויות ממשלתיות לכי גודל עסק (במיליארדי ש"ח ובאחוזים), 2017

מקור: דו"ח רכש ממשלתי מעסקים זעירים, קטנים ובינוניים - שנת 2017, משרד האוצר, אגף החשב הכללי ואגף הכלכלן הראשי

9 מימון לעסקים

9.1 הקדמה

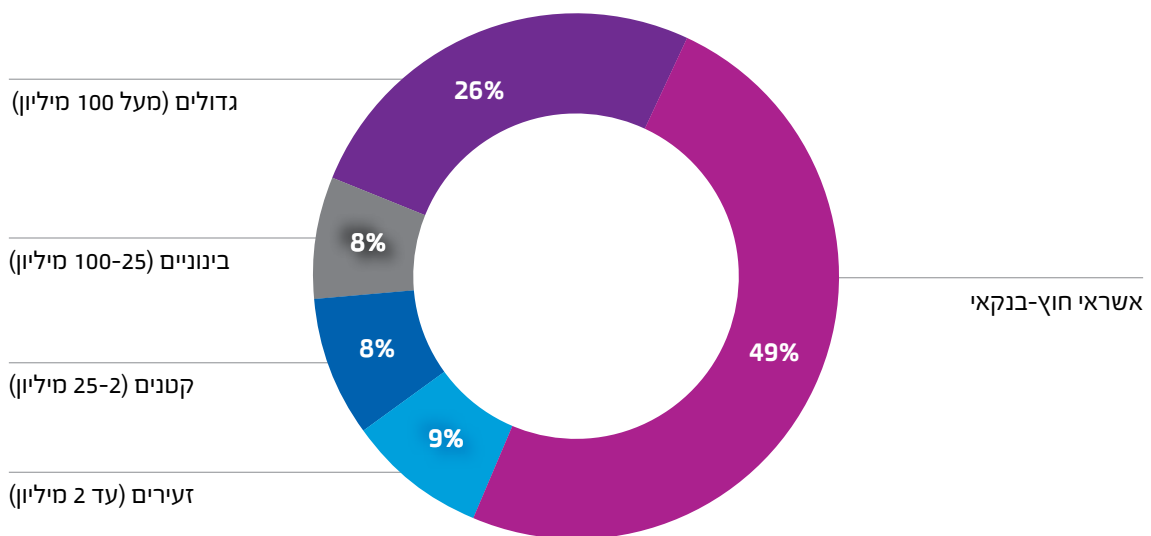
הנתונים המוצגים בפרק זה נלקחו ממקורות שונים: הן מסקרי עסקים שביצעה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, הן מניתוח דו"חות של המערכת הבנקאית והן מנתונים של הקרן להלוואות בערבות מדינה.

מרבית העסקים בעולם זקוקים למימון להקמה, לצמיחה, להשקעה ולהון חוזר. מימון זה מבוסס בעיקר על אשראי. סך האשראי שלקחו עסקים בישראל בשנת 2019 היה כטריליון ש"ח. כמחצית ממנו מגיעה מהמערכת הבנקאית וכמחצית ממקורות חוץ-בנקאיים (בעיקר אג"ח).³⁶ עסקים קטנים ובינוניים מקבלים את האשראי שלהם, כמעט

36 מקור אשראי נוסף לעסקים הוא מערכת כרטיסי האשראי, אולם נראה שבישראל מערכת זו, שרובה היה עד לאחרונה בבעלות הבנקים, עדיין לא מהווה תחרות אמיתית למערכת הבנקאית.

באופן בלעדי, מהבנקים המסחריים, ולכן הם חשופים למקורות אשראי מעטים יותר מעסקים גדולים.³⁷ לאור זאת, סך האשראי לעסקים קטנים ובינוניים נמוך יותר מסך האשראי לעסקים גדולים, ומחירי האשראי גבוהים יותר.³⁸ אף שבשנים האחרונות היקף האשראי הבנקאי לעסקים קטנים ובינוניים גדל מדי שנה באופן קבוע, עדיין בשנים 2017 ו-2018 חלה ירידה בשיעור האשראי הבנקאי שניתן לעסקים הקטנים והבינוניים לעומת האשראי הבנקאי שניתן לעסקים הגדולים.

תרשים 9.1: חלוקת האשראי למגזר העסקי, באלפי ש"ח

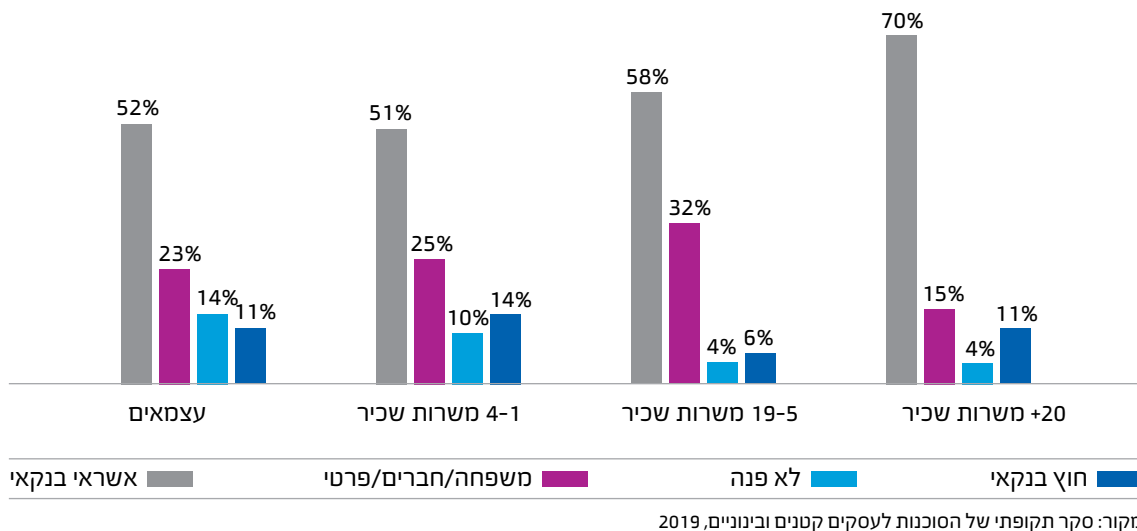
מקור: עיבודי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני בנק ישראל, נתוני ספטמבר 2019, בחלוקה לקבוצות גודל לפי הגדרות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים.³⁹

9.2. מקורות האשראי של עסקים קטנים ובינוניים

לעסקים יש מקורות מימון נוספים פרט לאשראי הבנקאי, כפי שניתן לראות בתרשים 9.2. מהתרשים עולה שהעסקים הזעירים נוטים להתבסס על מגוון רחב של מקורות למימון הפעילות שלהם, בשעה שהעסקים הקטנים, ובמיוחד הבינוניים, מתבססים בעיקר על מקורות מימון בנקאי. נראה גם שעצמאים שאינם מעסיקים שכירים נוטים בקלות רבה יותר לוותר על מימון לעסקים שלהם, תופעה שמאפיינת (בצורה חלשה יותר) גם את העסקים הזעירים.

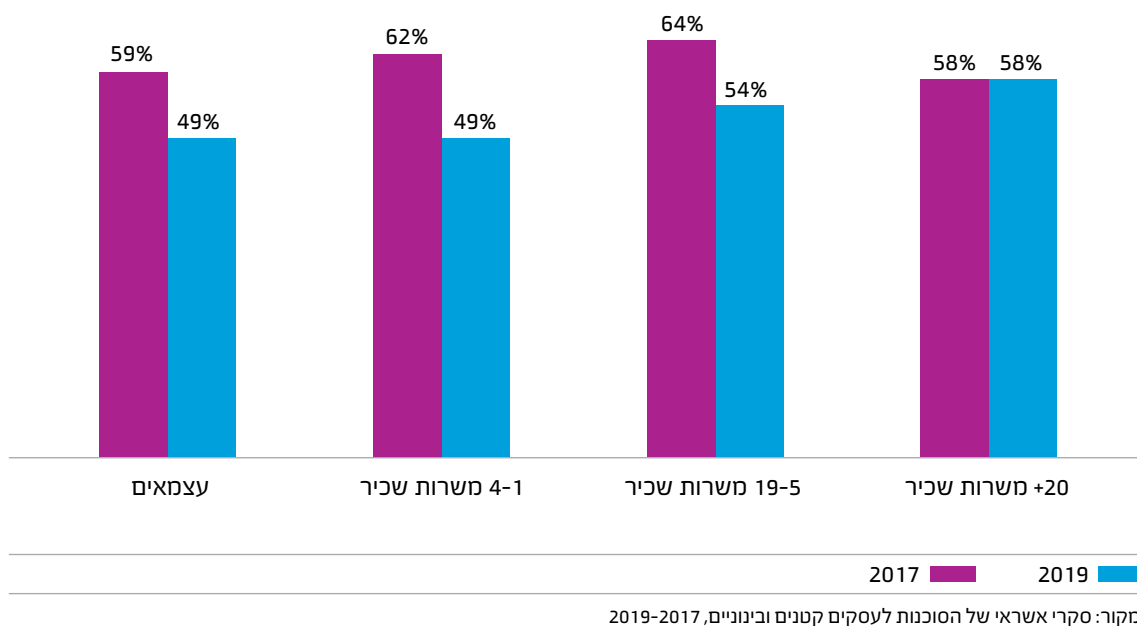
37 זאת בניגוד לעסקים גדולים שמגייסים כמחצית מהאשראי שלהם בשוק ההון באמצעות איגרות חוב.
 38 סקירה של החסמים בשוק האשראי הבנקאי לעסקים קטנים ניתן למצוא בדו"ח ועדת שטרומ 2015, הוועדה להגברת התחרות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים.
 39 כאמור, מנתוני הפיקוח על הבנקים לגבי אשראי בנקאי בחלוקה לגודל עסקים עולה שהאשראי הבנקאי לעסקים עומד על 508 מיליארד ש"ח, אך נתונים אלו כוללים גם את האשראי לרשויות המקומיות, למלכ"רים ציבוריים ופרטיים, לחברות כרטיסי אשראי ולקבוצות רכישה. נתוני אשראי חוץ-בנקאי נלקחו מתוך לוחות וסדרות באתר בנק ישראל: <https://www.boi.org.il/he/DataAndStatistics/Lists/BoiTablesAndGraphs/itrashrh.xlsx>

תרשים 9.2: מקורות המימון של עסקים לפי גודל עסק

מתרשים 9.3 ניתן לראות כי בהשוואה לשנת 2017 העסקים הזעירים והקטנים מסתמכים פחות על הבנקים בכל הנוגע לקבלת אשראי. בקרב העסקים הבינוניים שיעור הפונים למימון בנקאי נותר דומה.

תרשים 9.3: השוואת שכיחות המימון הבנקאי בין השנים 2017-2019

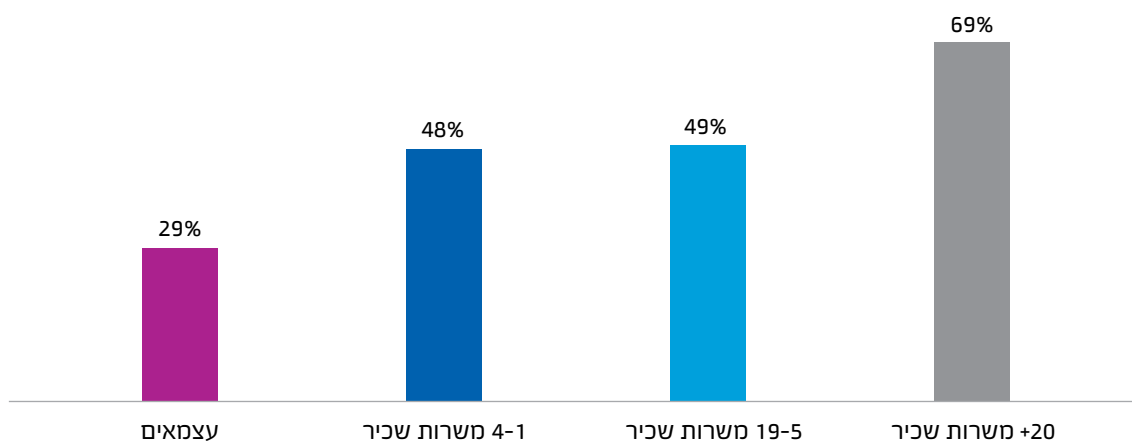

9.3. ביקוש ונגישות של עסקים לאשראי

9.3.1. הביקוש של עסקים לאשראי

מנתוני סקר אשראי שערכה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בשנת 2019 בקרב 500 עסקים עולה כי 58% מהעסקים נזקקו ב-2019 למימון עבור העסק. המימון נדרש להשקעה או הרחבה של הפעילות העסקית, למימון מחסור בהון חוזר או להקלה על קשיים בתזרים המזומנים. ככל שהעסק גדול יותר, כך גדלה ההסתברות שיהיה לו צורך במימון.

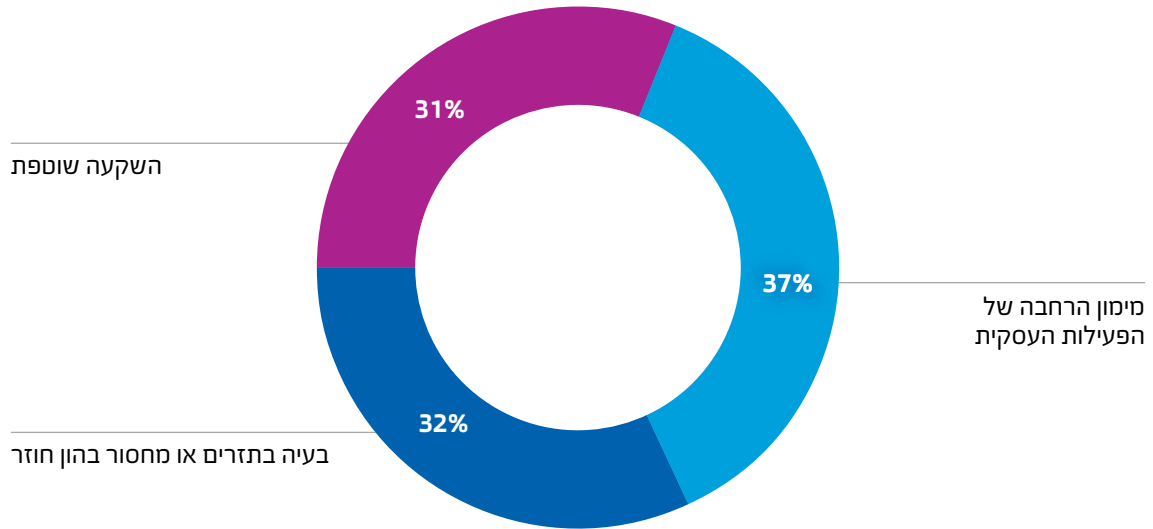
תרשים 9.4: שיעור העסקים שצריכים מימון לפי קבוצות גודל

מקור: סקר אשראי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

הצורך של העסקים במימון מתפלג באופן דומה בין מטרות עסקיות שונות:

תרשים 9.5: הסיבות לצורך במימון

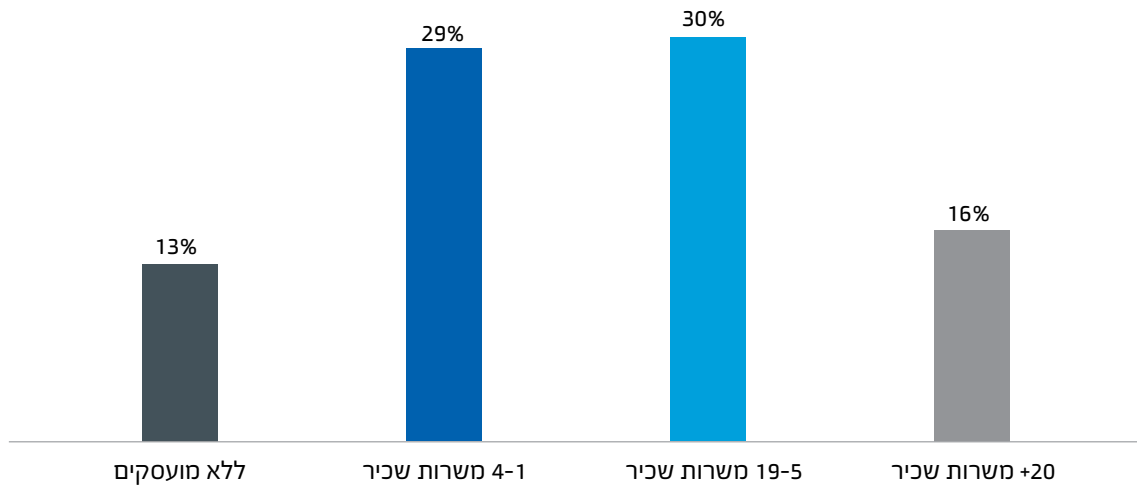
מקור: סקר אשראי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

בסקר אשראי של הסוכנות נשאלו בעלי עסקים על השינוי בצורך שלהם באשראי לעומת שנה קודמת. בכל קבוצות הגודל דיווחו יותר בעלי עסקים על צורך להגדיל אשראי לעומת בעלי עסקים שדיווחו על צורך באשראי נמוך יותר. בחישוב נטו של הצורך באשראי (סך העסקים שנזקקו ליותר אשראי בהפחתת העסקים שהעידו על צורך באשראי נמוך יותר בהשוואה לשנה הקודמת), נראה כי יש יותר בעלי עסקים שנזקקו להגדיל את האשראי, בעיקר בקרב העסקים הזעירים והקטנים.

9.3.2 עסקים קטנים ובינוניים שמתקשים לקבל מימון

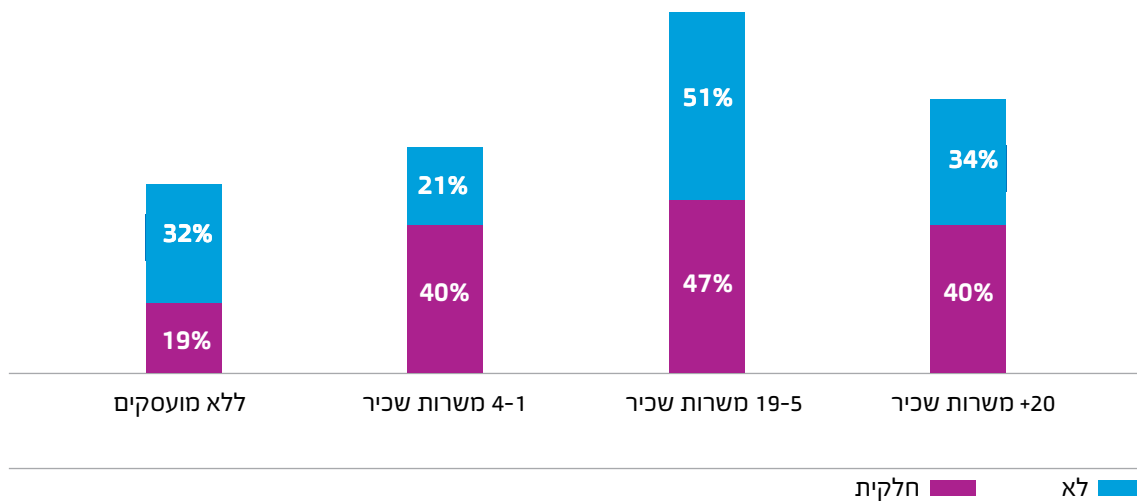
בבדיקת פניות של עסקים לקבלת אשראי נמצא כי ב-55% מסך הפניות לקבלת אשראי בעלי עסקים לא קיבלו את האשראי במלואו (או לא קיבלו כלל). קבוצת בעלי העסקים הקטנים העידה בשכיחות הגבוהה ביותר על בעיה בקבלת אשראי.

תרשים 9.6: השינוי בכמות העסקים שיש להם צורך להגדיל אשראי (נטו) לפי קבוצות גודל

מקור: סקר אשראי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

תרשים 9.7: שיעור פניות של עסקים לקבל מימון שבהן לא התקבלה הבקשה במלואה לפי קבוצות גודל

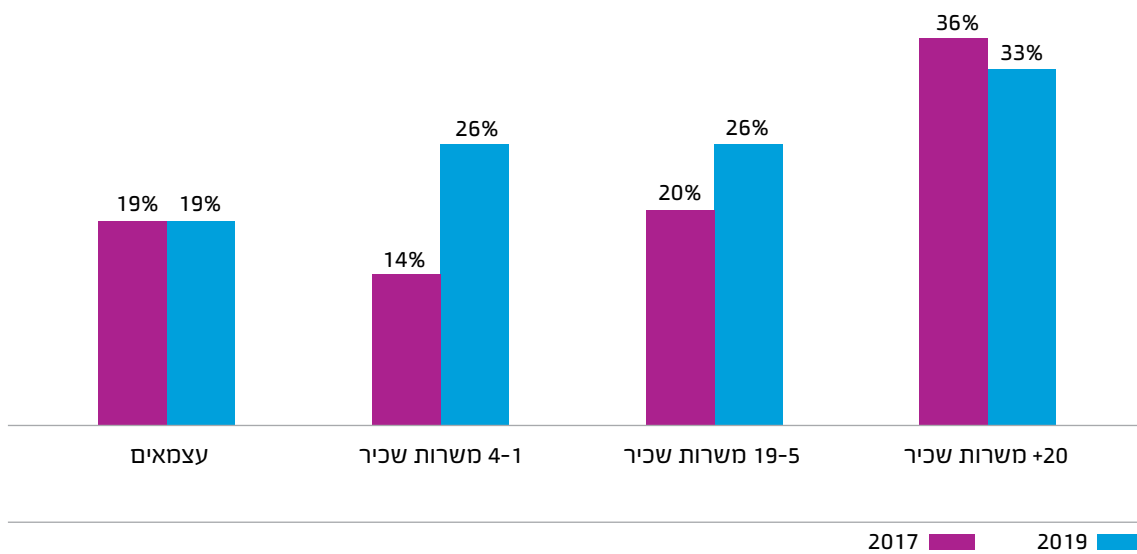
מקור: סקר אשראי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

9.3.3 שינוי בקושי לגייס אשראי

שיעור גבוה יותר של בעלי עסקים זעירים ובעלי עסקים קטנים העידו ב-2019 על שינוי לרעה ביכולת שלהם לגייס אשראי, לעומת סקר האשראי שנערך בשנת 2017. עסקים בינוניים, לעומת זאת, העידו פחות על שינוי לרעה מאשר בסקר הקודם, ובקרב העצמאים לא נמצא שינוי בתחום זה.

תרשים 9.8: שינוי לרעה ביכולת לגייס אשראי לפי גודל עסק, 2017-2019

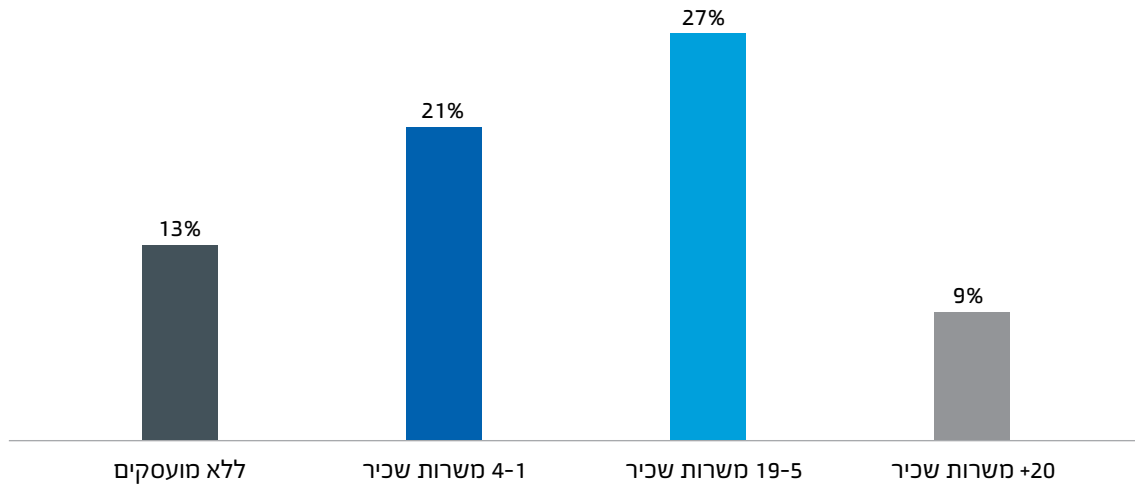
מקור: סקרי אשראי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2017-2019

9.4 סוג אשראי, כמות ותנאי האשראי בפועל של עסקים קטנים ובינוניים

כאשר בעלי עסקים נשאלו בסקר על כמות האשראי שקיבלו בפועל, חלקם ענו שהעסק הגדיל את כמות האשראי שלו וחלק אחר ענו שצמצמו את כמות האשראי.⁴⁰ בחישוב נטו של כמות העסקים שהגדילו או צמצמו את האשראי (סך העסקים שהגדילו אשראי בהפחתת העסקים שצמצמו אשראי), נמצא שבכל קבוצות הגודל יש יותר בעלי עסקים שהגדילו את כמות האשראי, והדבר בולט בעיקר בקרב העסקים הזעירים והקטנים. ממצאים אלו הולמים את הדיווח של בעלי העסקים על הצורך להגדיל את האשראי, כפי שבא לידי ביטוי בתרשים 9.6.

40 הגדילו או הקטינו לעומת שנה שעברה.

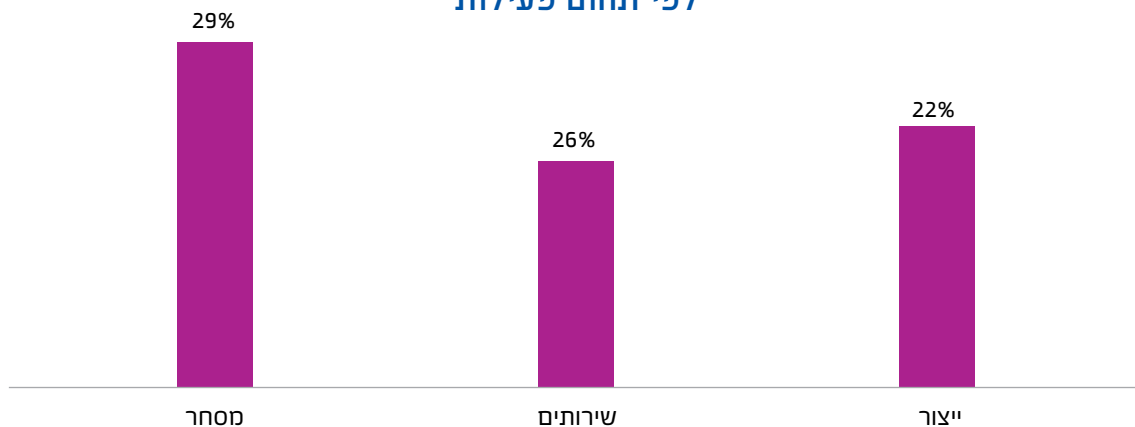
תרשים 9.9: השינוי (נטו) בכמות העסקים שהגדילו את היקף האשראי לפי קבוצות גודל

מקור: סקר אשראי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

בחלוקה לפי ענפים ניתן לראות ששיעור גבוה יותר של בעלי עסקים בענף המסחר הגדילו בשנת 2019 את האשראי שלהם לעומת ענפי השירותים והייצור.

תרשים 9.10: השינוי (נטו) בכמות העסקים שהגדילו את היקף האשראי לפי תחום פעילות

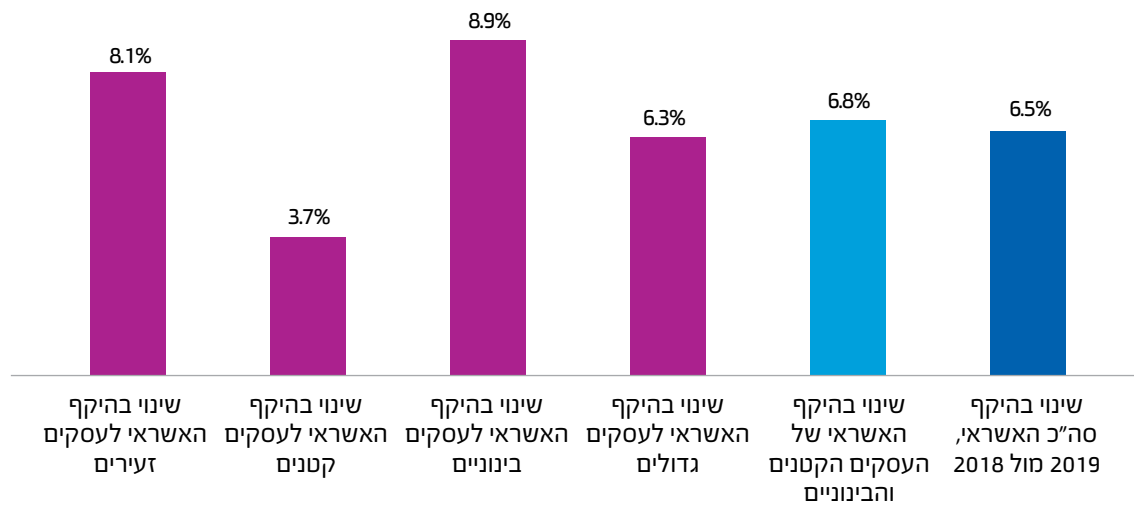

מקור: סקר אשראי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

9.4.1 היקף האשראי הבנקאי לעסקים

מנתוני הפיקוח על הבנקים בبنק ישראל עולה כי נמשכת מגמת הגידול בהיקף האשראי הבנקאי לעסקים קטנים ובינוניים. סך האשראי הבנקאי למגזר העסקי עלה ב-6.5% בשנה האחרונה, מ-447 מיליארד ש"ח⁴¹ ל-508 מיליארד ש"ח⁴². היקף האשראי לעסקים בינוניים (מחזור של 25 עד 100 מיליון ש"ח) עלה בשיעור הגבוה ביותר (8.9%). לעומת זאת, היקף האשראי לעסקים הקטנים (מחזור של מיליון 2 ש"ח עד 25 מיליון ש"ח) עלה בשיעור נמוך יותר של 3.7%.

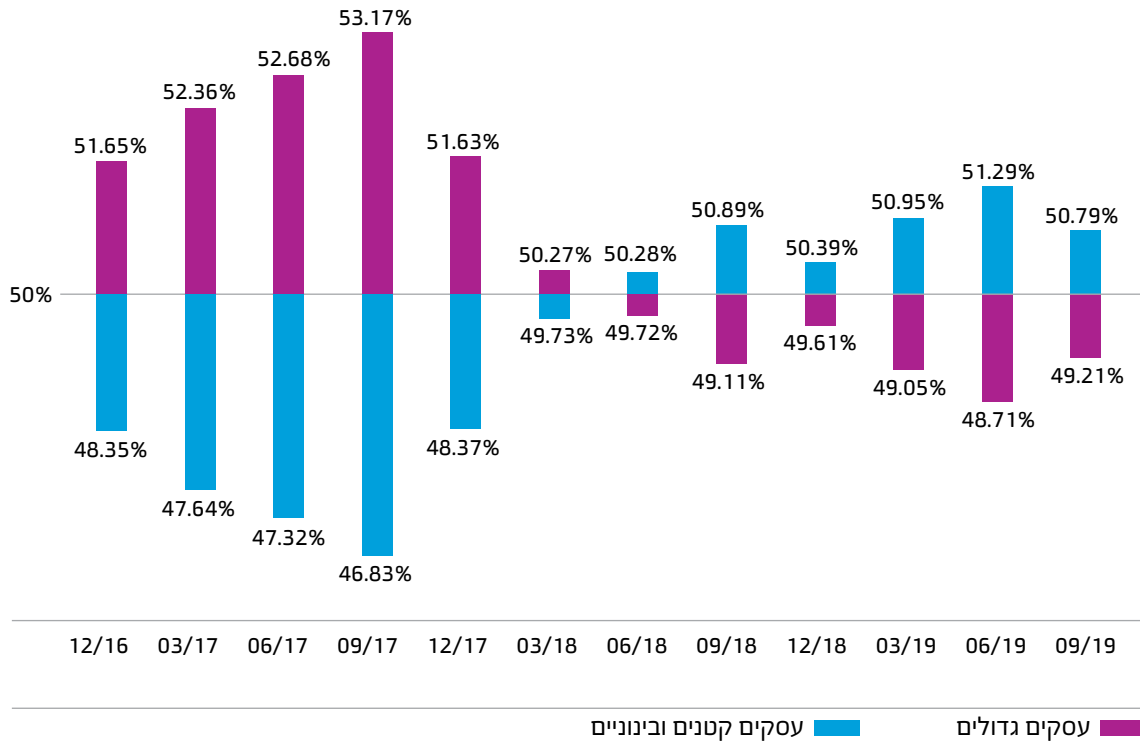
תרשים 9.11: שינוי בהיקף האשראי הבנקאי 2019 לעומת 2018

מקור: עיבודי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הפיקוח על הבנקים בנק ישראל

בהשוואה של שיעור האשראי הבנקאי לעסקים קטנים ובינוניים לעומת האשראי לעסקים גדולים (תרשים 9.12) ניתן לראות שמסוף 2018 שיעור השינוי באשראי לעסקים קטנים ובינוניים דומה לשיעור הגידול באשראי הבנקאי לעסקים גדולים. מדובר בשינוי מגמה; עד ספטמבר 2017 הייתה תקופה של גידול בשיעור האשראי לעסקים קטנים ובינוניים לעומת העסקים הגדולים, ואילו מספטמבר 2017 ועד ספטמבר 2018 שיעור הגידול באשראי הבנקאי לעסקים גדולים היה גדול מזה של העסקים הקטנים (אף כי בשני המגזרים האשראי גדל).

תרשים 9.12: השוואת שיעור האשראי הבנקאי בין עסקים קטנים ובינוניים לבין עסקים גדולים

נראה שמספטמבר 2017 יש ירידה בשיעור האשראי הבנקאי לעסקים קטנים ובינוניים ביחס לאשראי לעסקים גדולים,⁴³ אולם לא ברור אם מגמה זו נובעת מעליה בעלויות האשראי לעסקים קטנים ובינוניים (כפי שיוצגו בפרק הבא), מירידה בביקוש לאשראי או מעלייה במקורות המימון החלופיים של העסקים הקטנים והבינוניים (כפי שעולה מתרשים 9.3).

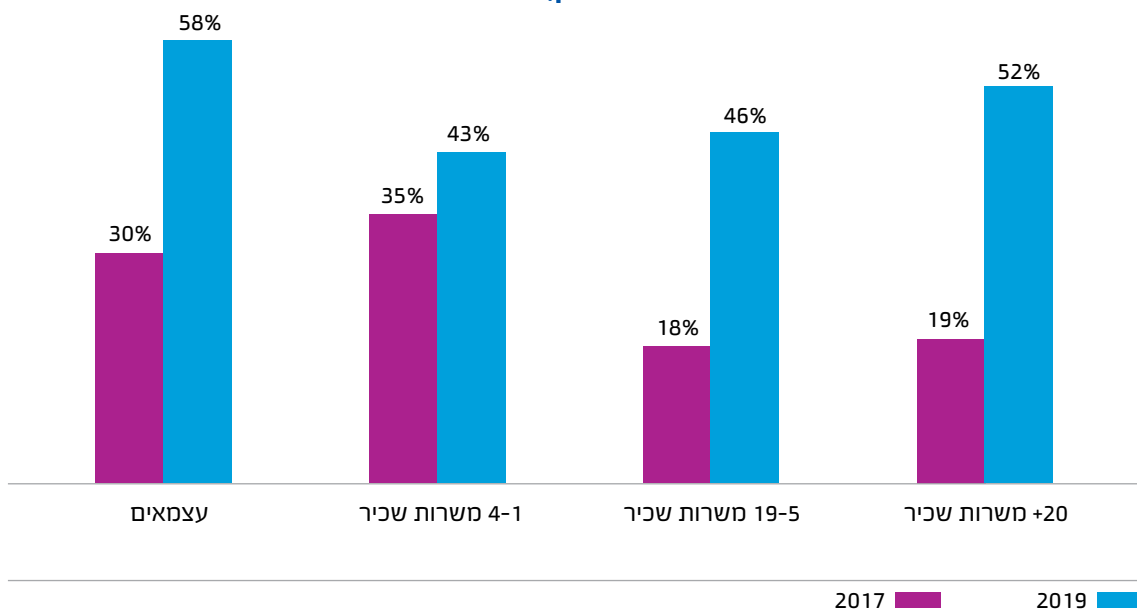
9.5 עלות האשראי לעסקים

מנתונים של סקר האשראי שביצעה הסוכנות ב-2019 לעומת סקר האשראי ב-2017 עולה שיותר בעלי עסקים העידו על התייקרות האשראי בכל קבוצות הגודל, בפערים של עד 33% בקרב העסקים הבינוניים.

נראה שמרכיב מרכזי בהתייקרות של האשראי לעסקים הקטנים והבינוניים נובע מהתייקרות האשראי לעסקים אלו במערכת הבנקאית.

43 ירידה בשיעור האשראי לעומת העסקים הגדולים, לא בכמות האשראי בפועל שדווקא עלתה.

תרשים 9.13: שיעור בעלי העסקים שהעידו על התייקרות בעלויות האשראי לפי גודל עסק, 2017-2019

מקור: סקרי אשראי של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019-2017

9.5.1 עלות האשראי הבנקאי לעסקים

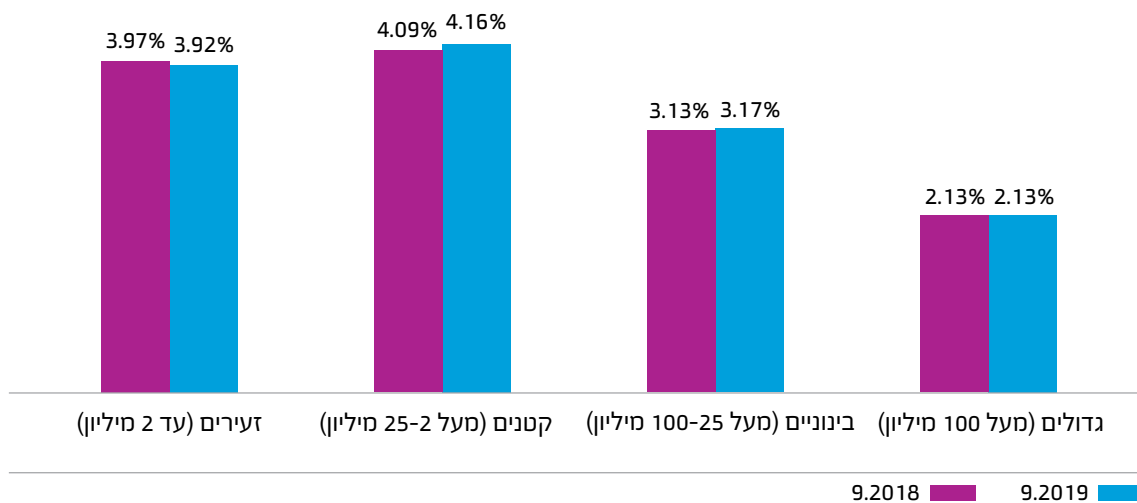
לתנאי האשראי שהבנקים מעניקים לבעלי עסקים יש השפעה גדולה על ביצועיהם העסקיים. בנוסף להיצע האשראי הנמוך, העסקים הקטנים והבינוניים משלמים מחיר גבוה ביחס לכל יתר המגזרים הן במחירי האשראי והן בעמלות תפעוליות.

מניתוח של נתוני הבנקים בשנים 2018-2019 ניתן לראות כי שיעור ההכנסות של הבנקים מריבית על האשראי⁴⁴ שניתן לעסקים זעירים וקטנים הינו הגבוה ביותר לעומת שאר המגזרים. בשנת 2019 שיעור ההכנסות מריבית במגזר העסקים זעירים היה גבוה פי 1.84 לעומת העסקים הגדולים, ובמגזר העסקים הקטנים עמד שיעור זה על פי 1.96.⁴⁵

44 היות שהבנקים לא מפרסמים מידע על אודות שיעורי הריביות שגבו מעסקים, מדד זה מייצג את גובה הריבית הממוצעת שבעלי עסקים משלמים על האשראי שניתן להם. המדד מחושב ביחס בין סך ההכנסות מריבית לסך האשראי ברוטו.

45 מדובר על גידול לעומת 2017, אז הפערים עמדו על 1.3 ו-1.5, בהתאמה.

תרשים 9.14: עלות האשראי בחלוקה לגודל עסקים, 2018-2019

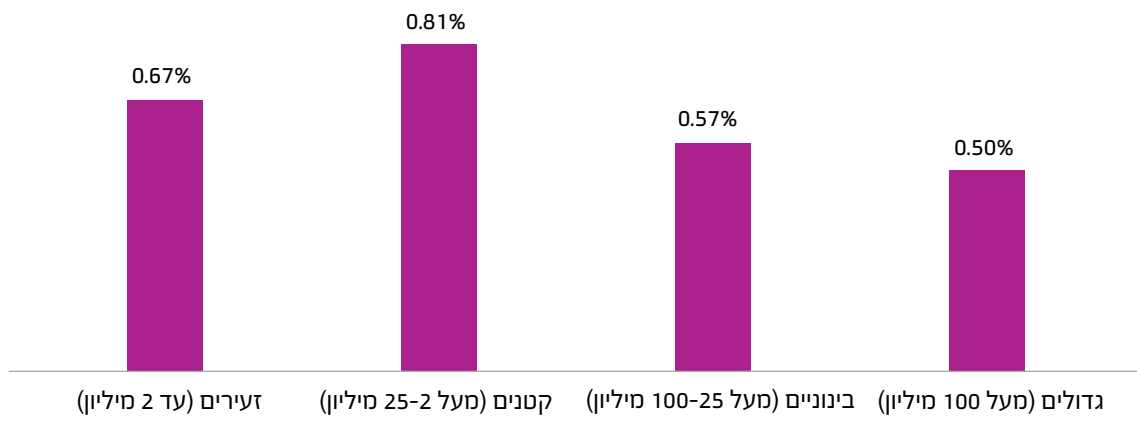

מקור: עיבודי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל

9.5.2. עמלות הבנקים לעסקים קטנים ובינוניים

מרכיב הוצאות נוסף בניהול אשראי הן העמלות שהבנקים גובים מהעסקים ואשר אף הן גבוהות יותר לעסקים קטנים ביחס להיקפי הפעילות שלהם (אשראי ופיקדונות). שיעור העמלות לעסקים קטנים גבוה ב-62% משיעור העמלות לעסקים הגדולים.

תרשים 9.15: שיעור הכנסות שאינן מריבית (עמלות ואחרות) מסך האשראי והפיקדונות במערכת הבנקאית

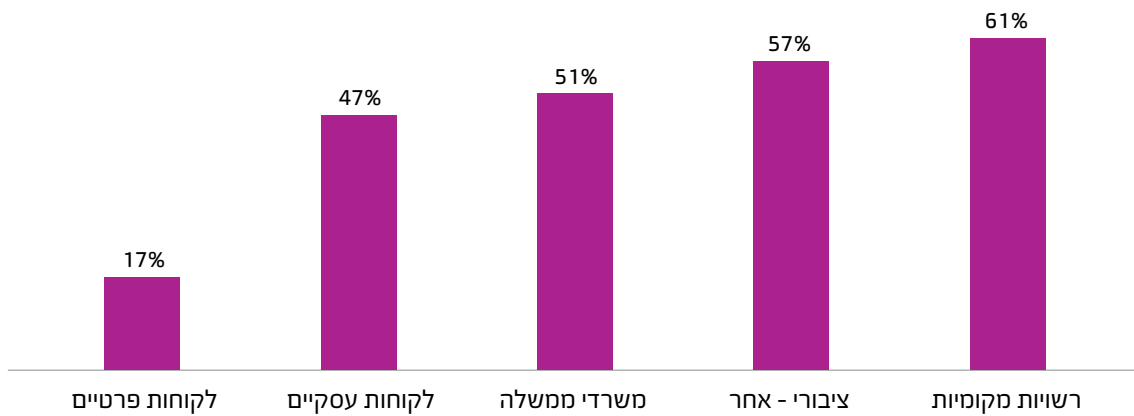

מקור: עיבודי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל - נתוני ספטמבר 2019

9.5.3. פיגור בתשלומים של לקוחות

חלק מהאשראי שעסקים קטנים ובינוניים, שהינם ספקים של עסקים או גופים ציבוריים, נזקקים לו הוא אשראי למימון פער הזמן עד לקבלת הכסף מהלקוח שלהם. עסקים רווחיים יכולים לעיתים להיקלע לקשיים בשל עיכוב בתשלומים נכנסים. חוק מוסר תשלומים לספקים, שנכנס לתוקפו באמצע שנת 2017, אמור להביא לשיפור במוסר התשלומים במשק, ואנו צופים שבשנה הבאה שיפור זה יבוא לידי ביטוי נוסף. בסקר עסקים על מוסר התשלומים, שערכה הסוכנות ב-2019, היא בדקה את הדיווח של העסקים הקטנים והבינוניים על מוסר התשלומים של הלקוחות שלהם: שיעור התשלומים במועד המוגדר בחוק ושיעור הפיגור בתשלומים ממועד זה. בבדיקה שנעשתה לפי סוג לקוח הלקוחות המפגרים בתשלומים בשיעור הגבוה ביותר הם הלקוחות מהמגזר הציבורי המקומי, כפי שניתן לראות בתרשים 9.16.

תרשים 9.16: שיעור הלקוחות שמפגרים בתשלום לפי סוג לקוח

מקור: סקר "מוסר תשלומים" של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2019

כאשר בוחנים את התוצאות ביחס לסקר דומה שערכה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בשנת 2017 ניתן לראות שיפור משמעותי וירידה בימי הפיגור במגזר הציבורי. במגזר העסקי, לעומת זאת, יש פחות בעלי עסקים שמתלוננים על פיגור בתשלומים, אבל בעלי עסקים שמתלוננים קובלים על פיגור גדול יותר בהשוואה למי שהתלוננו ב-2017, ובממוצע לא נראה שחל במגזר זה שינוי משמעותי. להלן השוואה של ממוצע ימי פיגור 2019 בהשוואה לשנת 2017.

טבלה 9.1: ממוצע ימי פיגור בתשלום לפי סוג לקוח בהשוואה בין 2017 ל-2019

2019			2017			
שיעור העסקים שמדווחים על פיגור	ממוצע ימי פיגור בקרב העסקים שמדווחים על פיגור	ממוצע ימי פיגור	שיעור העסקים שמדווחים על פיגור	ממוצע ימי פיגור בקרב העסקים שמדווחים על פיגור	ממוצע ימי פיגור	
47%	61	28	56%	53	27	עסקי
57%	52	27	53%	74	37	ציבורי

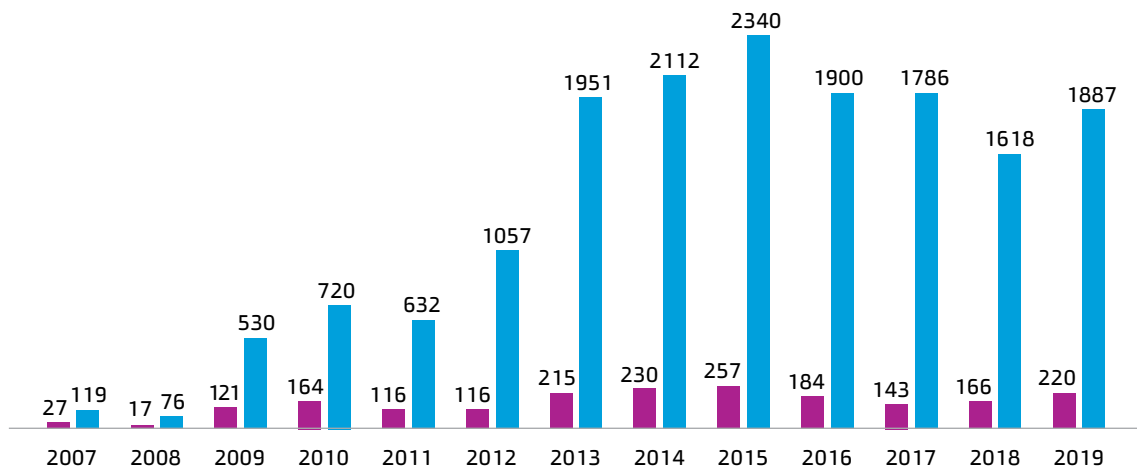
מקור: סקרי אשראי ומוסר תשלומים של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, 2017-2019

9.6. אשראי לעסקים קטנים ובינוניים בערבות מדינה

הקרן להלוואות בערבות מדינה הינה קרן ממשלתית שבאמצעותה המדינה משתתפת בחלק משמעותי מהסיכון באשראי הניתן לעסקים קטנים ובינוניים (ובעלות של בדיקת הסיכון). האשראי בקרן ניתן על ידי ארבע שותפויות של בנקים וגופים ומוסדיים. הקרן מיועדת לעסקים בעלי יכולת החזר ופוטנציאל רווחיות, שמתקשים להעמיד לבנקים ערבויות קלות למימוש, לפי דרישת הבנקים, ובמיוחד עסקים חדשים שאין להם היסטוריה של פעילות עסקית. יתרון נוסף של ההלוואות הניתנות באמצעות מנגנון זה הוא טווח הזמן. מדובר בהלוואות לטווח בינוני או ארוך של כחמש שנים ויותר. הלוואות אלו יכולות לתמוך בהשקעות לצמיחה וכן להקטין את התלות של העסקים בקבלת מסגרת אשראי בבנקים. הקרן מעמידה ערבות ממשלתית לבנק כדי לאפשר לו מתן אשראי לעסק. מכיוון שסך ההלוואות לעסקים (הפורטפוליו) מסוכן פחות מכל הלוואה בודדת, הקרן ממנפת תקציב שהועמד לה על ידי המדינה לצורך הערבויות ומביאה לכך שהבנקים נותנים לעסקים הלוואות בסכום הגבוה פי עשרה מהסכום שהמדינה הקצתה לקרן. בשנת 2018 אושרו ל-4,157 עסקים הלוואות בסכום כולל של כ-1.8 מיליארד ש"ח. בשנת 2019 אושרו ל-4,179 עסקים הלוואות בסכום כולל של כ-2.1 מיליארד ש"ח.

תרשים 9.17: הלוואות בערבות מדינה שניתנו לעסקים קטנים ובינוניים בשנים 2007-2019 (מיליוני ש"ח)

הלוואות בערבות מדינה לעסקים קטנים (מיליוני ש"ח)   ערבות מדינה שניתנה לבנקים לצרכי אשראי (ערבות לפורטפוליו) (מיליוני ש"ח)

מקור: החשב הכללי, משרד האוצר

9.7 מקורות אשראי נוספים לעסקים

9.7.1 קרן הלוואות "סאווה" (SAWA)

קרן סאווה היא מיזם מיקרו-מימון המתמקד בסיוע לנשים בחברה הערבית בכל רחבי הארץ המעוניינות לפתח פעילות עסקית עצמאית, הן בפיתוח עסק קיים זעיר והן בהקמת עסק חדש. המטרה היא לשפר את מצבה הכלכלי והתעסוקתי של אוכלוסיית הנשים הערביות בישראל. לקרן יש צוות של נשים מלוות, אשר מעניקות לנשים הלוות ייעוץ וליווי עסקי עד קבלת ההלוואה. קרנות קורת והסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מממנים את הקרן במשותף.

משנת 2006 ועד פברואר 2011 העמידה קרן סאווה כ-1,900 הלוואות (בסכומים של עד 10,000 ש"ח), בהיקף של יותר מ-10 מיליון ש"ח.

משנת 2011 החלה הסוכנות לתמוך בקרן בפורמט של מיזם משותף עם קרנות קורת, ועד דצמבר 2019 העמידה הקרן 9,732 הלוואות (בסכומים של עד 30,000 ש"ח) בסך של 77.62 מיליון ש"ח. במשך שנים אלו הפסדי האשראי בקרן עמדו על פחות מ-1.5%, ממוצע ההלוואות לשנה עלה וכן עלה היקף ההלוואה המרבי. התוכנית תמכה בהקמה ובהתפתחות של כ-5,000 מיקרו-עסקים. בשנת 2019 בלבד העמידה הקרן 1,475 הלוואות בהיקף של 11.8 מיליון ש"ח.

בשנת 2017 בוצע מחקר הערכה על הקרן שכלל את הביצועים העסקיים של הנשים המשתתפות ואת תרומתה של הקרן לרווחתן של נשים אלה ולכלכלת המדינה. המחקר הצביע על תרומה גבוהה של הקרן הן לנשים והן לכלכלת המדינה. פירוט על מחקר זה ותוצאותיו מוצג בדו"ח על מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל 2018 (בעמוד 98).

9.7.2 קרנות הון צמיחה להשקעה בעסקים

בשנת 2016 סייגה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים להקים שתי קרנות הון צמיחה לעסקים קטנים ובינוניים. מטרת הסיוע הייתה להקטין את הסיכון של הקרנות והמשקיעים ולאפשר לקרנות להזרים כספי הון לפיתוח וצמיחת עסקים תוך הגדלת כושר היצור, חשיפה לשווקים חדשים, מיתוג מוצרים ואפשרות לעמוד בתחרות בארץ ובשווקים מחוצה לה באופן שיתרום להעלאת הפריור והצמיחה במשק.

הקרנות מיועדות לעסקים שמחזורם השנתי נע בין 10 ל-130 מיליון ש"ח ומספקות השקעה של לפחות 3 מיליון ש"ח לעסק בודד.

הקרנות גייסו 900 מיליון ש"ח ממשקיעים פרטיים ומוסדיים. הממשלה התחייבה להשקיע עד 25% מסכום ההשקעה הכולל. במקרה של הפסד בקרנות, הממשלה תשתתף בהפסדי הקרן מעל חלקה היחסי מכלל הנכסים ותעניק עדיפות וקדימות בעת חלוקת הרווחים לשותפים המוסדיים והפרטיים של הקרן.

במהלך שנת 2017 ביצעו הקרנות השקעות בהיקף של כ-140 מיליון ש"ח.

במהלך שנת 2018 ביצעו הקרנות השקעות בהיקף של כ-135 מיליון ש"ח.

במהלך שנת 2019 ביצעו הקרנות השקעות בהיקף של כ-162 מיליון ש"ח.

9.7.3 קרן ליוצאי אתיופיה

הקרן הוקמה בשנת 2017 בעקבות החלטת הממשלה מיום 4.2.2016 לקדם את שילובם של יוצאי אתיופיה. הקרן הינה מיזם משותף של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים יחד עם קרן קורת והאגודה להלוואות ללא ריבית. מטרת הקרן הינה העמדת אשראי וליווי עסקי לטובת עסקים אלו בהיעדר מענה הולם לצורכי האשראי בקרב אוכלוסייה זו. תקציב הקרן עומד על כ-10 מיליון ש"ח, והיא מעניקה הלוואות חוץ-בנקאיות בהיקף של עד 150 אלף ש"ח לעסק לתקופה של עד חמש שנים.

בשנת 2018 אושרו סך הכול 39 הלוואות בסכום כולל של כ-2.53 מיליון ש"ח.

בשנת 2019 אושרו סך הכול 23 הלוואות בסכום כולל של כ-1.48 מיליון ש"ח.

נספח - מקורות נתונים לחלק ב

מקור מרכזי לניתוחים בחלק ב הוא הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), אשר הכינה לבקשת הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים עיבודים מיוחדים מתוך קובצי הנתונים שברשותה על העסקים בישראל. מקור נוסף של נתונים שאפשר לסוכנות לבצע השוואות בין-לאומיות הוא נתונים השוואתיים של ה-OECD, שחלקם נלקחו מתוך פרסומים של ה-OECD וחלקם עיבודים שעשתה הסוכנות תוך שימוש במאגר הנתונים של ה-OECD.⁴⁶

חשוב לשים לב לשתי הבחנות בנתונים שמקורם בלמ"ס: (1) הבחנה בין עסקים לבין מעסיקים. מעסיקים הינם עסקים שמעסיקים שכירים, ושיעורם הוא כמחצית מהעסקים במשק. המחצית האחרת הינה עסקים שאינם מעסיקים שכירים;

46 בדומה לדו"ח אשר פורסם ב-2017, הנתונים על אודות ישראל בהשוואות הבין-לאומיות נלקחו ישירות מהנתונים של ה-OECD ולא מעיבודי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (כפי שנעשה בפרסום בשנת 2014). מכאן עולים הבדלים שנובעים משינויים בסיווגים, ועל כן אין להשוותם לנתוני הדו"ח של 2014.

(2) הבחנה בין נתוני המגזר העסקי לבין נתוני כלל המשק. בעוד נתוני המגזר העסקי כוללים רק עסקים (כגון חברות בע"מ, עוסקים מורשים, שותפויות מע"מ), הרי נתוני כלל המשק כוללים גם גופים ציבוריים, עמותות, ועדים ועוד. אף-על-פי שמרבית העסקים הקטנים והבינוניים הינם עסקים נפרדים, קיימת עדיין קבוצה גדולה של עסקים הרשומים כשותפויות מע"מ. מכיוון ששותפויות מע"מ מדווחות במשותף, הנתונים עליהן מבוססים על הערכות לגבי כמות וגודל העסקים הפעילים בכל שותפות.

מקור נוסף לנתונים של חלק זה הוא מחקר GEM הבין-לאומי, המבוסס על סקרים שנעשים מדי שנה בקרב כ-2,000 נבדקים בישראל. בדו"ח זה מוצגים נתונים מהסקר של שנת 2019, וכמו כן מוצגים נתונים מחיבור של ארבעה סקרים עוקבים של GEM (2013-2017)⁴⁷ בקרב אוכלוסיות מיוחדות (לדוגמה, המגזר החרדי).

פרק ב מתבסס גם על נתונים מסקרי העסקים התקופתיים שהסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מבצעת מדי שנה. זו השנה הרביעית ברציפות שהיא מבצעת סקר זה בקרב עסקים קטנים ובינוניים בישראל. במסגרת הסקר רואיינו מנהלי 500 עסקים המעסיקים עד 100 עובדים, המהווים מדגם מייצג לכלל העסקים הקטנים והבינוניים בישראל. העסקים שמהליהם רואיינו, נבחרו מתוך מאגר המכיל עשרות אלפי עסקים. המדגם נבנה בשיטת שכבות לפי תחום פעילות וגודל עסק. בסקר התקופתי נבחרו מצבם של עסקים אלו בהתייחסות לשנת ביצוע הסקר ובהשוואה לשנים קודמות.

---

(1) Menipaz, E. Avrahami, Y., Lerner, M. 2013., GEM 2013 Israel National Entrepreneurship Report., (Hebrew) www.gemconsortium.org. 47
(2) Menipaz, E. Avrahami, Y., Lerner, M. 2015., GEM 2015 Israel National Entrepreneurship, Report. (Hebrew) www.gemconsortium.org.
(3) Menipaz, E. Avrahami, Y., Lerner, M. (deceased), 2016., GEM 2016 Israel National Entrepreneurship, Report. (Hebrew) www.gemconsortium.org.
(4) Menipaz, E. Avrahami, Y. 2017, GEM 2017 Israel National Entrepreneurship, Report. (Hebrew) www.gemconsortium.org

חלק ג'

נושאים שונים הנוגעים
לעסקים קטנים ובינוניים

10. מדד עשיית עסקים ברשויות המקומיות בישראל

רשויות מקומיות הן גוף מרכזי בהשפעתו על עסקים קטנים ובינוניים הפועלים בשטחן. הן מרכזות את רישוי העסקים, גובות מיסים מקומיים, נותנות שירותים לעסקים, אחראיות לתכנון ולסביבה הפיזית של העסק ועוד. רשויות מקומיות גם נשענות על העסקים מבחינה כלכלית, מכיוון שמגזר העסקים מהווה עבורן את מקור המימון הרווחי ביותר: הוא דורש מעט שירותים (לעסקים) ומאפשר הכנסות גבוהות מארנונה (למשל, עסקים לא מקבלים שירותי חינוך ורווחה).

במטרה לעודד רשויות מקומיות לשפר את האטרקטיביות שלהן ולמשוך אליהן עסקים קטנים ובינוניים הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בנתה מדד, שמשקלל ומשקף את רמת ה"ידידותיות" לעסקים של רשויות מקומיות בישראל. זו השנה הרביעית שהסוכנות מפרסמת את המדד. המדד מתבסס על ארבעה תחומים:

1. שביעות רצון של העסקים מהתנהלות הרשות - תשלומים, הסדרה, קידום עסקים, רישוי עסק
2. נגישות למכרזים - פרסום מסמכים, תנאי המכרז, דמי השתתפות, ערבויות נדרשות
3. מדד ארנונה - תעריפי הארנונה לעסקים ברשות לעומת רשויות אחרות
4. נגישות המידע - קלות השימוש באתר האינטרנט ובדף הפייסבוק של הרשות והשירותים המוצעים

10.1 מתודולוגיה

המדד כולל את 60 הרשויות המקומיות בעלות המספר הגבוה ביותר של עסקים טעוני רישוי עסק בתחומן. תוצאות המדד מוצגות בחלוקה של שלוש קבוצות על פי גודל הרשות (מספר התושבים), שכן קיימת שונות באשר לסוגי האתגרים שעומדים בפני רשויות בגודל שונה. רשות מקומית המונה עד 50 אלף תושבים אינה דומה לרשות מקומית עם למעלה מ-150 אלף תושבים.⁴⁸ ארבעת תחומי המדד נמדדים באופן הבא:

- **שביעות הרצון** משירותי הרשות נמדדה באמצעות סקר שביעות רצון טלפוני שנערך בקרב בעלים או מנהלים של עסקים. מספר העסקים שנמדדו בסקר עמד על כ-3,520, ובכל רשות נדגמו כשלושים עד שישים עסקים בהתאם לגודל הרשות. הנושאים שנבחנו בסקר הם: רישוי עסקים ברשות, השירותים שהרשות נותנת לעסקים, תחום הגבייה, התשלומים שהרשות גובה והשילוט שהיא קובעת, הפיקוח והאכיפה של הרשות על העסקים ועל נושאים שקשורים להם ופעילות הרשות לקידום העסקים בתחומה.
- להכנת הפרמטר של **הנגישות למכרזים** נבחנו המכרזים שהרשויות המקומיות מפרסמות. נבדקו כ-1,460 מכרזים, ומתוכם דורגו 257 מכרזים על פי שני היבטים: הפרמטרים במכרז ושיקפותו.
- לשם הכנת **מדד הארנונה** נאספו נתוני ארנונה בכל הארץ וחושבו בעזרת נוסחה המשקללת את תעריפי הארנונה העסקית ברשות עם תעריפי ארנונה ברשויות אחרות.
- לשם בדיקה של **נגישות המידע** נבחנו אתרי האינטרנט של הרשות באמצעות שלושה בוחנים בלתי תלויים, שנתנו ציונים לרמה של הצגת המידע ולרמת הפירוט על בסיס אמות מידה מוגדרות.

48 לדוגמה, ברשות גדולה יותר יש התמודדות עם בעיות חנייה, ואילו תחבורה ציבורית נגישה פחות ברשות קטנה יותר.

10.2. חישוב הדירוג של המדד

לחישוב הדירוג דורג כל תחום⁴⁹ בין הרשויות על טווח שנע בין 1 (הרשות עם הציון הגבוה ביותר) ועד 60 (הרשות עם הציון הנמוך ביותר). לאחר מכן הוכן מדד משוקלל המבוסס על ארבעת התחומים שתוארו.

הדירוג של התחומים השונים שוקלל למדד בודד של כלל הרשויות המקומיות. בהמשך חולקו הרשויות לקבוצות גודל שונות. בכל קבוצת גודל דורגו הרשויות בהתאם למיקומן במדד של כלל הרשויות שנבדקו. להלן הציון של הרשויות שנבדקו לאחר שחולקו לקבוצות גודל.

טבלה 10.1: דירוג רשויות מקומיות המונות מעל 150 אלף תושבים

רשות	מכרזים	נגישות מידע	ארנונה	שביעות רצון	דירוג סופי
אשדוד	5	4	3	2	1
רמת גן	9	5	14	1	2
אשקלון	8	5	2	4	3
בת ים	7	12	12	6	4
נתניה	6	2	5	8	5
פתח תקווה	10	9	9	3	6
באר שבע	4	5	7	9	7
ראשון לציון	3	8	8	10	8
ירושלים	1	9	11	13	9
חולון	14	9	6	5	10
תל אביב-יפו	2	1	13	14	11
רחובות	13	14	4	7	12
חיפה	12	2	1	12	13
בני ברק	11	13	10	11	14

49 הציון המקורי של כל תחום היה ציון מנורמל שנע בין 0 (נמוך ביותר) ל-100 (גבוה ביותר), וציון זה שונה לדירוג של 1 עד 60; 1 הגבוה ביותר ו-60 הנמוך ביותר.

טבלה 10.2: דירוג רשויות מקומיות המונות בין 50 ל-150 אלף תושבים

דירוג סופי	שביעות רצון	ארונה	נגישות מידע	מכרזים	רשות
1	3	12	14	3	מודיעין-מכבים-רעות
2	2	2	14	12	מטה יהודה
3	5	9	7	8	עפולה
4	4	23	7	10	גבעתיים
5	1	4	16	16	נצרת עילית
6	8	13	5	7	הוד השרון
7	11	15	16	5	ראש העין
8	12	22	3	4	הרצליה
9	15	6	16	2	עכו
10	6	11	7	13	אילת
11	14	19	7	9	כפר סבא
12	10	14	7	14	רמלה
13	20	20	20	1	לוד
14	7	18	1	16	רעננה
15	9	17	4	16	נהריה
16	21	8	7	6	חדרה
17	19	16	19	11	בית שמש
18	18	7	7	15	קרית גת
19	13	21	1	16	רמת השרון
20	17	10	6	16	קרית אתא
21	16	5	21	16	כרמיאל
22	22	3	23	16	נצרת
23	23	1	22	16	אום-אל-פחם

טבלה 10.3: דירוג רשויות מקומיות המונות עד 50 אלף תושבים

רשות	מכרזים	נגישות מידע	ארנונה	שביעות רצון	דירוג סופי
הגליל העליון	15	1	1	2	1
חבל יבנה	2	11	12	3	2
חבל מודיעין	17	2	6	1	3
קרית מוצקין	6	11	20	4	4
חוף הכרמל	10	8	3	7	5
באר טוביה	8	8	14	5	6
חוף השרון	11	3	13	6	7
נס ציונה	5	11	21	8	8
עמק יזרעאל	11	3	4	11	9
דרום השרון	13	15	9	9	10
עמק חפר	4	6	15	12	11
יבנה	3	11	16	13	12
מטה אשר	17	16	2	10	13
קרית מלאכי	1	18	17	16	14
קרית ביאליק	7	3	18	15	15
אור יהודה	9	6	23	17	16
ירכא	17	22	5	14	17
נשר	15	8	19	18	18
טבריה	14	16	22	20	19
טמרה	17	19	10	19	20
סחנין	17	23	7	21	21
באקה אל גרבייה	17	21	11	22	22
עראבה	17	20	8	23	23

10.3. מידע נוסף על מדד הרשויות

פרק זה הינו תקציר של הדו"ח המלא על מדד הידידותיות של הרשויות. הסוכנות מפרסמת את מדד הידידותיות של הרשויות המקומיות באתר האינטרנט שלה וכן מפרסמת סימולטור שבעזרתו ניתן לבדוק בנוגע לכל רשות מאפיינים שונים של המדד. כמו כן ניתן בעזרתו להשוות בין רשויות שונות על פי מאפיינים השונים.

קישור לסימולטור 2019 [/http://muni.sba.org.il](http://muni.sba.org.il)

11. מדד הידידותיות של הבנקים לעסקים קטנים ובינוניים 2019

על מנת לעודד את המודעות והתחרותיות בתחום האשראי לעסקים קטנים ובינוניים בנתה הסוכנות מדד המגדיר את רמת הידידותיות של בנקים לעסקים קטנים ובינוניים. המדד מסתמך על הנתונים הפיננסיים שהבנקים מפרסמים ועל סקר משוב שערכה הסוכנות בקרב יועצים פיננסיים, רואי חשבון ויועצי מס המסייעים לעסקים לקבל שירותים שונים מהבנקים. אלה הפרמטרים המרכיבים את המדד:

1. היקף האשראי של הבנק הניתן לעסקים קטנים ובינוניים מסך האשראי העסקי של הבנק
  2. היחס בין הריבית שהבנק גובה מהעסקים הקטנים והבינוניים לבין הסיכון לבנק מהאשראי העסקי המוזכר לעיל
  3. שיעור הרווחיות של הבנק מהכנסות שאינן ריבית (עמלות שונות)
  4. סקר משוב יועצים פיננסיים על הבנקים
- המדד משקף תמונת מצב לאמצע שנת 2019. המידע על נתוני האשראי [פרמטרים 1-3 לעיל] לקוח מדו"חות הבנקים.⁵⁰

11.1. תוצאות המדד – יוני 2019

טבלה 11.1: סיכום של דירוג הבנקים במדד

דירוג	בנק	ציון המדד* משוקלל	שיעור האשראי לעסקים קטנים	שיעור הכנסות מריבית ביחס לסיכון	נטל תפעולי הכנסות שאינן מריבית ביחס לאשראי ופיקדונות	משוב יועצים פיננסיים
1	פועלים	83.9	56.9	100.0	75.4	99.7
2	מרכנתיל	83.5	100.0	79.3	65.2	93.6
3	אגוד	81.4	57.5	77.3	100.0	81.4
4	מזרחי	78.3	61.8	94.7	56.8	100.0
5	לאומי	76.5	53.5	71.1	76.9	94.9
6	דיסקונט	67.2	46.1	74.1	55.5	88.2
7	בינלאומי	65.2	55.4	61.9	55.4	83.9

* ציון גבוה משמעו ידידותיות גדולה יותר של הבנק לעסקים קטנים ובינוניים. פירוט מרכיבי המדד

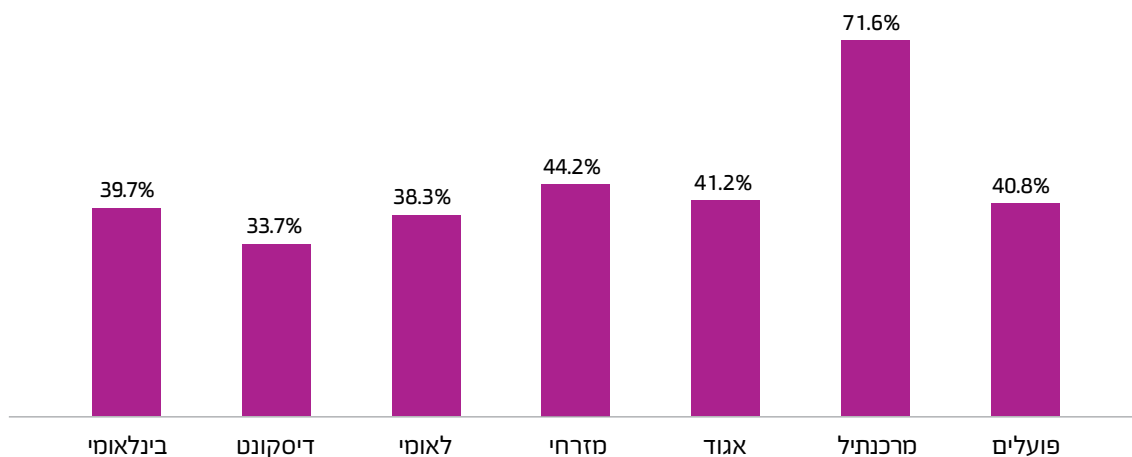
50 בנתונים של בנק ישראל, מגזר העסקים הקטנים כולל לרוב עסקים עם מחזור של עד 50 מיליון ש"ח.

11.2. שיעור האשראי והעמלות לעסקים קטנים (40% ממשקל המדד הכללי)⁵¹

רכיב זה של המדד מורכב משני פרמטרים:

1. שיעור האשראי לעסקים קטנים מתוך כלל האשראי לעסקים; שיעור גדול יותר משמעותו דירוג גבוה יותר במדד (משקלו במדד 20%).

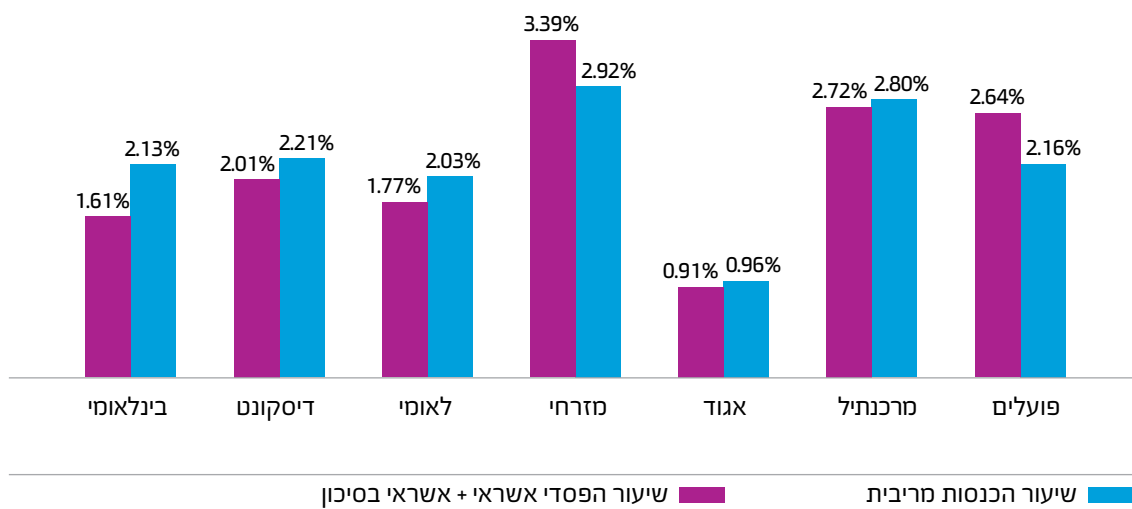
תרשים 11.1: שיעור האשראי לעסקים קטנים – יוני 2019

2. שיעור הכנסות מריבית של עסקים קטנים ובינוניים ביחס לשיעור הפסדי האשראי של המגזר. שיעור גדול יותר משמעותו דירוג נמוך יותר במדד. מרכיב זה נועד לבחון את המחיר שהבנקים גובים על האשראי ביחס לסיכון בפועל. (משקלו במדד 20%).

51 נתונים מבוססים על הדו"חות הכספיים של הבנקים למחצית שנת 2019.

תרשים 11.2: שיעור הכנסות מריבית ושיעור הסיכון במגזר העסקים הקטנים - 2019

הסיכון מבוסס על הפסדי אשראי (ממוצע שלוש שנים) + חובות פגומים + חובות מעל 90 יום.

11.3 יחס העלויות הנלוות לאשראי של העסקים קטנים (30% ממשקל המדרד הכללי)

רכיב זה בודק את סך ההכנסות שאינן מריבית ביחס לסך הנכסים (אשראי ופיקדונות). הוא נועד לבחון את העלויות הנוספות שהבנקים גובים ביחס להיקף הפעילות.

תרשים 11.3: שיעור הכנסות שאינן מריבית (עמלות וכדומה) לששת החודשים 2019/6-1

11.4. משוב יועצים פיננסיים (30% ממשקל המדד הכללי)

רכיב זה של המדד מתבסס על סקר משוב שביצעה הסוכנות בתחילת שנת 2019 בקרב יועצים פיננסיים העובדים עם מערך מעוף ובקרב רואי חשבון ויועצי מס העובדים עם עסקים קטנים ובינוניים. הסקר בדק עשרה תחומים, ופירוט על המתודולוגיה שלו מובא בנספח של סקירה זו:

טבלה 11.2: בנקים מצטיינים בתחומים שנבדקו

הבנק שקיבל את הדירוג הגבוה ביותר	תחום
פועלים	תעריפי ריבית
פועלים	תעריפי עמלות
מזרחי טפחות	רמת הטיפול הכולל
מזרחי טפחות	רמת הקשב לבקשות שונות
אגוד	רמת המקצועיות
מזרחי טפחות	ההליכים הפרוצדורליים (בירוקרטיה)
אגוד	נגישות לפקידים בעלי סמכות (טלפונים אישיים, כתובות דוא"ל)
אגוד	מידת הידידותיות של מערכות המחשב והאפליקציות ופתרון בעיות טכניות
מזרחי טפחות	זמינות של כוח אדם, המתנה בתורים
מזרחי טפחות	איכות המענה למסמכים המוגשים

נספח - נתונים חישוביים

טבלה 11.3: נתונים ששימשו לחישוב מדד הבנקים

משוב יועצים פיננסיים	נטל תפעולי הכנסות שאינן מריבית ביחס לאשראי ופיקדונות	שיעור הכנסות מריבית ביחס לסיכון שיעור הפסדי אשראי + חובות מעל 90 יום + פגומים	שיעור האשראי לעסקים קטנים מתוך כלל האשראי לעסקים	בנק
3.04	0.33%	81.7%	40.8%	הפועלים
2.85	0.32%	114.9%	71.6%	מרכנתיל
2.48	0.44%	132.1%	41.2%	אגוד
3.04	0.38%	103.0%	44.2%	מזרחי
2.89	0.44%	110.2%	38.3%	לאומי
2.68	0.43%	86.3%	33.0%	דיסקונט
2.55	0.25%	105.7%	39.7%	בינלאומי

12. יזמות עסקית בציבור החרדי

12.1. הקדמה

מחקר זה ממפה את המאפיינים הייחודיים של היזמות העסקית בציבור החרדי בישראל. המחקר נועד להציג תמונת מצב על אודות מאפייני היזמות העסקית בציבור החרדי, תוך שימת דגש על המניעים להקמת עסק, המאפיינים הייחודיים של יזמים ובעלי עסקים חרדיים בהשוואה לציבור הכללי והצרכים הייחודיים של יזמים ובעלי עסקים ממגזר זה. כל זאת לשם סיוע לעיצוב ולגיבוש כלי מדיניות מיטביים בהתאם ליעדי הסוכנות. במבט רחב יותר, מחקר זה מהווה נדבך במאמץ הממשלתי להגביר את קצב השתלבותן של אוכלוסיות חרדיות שונות בשוק העבודה.

העבודה מבוססת על כמה מקורות עיקריים:

- סקירת ספרות המציעה את התשתית התיאורטית לדיון ביזמות עסקית באוכלוסייה החרדית בישראל - רקע על אודות מאפייני המגזר החרדי, תוך שימת דגש על מקומו ומידת השתלבותו בשוק העבודה בישראל, והגישות המרכזיות במחקר על אודות יזמות עסקית בקבוצות שוליים
- מחקר איכותני - ראיונות עם יזמים וגורמים מקצועיים במגזר
- ניתוח כמותי של מאגרי נתונים מתוך סקרים

12.2. רקע כללי וסקירת ספרות

ככלל, החברה החרדית שומרת על קיום נפרד "כתרבות מובלעת" מהעולם המערבי ומהחברה היהודית הלא-חרדית. לטענת בנימין בראון, חומות ההתבדלות וההסתגרות הכרחיות כדי לשמר חברה זו⁵². מגמת הסתגרות זו נועדה, בין היתר, כדי להתגונן מפני המודרנה ותהליכי החילון. התבדלות וולונטרית זו ניכרת בכמה מאפיינים, החל בהתבדלות במאפייני המגורים - מגורים בשכונות, באזורים ובערים חרדיות נפרדות, דרך התבדלות בסממנים החיצוניים - לבוש והופעה חיצונית וכלה בהתבדלות במערכת חינוך נפרדת, המבקשת להקנות סולם ערכים שונה מזה של החברה הכללית. בידול זה משפיע, מטבע הדברים, גם על ההשתתפות וההשתלבות של חרדים בשוק העבודה בישראל. עם זאת, הציבור החרדי אינו עשוי מקשה אחת, וישנם הבדלים ושונויות בין תת-קבוצות בתוכו גם בנוגע למידת ההתבדלות ולאופי ההתבדלות מהחברה הכללית, כפי שיפורט להלן.

בהתאם לדיווחי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומחקרים שנערכו בתחום, השתלבות המגזר החרדי בשוק העבודה עודנה נמצאת בשלבי התבססות. אמנם שיעור התעסוקה של נשים חרדיות עלה באופן משמעותי, אף מעל ליעד הממשלתי, אך בקרב הגברים שיעור העלייה נמוך יותר, ועד כה הוא לא עמד ביעד הממשלתי.⁵³ בנוסף לכך, חלק מההשתלבות של חרדים בשוק העבודה מתקיימת בגבולות המגזר, בענפים ובמשלחי יד מצומצמים יחסית, בעיקר חינוך והוראה. גם כאשר חרדים פונים למגזר העסקי, פנייתם מרוכזת בכמה מקצועות, כגון עריכת דין, ראיית חשבונות/הנהלת חשבונות, גרפיקה או בדיקות תוכנה.⁵⁴ מחקרים שונים מלמדים כי מרבית החרדים, גם מי שרכשו השכלה מקצועית או אקדמית, מעדיפים בבירור לעבוד בסביבת עבודה "חרדית". העדפה זו נובעת, בין היתר, מרצונם להימנע מחשיפה לנורמות ולערכים המנוגדים לאורחות חייהם הייחודיים. המגבלות בגיוון התעסוקתי במגזר החרדי, לצד חסמים בסוג וברמת ההשכלה הרלוונטיים לשוק העבודה, משפיעים באופן ניכר על רמות השכר של גברים ונשים חרדים הנמצאים בשוק העבודה. עם זאת, המגזר החרדי מאופיין בהון חברתי ייחודי המתבטא בערבות הדדית, בסולידריות ובלכידות חברתית גבוהה של חברי הקהילה וברשתות חברתיות פנימיות חזקות המספקות לפרט ביטחון חברתי וכלכלי יציב ומקיף.

כאמור, האוכלוסייה החרדית בישראל מגוונת מאוד, וקיימת בה שונות פנימית גבוהה בין תת-קבוצות בהקשרים חברתיים, כלכליים ותעסוקתיים כאחד. למשל, ניתן להבחין בהבדלים בין חרדים מעדות שונות (ספרדים ואשכנזים), בין ליטאים לחסידיים והחלוקות הפנימיות בתוך זרמים אלו (למשל, חסידות חב"ד או חסידות גור), בין בעלי תשובה למי שגדלו במשפחות חרדיות וכן בין עולים חדשים לוותיקים ועוד.⁵⁵ למשל, שיעור התעסוקה של גברים חרדים ליטאים בשנת 2014 עמד על כ-25%, בעוד אצל החסידיים שיעור התעסוקה בשנה זו עמד על כ-35%.⁵⁶ ישנם גם הבדלים בשיעורי התעסוקה וברמות השכר בהתאם לאזורי המגורים (פריפריה לעומת מרכז, ערים חרדיות לעומת ערים מעורבות וכו').

52 בראון, ב' (2017). **המדריך לחברה החרדית: אמונות וזרמים**. ירושלים ותל אביב: המכון הישראלי לדמוקרטיה ועם עובד.

53 שיעור התעסוקה של גברים חרדים (בגילאים 25-64) בסוף 2018 עמד על כ-50% בלבד לעומת שיעור התעסוקה של גברים יהודים שאינם חרדים שעמד על 87.4% (למ"ס), בעוד היעד הממשלתי לשיעור התעסוקה של גברים חרדים לשנת 2020 עמד על 63% (אזנקוט, מ' (2018). **תעסוקת החרדים: תיאור יעדי הממשלה והתפתחות הנתונים בשנים באחרונות**. המחלקה לפיקוח תקציבי, מרכז המחקר והמידע, הכנסת).

54 כך לדוגמה באשר לנתונים משנת 2014 המלמדים כי כ-42% מהנשים החרדיות בגילאים צעירים, 25-35, מועסקות בתחומי החינוך וההוראה. על כן, לצד העלייה המשמעותית בשיעורי התעסוקה של אוכלוסייה זו, משיעור של 48% בשנת 1995 לשיעור תעסוקה של 64% בשנת 2018, חלו שינויים מעטים בהרכב של משלחי היד והענפים התעסוקתיים של אוכלוסייה זו.

55 במחקר זה הנתונים לא אפשרו ניתוח לפי תת-קבוצות אלו.

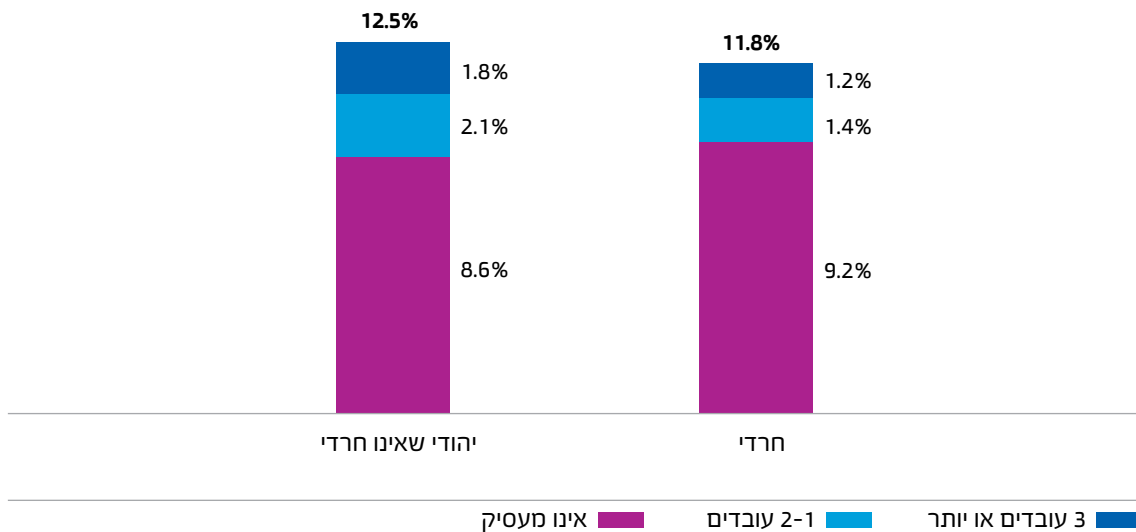
56 מדובר בהבדל מתמשך בין הקבוצות, והפער נשמר גם לאור שינויים העוברים על שתי הקבוצות: שיעור התעסוקה של גברים חרדים ליטאים ב-2008 עמד על 18%, ואצל החסידיים שיעור התעסוקה עמד על כ-26% (רגב, א' (2017). **דפוסי השתלבות החרדים בשוק העבודה: ניתוח פנים חרדי והשוואה רב-מגזרית**. ירושלים: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל).

תמונת מצב - יזמות חרדים בישראל

12.3. היקף העסקים העצמאיים בחברה החרדית

שיעור העצמאים מקרב המועסקים בחברה החרדית דומה לשיעור המקביל באוכלוסייה הכללית - כ-12%. בקרב העצמאים ניתן לראות כי שיעור העצמאים שאינם מעסיקים עובדים גדול מעט יותר באוכלוסייה החרדית, ובה בעת שיעורם של העצמאים החרדים המעסיקים עובדים קטן יותר (תרשים 1).

תרשים 12.1: שיעור העצמאים מקרב המועסקים לפי מספר עובדים בעסק, ממוצע לשנים 2014 - 2016

מקור: עיבודי המחברים לנתוני הלמ"ס. כאן ולהלן כאשר היה קושי להסתמך על נתונים של שנת 2016 (בגלל גודל המדגם או תוצאה חריגה), הובא נתון ממוצע לשנים 2014-2016. ההגדרה המשמשת אותנו כאן ולהלן לזיהוי חרדי היא ההגדרה הסובייקטיבית של הנסקר בסקר כוח האדם (ולא ההגדרה המבוססת על מוסד לימודים אחרון).

12.4. מניעים לפתיחת עסקים

במגזר החרדי ישנם כמה מניעים אופייניים לפתיחת עסקים. אחד המניעים הוא הרצון לשלב בין תעסוקה לבין מחויבויות אחרות: עבור הגברים, למשל, לאפשרות להמשיך וללמוד ב"כולל" יש חשיבות הן מצד ערכה בעיני הפרט (האמונה בחשיבות לימוד התורה) והן מצד המעמד החברתי הגבוה של לומדי התורה. מכיוון שקשה יותר לשלב לימוד תורה עם משרה משמעותית כשכיר, חרדים רבים מעדיפים להקים עסק עצמאי.

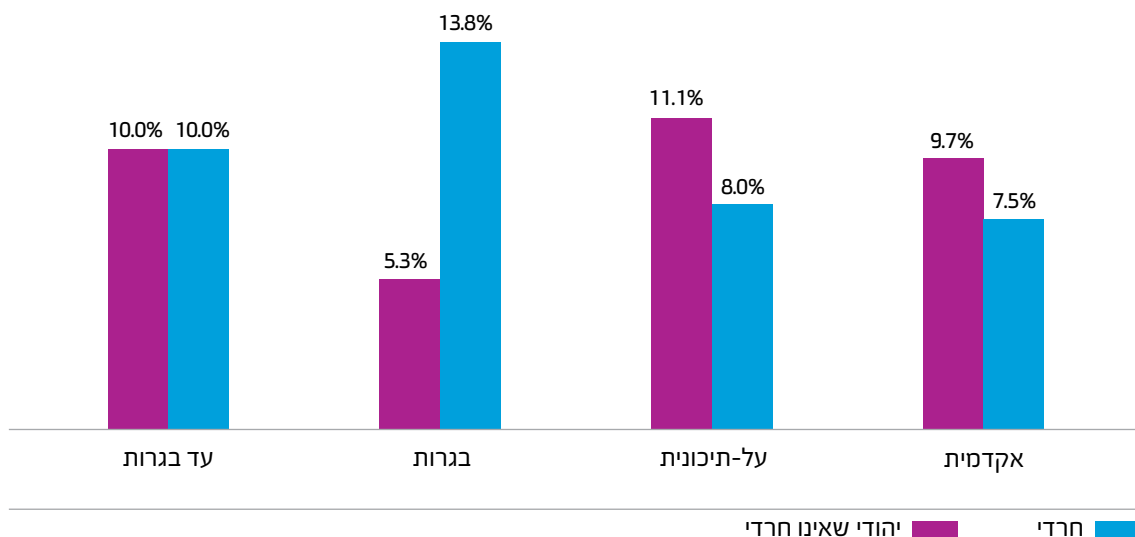
עבור הנשים, המניעים לפנייה לכיוון של יזמות עסקית נובעים פחות מכורח והיעדר חלופות ויותר מרצון לשלב עבודה עם טיפול במשפחה יחד עם זיהוי הזדמנויות מקומיות לתעסוקה בקהילה. מבחינתן האפשרות לנהל עסק עצמאי

מביתן או במסגרת מתבדלת אחרת) עשויה להיתפס כאפשרות קלה יותר לשלב עבודה עם ניהול משק בית וטיפול אינטנסיבי בילדים. מניע נוסף המעודד נשים להקים עסק עצמאי קשור בנורמות של חברה מתבדלת ושמרנית, המטילות על הנשים פיקוח חברתי הדוק. מניע זה מצמצם מאוד את אפשרויות התעסוקה של נשים חרדיות כשכירות, לפחות בתחומים כמו פרסום ותקשורת.

מניע נוסף קשור לחוסר השכלה פורמלית המאפיין את הגברים במגזר החרדי (תעודת בגרות, תואר ראשון או תעודת הנדסאי). חוסר זה הופך את הנתיב היזמי לרלוונטי ואף חיוני, מכיוון שבמקרים רבים לימודים מקצועיים או אקדמיים מהווים תנאי סף לעבודה מתגמלת כשכירים. יתר על כן, גם אם יזמים חרדים רוצים להשלים לימודים אקדמיים, הם נתקלים בקושי כלכלי הכרוך במשך לימודים ארוך בגיל ובמצב משפחתי שבהם קיים צורך דוחק להתפרנס. מצב זה מדרבן את הגברים החרדים לוותר על האפשרות לעבוד כשכירים ולנסות להקים עסק.

השילוב שבין גיל נישואין צעיר, מספר ילדים גדול באופן יחסי וצורכי פרנסה בווערים יחד עם פערים בהשכלה ובניסיון עסקי מוביל חרדים רבים לנסות את מזלם בפתיחת עסקים עצמאיים זעירים גם ללא ידע או הבנה של העולם העסקי והפיננסי. חיזוק לטענה זו מתקבל מניתוח של שיעור העצמאים מקרב המועסקים לפי רמת השכלה (תרשים 2).

תרשים 12.2: שיעור עצמאים ללא עובדים מקרב המועסקים לפי השכלה, 2016

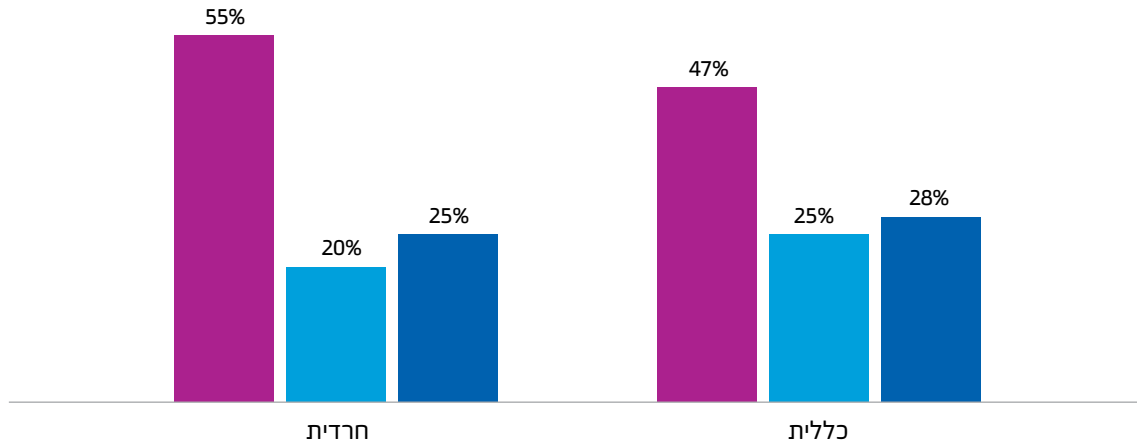
מקור: עיבודי המחברים לנתוני הלמ"ס

עם זאת, בבדיקה של נתוני סקר GEM⁵⁷ לא נמצאה תמיכה להנחה שבציבור החרדי עסקים נפתחים מתוך כוון (תרשים 3).

57 סקר ומחקר (GEM) GLOBAL ENTREPRENEURSHIP MONITOR הינו מחקר בין-לאומי שמבוצע על ידי קונסורציום של גופי מחקר בעולם. המחקר בישראל ממומן על ידי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ומבוצע באוניברסיטת בן גוריון (שגם משתתפת במימון שלו). הפניה לדוח המחקר הבין לאומי נמצאת בסוף חלק ב'.

תרשים 12.3: סוגי מוטיבציות ומניעים לפתיחת עסקים בציבור הכללי ובציבור החרדי

מקור: עיבודי המחברים לסקר GEM. שיעור משיבים (מתוך בעלי עסק): אוכלוסייה חרדית - 71% (20 משיבים), אוכלוסייה כללית - 84%.

מן התרשים עולה כי שיעור בעלי עסקים חרדים אשר העידו כי פתחו עסק מתוך כורח המציאות של היעדר חלופה תעסוקתית טובה אינו גבוה. כחמישית (20%) מבעלי העסקים החרדים שנדגמו בסקר זה, דיווחו כי לא היו להם חלופות תעסוקתיות טובות יותר, ורבע (25%) מהם דיווחו כי פתחו עסק מתוך שילוב בין כורח המציאות יחד עם בחירה הנובעת מזיהוי הזדמנות עסקית.⁵⁸ לעומת זאת, למעלה ממחצית בעלי העסקים החרדים (55%) ציינו כי זיהו הזדמנות עסקית ולכן פתחו עסק, בהשוואה ל-47% מבעלי עסקים שאינם חרדים. במילים אחרות, ייתכן כי יזמים חרדים מזהים הזדמנויות עסקיות יותר מעמיתיהם דווקא בשל היותם שייכים לקהילה נבדלת ומובחנת.

יתר על כן, שיעור גבוה מאוד של יזמים חרדים (95%) מדווחים כי לדעתם קל כיום לזהות הזדמנויות עסקיות לעומת יזמים שאינם חרדים (68%). נראה, אם כן, שלמרות המחסור בידע ובהבנה של העולם העסקי הכללי, יש במגזר החרדי יכולת טובה לזהות הזדמנויות ואפשרויות עסקיות בקהילה סגורה, קהילה המאופיינת ביחסים חברתיים הדדיים קרובים, ברשתות חברתיות הדוקות וצפופות, ברמות אמון גבוהות ובתכונות אופי יזמיות. מאפיין זה מהווה מניע משמעותי לפתיחת עסקים באוכלוסייה ייחודית זו.

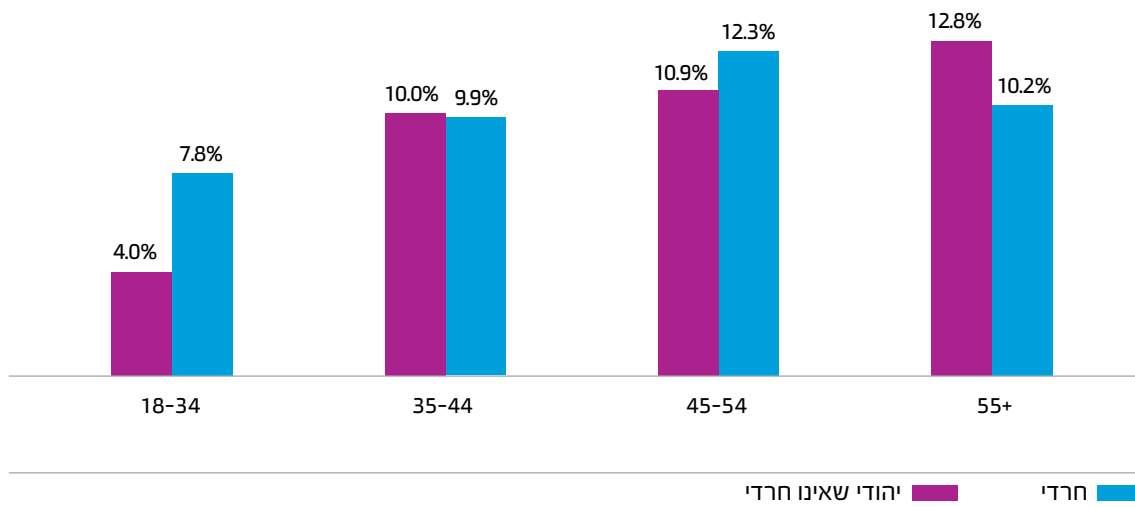
12.5 מאפיינים

בחינה של מספר העצמאים החרדים מקרב המועסקים לפי שכבת גיל מעלה כי בציבור החרדי קיים דפוס שונה מעט בהשוואה לציבור הכללי: בציבור הכללי בשכבת הגיל הצעירה יותר (18-34) שיעור העצמאים נמוך מאוד (4%); בשכבת הגיל שמעליה (35-44) שיעור העצמאים גדל באופן משמעותי (כ-10%); והשיעור ממשיך לעלות עם הגיל,

58 יש לציין כי מספר המשיבים הקטן מקרב החרדים עלול ליצור הטויה בממצאים. כמו כן ייתכנו הבדלים תרבותיים וחברתיים בהבנת השאלה בסקר. כמו כן האפשרות לסמן את "השילוב בין השניים" כמענה מקשה על בידול התשובות באשר למניע המרכזי לפתיחת עסק.

אך באופן מתון יותר. שיעור העצמאים הגבוה ביותר נמדד בקבוצת הגיל המבוגרת, ולפיו 12.8% מקרב המועסקים מעל גיל 55 הם עצמאים. גם בציבור החרדי שיעור העצמאים בקבוצת הגיל הצעירה הוא הנמוך ביותר, אך הוא גבוה באופן משמעותי מהשיעור המקביל באוכלוסייה הכללית. עם זאת, בניגוד לאוכלוסייה הכללית שיעור העצמאים בשכבת הגיל המבוגרת ביותר (55+) נמוך משיעור העצמאים בקבוצת הגיל 45-54 (תרשים 4).

תרשים 12.4: שיעור עצמאים ללא מועסקים מקרב המועסקים לפי גיל, ממוצע 2014-2016

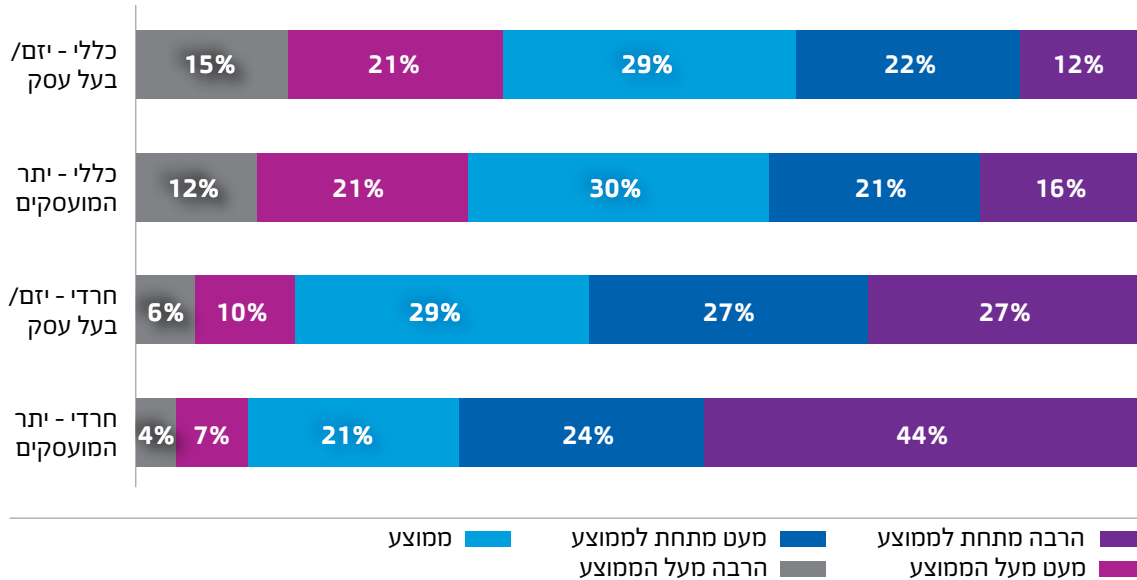

מקור: עיבודי המחברים לנתוני הלמ"ס

ממצאי סקר GEM מראים שההכנסה של בעלי עסקים חרדים גבוהה מהכנסתם של חרדים העובדים כשכירים, אך נמוכה בהשוואה להכנסתם של בעלי עסקים ושכירים שאינם חרדים: 16% מהיזמים החרדים דיווחו כי הכנסתם גבוהה מההכנסה הממוצעת במשק בהשוואה ל-11% בלבד מהחרדים השכירים ובהשוואה לכשליש (36%) מבעלי העסקים הלא-חרדים. עם זאת, יש להדגיש כי יותר ממחצית (54%) מהיזמים החרדים דיווחו על הכנסה מתחת או הרבה מתחת להכנסה הממוצעת בהשוואה ל-34% בלבד מהיזמים שאינם חרדים. לפי נתונים אלו, בשתי קבוצות האוכלוסייה ההכנסה של יזמים ובעלי עסקים גבוהה מהכנסתם של השכירים, אך הפערים גבוהים יותר בציבור החרדי: באוכלוסייה הכללית התפלגות של רמות ההכנסה של בעלי עסקים דומה מאוד להתפלגות ההכנסה של עובדים שכירים באוכלוסייה זו (שתי השורות העליונות בתרשים 5)⁵⁹, ובקרב האוכלוסייה החרדית ניתן לזהות פער משמעותי יותר.

59 יש לציין כי פער זה יכול לנבוע גם מפערי דגימה.

תרשים 12.5: רמות הכנסה ביחס להכנסה ממוצעת לפי מגזר ויזמות עסקית

מקור: עיבודי המחברים לסקר GEM. שיעור משיבים: חרדים 91%, כללית 89% (מספר מוחלט של יזמים חרדים - 55)

לפי הסבר אפשרי לפער ההכנסה בקרב חרדים, ייתכן שחרדים, שאינם יזמים, עובדים בהיקף משרה מצומצם יותר, ולכן רמת הכנסתם נמוכה יותר מהכנסת יזמים. לפי הסבר אפשרי נוסף, מלכתחילה לחרדים הפונים ליזמות יש מוטיבציה רבה יותר לייצר הכנסה גבוהה, וכי תפיסתם את מטרת תעסוקתם שונה מזו של חרדים שאינם יזמים. הם מונעים במידה רבה יותר מתוך עניין אישי בעבודה, מרצון לפתח קריירה או להגשים ייעוד.

באשר לשיעור עסקים רווחיים לעומת עסקים מאוזנים או הפסדיים, לא נמצאו הבדלים בולטים בין בעלי עסקים חרדים ובין מי שאינם חרדים. למעלה משליש (38%) מבעלי העסקים החרדים ו-36% מבעלי העסקים שאינם חרדים דיווחו כי העסק שלהם רווחי; כ-40% מבעלי העסקים החרדים ו-41% מבעלי עסקים שאינם חרדים דיווחו כי העסק מאוזן, וכרבע מכלל בעלי העסקים דיווחו כי העסק לא רווחי. גם **שיעור שרידותם** של עסקים בבעלות חרדים (מבין המשתתפים בתוכנית "יזמים עסק" של הסוכנות) דומה מאוד לשיעור שרידותם של עסקים בבעלות לא-חרדים.

במגזר החרדי קיימים מאפיינים ייחודיים למערכת היחסים ולהגדרת התפקידים בין בני זוג בניהול העסק, בעיקר בעסקים בבעלות נשים. הקמת עסק בקרב נשים נעשית לרוב בתיאום צמוד עם הבעל, אשר מעורב בצדדים הפיננסיים של ניהול העסק. לדפוס עסקי-זוגי זה עשויות להיות השלכות על הנגשה של כלי סיוע עסקיים למשק בית ולבני זוג חרדים בשונה מכלי הסיוע הניתנים לציבור הכללי.

12.6. צרכים ייחודיים וחסמים

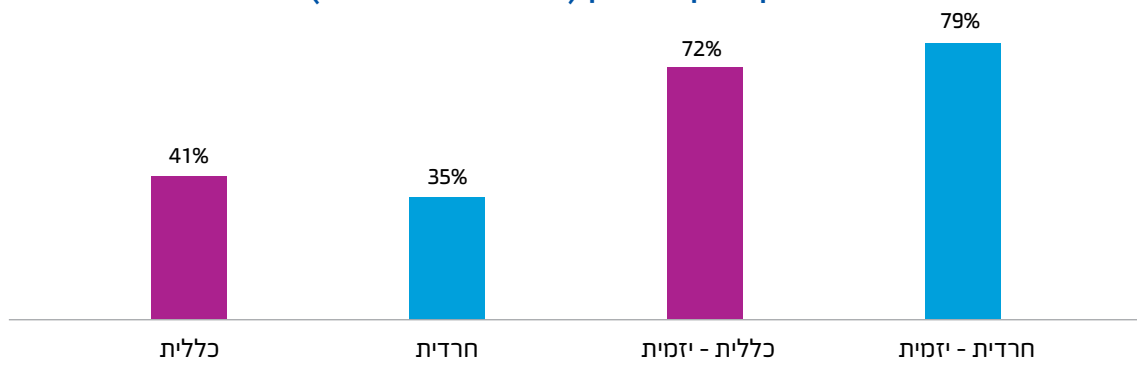
במחקר נמצאו כמה צרכים וחסמים האופייניים בעיקר ליזמים חרדים:

השכלה - אחד הקשיים הברורים והמרכזיים נוגע למאפייני ההשכלה שיש לבעלי עסקים חרדים. שיעור החרדים

הזכאים לתעודת בגרות המקנה כניסה ללימודים באוניברסיטה עומד על 5% בלבד, לעומת 65% מבוגרים של מערכת החינוך הממלכתית. בשנת הלימודים תשע"ה רק 13% מהבנים החרדים ניגשו לבגרות. זאת ועוד, היחס ללימודי אנגלית בציבור החרדי מסויג וחשדני ביותר. הוא נובע מסיבות היסטוריות וחברתיות ומהווה מחלוקת אידיאולוגית בחברה החרדית.⁶⁰ התנגדות זו מציבה את הבוגר החרדי בפני שוקת שבורה בהגיעו לעולם התעסוקה העכשווי המבוסס על ידיעת השפה האנגלית.

ידע עסקי - יזמים חרדים נדרשים לעיתים קרובות להתמודד גם עם קשיים הנוגעים להיעדר ניסיון תעסוקתי משמעותי ועם פערים בידע על העולם העסקי - אתגר המאפיין נשים וגברים חרדים כאחד. עם זאת, מנתוני סקר GEM המתייחסים להערכה עצמית של הידע והמיומנויות הנדרשים להקמת עסק (תרשים 6), עולה כי ההערכה העצמית של יזמים חרדים באשר לידע והמיומנויות העסקיות שלהם אינה פחותה בהשוואה ללא-חרדים.

תרשים 12.6: שיעור היזמים ושאינם יזמים המעריכים כי יש להם ידע, מיומנויות וניסיון להקים עסק (חרדים ולא-חרדים)

מקור: עיבודי המחקרים לסקר GEM. שיעור משיבים: חרדים - 77%, אוכלוסייה כללית 83% (מספר מוחלט של יזמים חרדים - 47)

כ-80% בקירוב מהיזמים החרדים מעריכים כי יש להם יכולות וכישורים הנדרשים להקמת עסק לעומת 72% מהיזמים שאינם חרדים. לעומת זאת, בקרב מי שאינו יזם, רק כשליש (35%) מהחרדים העריכו שיש להם הכישורים והידע להקמת עסקים לעומת 41% בקרב מי שאינו חרדי ואינו יזם או בעל עסק. כאמור, יש מקום לשער כי ממצאים אלו מעידים דווקא על חוסר הבנה מספקת באשר למורכבות העולם העסקי: הפערים הנוגעים להיעדר ניסיון תעסוקתי, הנובעים בין היתר מכניסה מאוחרת לשוק העבודה (אצל הגברים) ומעבודה בעיקר בתוך המגזר החרדי (אצל הגברים והנשים), עלולים ליצור מצג שווא של הזדמנויות עסקיות ולהקשות על ניהול העסקים בפועל לאחר הקמתם.⁶¹ ניתן לומר כי ישנו פער ממשי בין הדימוי והיכולת להצליח בעסקים לבין המציאות - האתגרים והקשיים הכרוכים בהקמת

60 בסוף המאה ה-19 הוטל בירושלים חרם על לימוד שפות זרות, וההתנגדות ללימוד השפה האנגלית נובעת מהחשש ממודרנה ומשינויים. יש לציין כי בשנים האחרונות ישנם יותר ויותר בתי ספר שמלמדים אנגלית, במיוחד בקהילות של עולים חדשים, בקהילות בפריפריה החרדית ובקהילות פחות שמרניות בקרב הציבור החרדי [מלחי, א' (2016)]. **השכלה, תעסוקה ושכר של חרדים שנתמכו על ידי קרן קמח**. ירושלים: מנהל המחקר במשרד הכלכלה. אף על פי כן למרבית הגברים החרדים אין ידע בסיסי בשפה זו.

61 מלחי, א', ליפשיץ, ח' (2015). **הערכת מרכזי הכוון לתעסוקה לאוכלוסייה החרדית**. ירושלים: מנהל המחקר במשרד הכלכלה. סופר-פרומן, ח' (2007). **מרכזי פיתוח תעסוקת חרדים (מפת"ח): מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ותעסוקתיים של הפונים ופעילות המרכזים**. דוח מס' 1. ירושלים: מנהל המחקר במשרד הכלכלה.

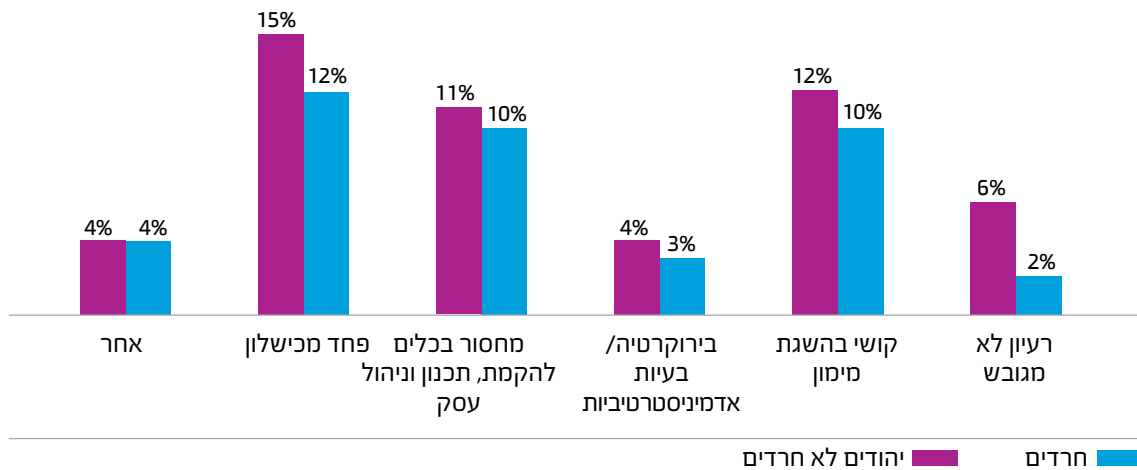
עסק בסביבה תחרותית ודינמית. ייתכן גם כי היזמים החרדים מהווים קבוצה מובחנת מבחינה של מאפייני ההון האנושי שלהם בתוך הציבור החרדי. הבדל זה מתבטא בשונות הרבה שבין אוכלוסיית היזמים החרדית לחרדים שאינם יזמים, המובלטת על רקע הנתונים הללו בציבור הכללי.

רישות עסקי (נטוורקינג) וחברתי - לקשרים של היזם או בעל העסק החרדי בתוך החברה החרדית יש יתרון מהותי ומשמעותי המסייע בפיתוח עסקים הודות להיכרות עם מכרים וחברים בתוך המגזר. ליתרון משמעותי זה נוסף גם האמון הבין-אישי הגבוה (בדרך כלל) בתוך הציבור החרדי. לעומת זאת, ישנם גם חסרונות לרשתות פנימיות צפופות המאפיינות את הקהילה החרדית. למשל, ברשתות "חזקות" וקרובות מעין אלה יש לעיתים קשיים הנגרמים עקב עריכת חוזים לא-רשמיים, המובילים למוסר תשלומים ירוד (תשלום בהקפה). בנוסף לכך, קיימים קודים חברתיים העלולים להקשות על מיצוי הפוטנציאל העסקי של רשתות אלה, והנורמות החברתיות אינן מעודדות שיח פתוח על אודות מקור הפרנסה. אם אין מדובר בבעל עסק קהילתי המוכר לכול, כמו בעל חנות מכולת שכונתית, ייתכן שרבים ממכריו לא יידעו מה מקום עבודתו. בציבור זה פנייה לעולם העבודה עדיין נתפסת כאפשרות לגיטימית פחות ("בדיעבד") ביחס ללימוד תורה. כמו כן רווחת בו תופעה של מבקשי צדקה רבים, שעלולים להטריד את מי שנתפס כבעל מקור פרנסה משמעותי.

לסיכום, ניתן לומר כי קיימים קשרים חזקים ואמון הדדי בתוך הקהילה החרדית, המאפשרים פנייה בלתי פורמלית והבנה של צורכי לקוחות. עם זאת, לא מדובר על רשת מקצועית (Business Network) של קשרים בין יזמים בתוך המגזר החרדי, ומכל מקום חסר לקבוצה זו רישות עסקי (Networking) מחוץ לעולם החרדי.

לרישות החברתי הפנימי החזק בציבור החרדי יש יתרונות בשלב של גיוס מימון ראשוני לעסק. במקרים רבים ניתן לגייס סכום כסף צנוע מבני משפחה או מקופות גמ"ח בתנאים נוחים. על כן נראה כי חסם המימון אינו חסם משמעותי עבור בעלי עסקים או יזמים חרדים בתחילת דרכם בדומה ליזמים שאינם חרדים, כפי שנראה בתרשים 7 להלן.

תרשים 12.7: סיבות לאי-פתיחת עסקים (באחוזים לפי מגזר, נשאלים ללא עסק)⁶²

מקור: עיבודי המחברים לסקר "יזמים עסק". שיעור משיבים: חרדים - 33%; יהודים לא-חרדים - 32%.

62 יש לסייג נתונים אלו לאור שיעור נמוך של משיבים.

דו"ח תקופתי
מצב העסקים
הקטנים והבינוניים
בישראל
2020

משרד הכלכלה והתעשייה
הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

www.sba.org.il

